

بررسی تولید محصولات دامی و تأمین خوراک دام (سیاست‌ها، مشکلات و چالش‌ها)

کد موضوعی: ۲۵۰

شماره مسلسل: ۱۲۷۷۷

دفتر: مطالعات زیربنایی

بهمن‌ماه ۱۳۹۱

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۱	مقدمه
۳	بررسی تولید گوشت قرمز و شیر خام
۳	الف) مبنای اعلام آمار تولید فرآورده‌های دامی در وزارت جهاد کشاورزی
۴	ب) بررسی آمار جمعیت دامی در آمارهای وزارت جهاد کشاورزی و مرکز آمار ایران
۶	ج) مقایسه تعداد دام کشتار شده در آمارهای وزارت جهاد کشاورزی و مرکز آمار ایران
۷	د) بررسی میانگین وزن لاشه دام در آمارهای وزارت جهاد کشاورزی و مرکز آمار ایران
۹	هـ) بررسی آمار تولید گوشت در آمارهای وزارت جهاد کشاورزی و مرکز آمار ایران
۱۷	و) بررسی رابطه قیمت جو و قیمت گوشت گوسفند و تأثیر آن بر وضعیت تولید دام
۱۹	ز) بررسی تولید و مصرف شیر و تأثیر سیاست‌های اتخاذ شده بر آن
۲۴	بررسی صنعت طیور
۲۴	الف) تولید گوشت مرغ
۲۷	ب) تولید تخم مرغ
۳۰	ج) مشکلات صنعت طیور در کشور
۳۳	خوراک دام نحوه مداخله و سیاست‌های اثرگذار دولت بر بازار
۳۳	الف) پیش‌بینی میزان تولید خوراک دام
۳۵	ب) وضعیت تولید خوراک دام
۳۷	ج) قیمت خوراک دام
۳۸	د) واردات خوراک دام
۴۰	هـ) نحوه تعیین قیمت تضمینی
۴۲	و) تحلیل تغییرات قیمت خوراک دام و قیمت فرآورده‌های دامی
۴۳	برخی از مهمترین دخالت‌ها و سیاست‌های اثرگذار دولت بر بازار فرآورده‌های دامی

الف) واردات بی‌رویه و آثار آن	۴۳
ب) واردات دام زنده همراه با کم‌توجهی به رعایت استانداردهای بهداشتی	۴۵
ج) بررسی تأثیر سیاست‌های تنظیم بازار مبتنی بر واردات، بر قیمت گوشت گاو، گوسفند و مرغ	۴۷
د) انتقال شرکت پشتیبانی امور دام به وزارت بازرگانی	۴۸
هـ) شفاف نبودن مسئولیت‌ها و ضعف دستگاه‌های دولتی و تشکل‌های تولیدکنندگان	۴۹
و) تعدد مراجع تصمیم‌گیری در حوزه تجارت و بازرگانی و تنظیم بازار	۴۹
ز) نحوه اجرای اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی	۵۰
ح) تغییر سریع تصمیمات در حوزه تجارت خارجی	۵۰
ط) کم‌توجهی به بخش غیردولتی در تصمیم‌سازی‌ها	۵۰
ی) کم‌توجهی به توسعه بازار محصولات دام و طیور	۵۰
نتیجه‌گیری	۵۱
پیشنهادها و راهکارها	۵۶
منابع و مأخذ	۵۸

بررسی تولید محصولات دامی و تأمین خوراک دام (سیاست‌ها، مشکلات و چالش‌ها)

چکیده

بخش کشاورزی در سال‌های اخیر در شرایط ویژه‌ای به‌سر می‌برد. واردات بی‌رویه محصولات کشاورزی، خشکسالی‌های متوالی و آثار هدفمندسازی یارانه‌ها از چالش‌های پیش روی تولیدکننده محصولات کشاورزی بوده است. اگرچه متولیان تولید آمار بخش کشاورزی و به‌ویژه در زیر بخش دام تلاش نموده‌اند روند تولید را متناسب با اهداف و انتظارات برنامه ارائه کنند، اما بروز چالش‌ها و تضادها بین بخش‌های مختلف اقتصادی، تردید جدی را در صحت اطلاعات و آمار ایجاد می‌کند.

آمارهای تولید بی‌توجه به شرایط محیطی اعم از شرایط اقلیمی و بازار، همواره روند افزایشی خود را دارند. لازم به‌ذکر است که این موضوع مختص چند سال اخیر نیست و ریشه در گذشته دارد، ولی در چند سال اخیر، با شدت بیشتری در جریان بوده و مطالعات نشان می‌دهد که برخی آمارهای تولید اعلامی، وزارت جهاد کشاورزی از اشکالات اساسی برخوردار است.

بررسی نشان می‌دهد که کاهش تقاضا برای گوشت قرمز و افزایش تقاضا برای گوشت سفید به‌علت افزایش قیمت گوشت قرمز کاهش مصرف سرانه گوشت قرمز و واردات گوشت قرمز از دلایل مهم کاهش کشتار دام در سال‌های اخیر بوده‌اند.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که سیاست‌های اتخاذ شده در این زیر بخش و به‌ویژه سیاست تنظیم بازار مبتنی بر واردات و... در نوسانات تولید و قیمت خوراک دام و فرآورده‌های دامی نقش اساسی داشته است و شرایط کنونی نتیجه این سیاست‌هاست. هرچند تحریم‌ها بخشی از مشکلات کوتاه‌مدت زیربخش دام و طیور را تشکیل می‌دهد، ولی در میان‌مدت با حذف سیاست‌های ناصحیح و توجه بیشتر به تولید داخلی، در بهبود وضعیت تولید و روند خودکفایی در تولید فرآورده‌های دامی تأثیر مثبتی خواهد داشت.

مقدمه

در طول برنامه‌های توسعه به‌منظور تأمین پروتئین مورد نیاز کشور و دستیابی به سطح مطلوبی از استانداردهای غذایی، اقدامات مؤثری جهت حمایت از تولید فرآورده‌های دامی، صنعت طیور و

ترغیب بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در این زیربخش صورت گرفته است تا زمینه دستیابی به رشد مناسب در تولید فرآورده‌های این زیربخش فراهم گردد. اکنون ظرفیت‌های موجود بیش از نیاز کشور شده است و به شرط تأمین بازار مصرف و سایر الزامات، ظرفیت‌های فعلی در کشور جوابگوی نیاز داخلی و حتی صادراتی است.

سهم بالای این فرآورده‌ها در سبد غذایی خانوارها و حساسیت جامعه در مقابل تغییرات قیمت این فرآورده‌ها باعث شده که سیاستگذار به منظور کاهش اثر عوامل بی‌ثباتی قیمت‌ها و متوازن ساختن عرضه و تقاضا در طول سال حساس بوده و نسبت به تنظیم آن اقدام نماید.

جدول ۱. تولید فرآورده‌های دامی طی سال‌های ۱۳۶۷-۱۳۹۰ در کشور (هزار تن)

سال	گوشت قرمز	گوشت مرغ	تخم مرغ	شیر خام	مجموع تولید*
۱۳۶۷	۵۲۵	۳۰۰	۲۵۰	۳۴۰۰	۴۴۷۵
۱۳۶۸	۵۶۰	۳۳۰	۲۸۰	۳۸۲۷	۴۹۹۷
۱۳۶۹	۵۷۰	۳۵۰	۳۱۵	۳۹۲۹	۵۱۶۴
۱۳۷۰	۵۹۵	۴۲۰	۳۴۰	۴۰۳۵	۵۳۹۰
۱۳۷۱	۶۲۵	۵۲۰	۳۹۰	۴۱۴۵	۵۶۸۰
۱۳۷۲	۶۴۳	۵۶۰	۴۵۰	۴۲۸۱	۵۹۳۴
۱۳۷۳	۶۵۸	۶۱۳	۴۸۰	۴۴۵۰	۶۲۰۱
۱۳۷۴	۶۷۴	۶۲۰	۵۱۶	۴۵۴۰	۶۳۵۰
۱۳۷۵	۶۸۵	۶۷۶	۴۸۶	۴۷۰۵	۶۵۵۲
۱۳۷۶	۷۲۰	۷۱۲	۴۷۰	۴۹۸۵	۶۸۸۷
۱۳۷۷	۷۴۷	۶۹۶	۴۹۸	۵۱۰۵	۷۰۴۶
۱۳۷۸	۷۲۱	۷۲۵	۵۷۰	۵۵۶۴	۷۵۸۰
۱۳۷۹	۷۲۹	۸۰۳	۵۸۰	۵۶۲۳	۷۷۳۵
۱۳۸۰	۷۴۳	۸۸۵	۵۸۱	۵۷۴۸	۷۹۵۷
۱۳۸۱	۷۴۲	۹۴۲	۵۴۷	۵۸۷۷	۸۱۰۸
۱۳۸۲	۷۵۲	۱۱۰۴	۶۲۹	۶۳۱۶	۸۸۰۱
۱۳۸۳	۷۸۵	۱۱۵۲	۶۵۵	۶۷۲۰	۹۳۱۲
۱۳۸۴	۷۹۹	۱۲۳۷	۶۷۱	۷۲۰۸	۹۹۱۵
۱۶۸۵	۸۲۹	۱۳۶۰	۶۷۷	۷۷۴۱	۱۰۶۰۷
۱۳۸۶	۸۶۶	۱۴۶۸	۷۰۰	۸۳۱۲	۱۱۳۴۶
۱۳۸۷	۸۷۰	۱۵۶۵	۷۲۷	۸۷۷۲	۱۱۹۳۴
۱۳۸۸	۹۰۲	۱۶۱۰	۷۵۱	۹۵۵۲	۱۲۸۱۵
۱۳۸۹	۹۳۴	۱۶۹۸	۷۶۷	۱۰۲۴۲	۱۳۶۴۱
۱۳۹۰	۹۶۷	۱۷۸۳	۸۰۰	۱۰۸۲۱	۱۴۳۷۱

مأخذ: معاونت دام وزارت جهاد کشاورزی.

* سایر ماکیان بومی و صنعتی حدود ۳۰ تا ۴۰ هزار تن است که در تولید مرغ منظور شده و سایر فرآورده‌های دامی مانند عسل و پيله ابريشم و... که به هزاران تن بالغ می‌شوند در جدول فوق منظور نشده‌اند.

چنان‌که در جدول تولید فرآورده‌های دامی مشاهده می‌شود آمارهای تولید بی‌توجه به شرایط محیطی اعم از شرایط اقلیمی و بازار، همواره روند افزایشی خود را دارند. لازم به ذکر است که این موضوع مختص چند سال اخیر نیست و ریشه در گذشته دارد، ولی اکنون با شدت بیشتری در جریان است.

آثار زیانبار خشکسالی سال ۱۳۸۷ بر اقتصاد ملی اگرچه از طریق هزینه کردن دلارهای نفتی و واردات محصولات کشاورزی و تنظیم بازار در مرحله فراموشی است، اما تبعات آن بر دوش بخش عظیمی از تولیدکنندگان کشاورزی به خصوص دامداران کشور هنوز سنگینی کرده و اقتصاد کشور از تکانه‌های ناشی از این بحران هنوز در رنج است. زیرا خشکسالی بارز سال ۱۳۸۷ و عدم سیاستگذاری مناسب برای تأمین علوفه و عدم توجیه اقتصادی فعالیت‌های دامداری منجر به عرضه بخش وسیعی از دام‌های مولد به کشتارگاه و حذف تعداد قابل توجهی از دام‌های مولد منجر به کاهش تولید در سال‌های بعد شد. اگرچه دستگاه متولی با چشم‌پوشی از این واقعیت در آمارهای خود، شرایط مطلوبی از تولید محصولات دامی را به تصویر می‌کشید، اما روند روبه رشد قیمت پروتئین دامی و رشد شتابان واردات گوشت، آمارهای منتشره را به چالش کشاند. ازسوی دیگر آمارهای منتشره ازسوی مجامع رسمی کشور تردیدهای جدی در صحت آمارهای تولیدی را ایجاد کرد.

در بررسی آمارها، روش مورد استفاده در این مطالعه بر آمارسنجی استوار است و در آن از آمارهای کمی و قابل استناد کشتار در کشتارگاه که خود متناسب و متأثر از شرایط تولید و علائم بازار متغیر است بهره گرفته شده و در کشتارهای غیررسمی نیز از نقطه نظرات و برآوردهای کارشناسی استفاده شده است. این مطالعه به حداکثر این برآوردها تکیه دارد به‌گونه‌ای که افزایش بیشتر از این برآوردها، آمار اعلامی وزارت جهاد کشاورزی در سال اول مطالعه و قبل از آن را کم‌اظهاری آمار تولید، جلوه‌گر می‌کند.

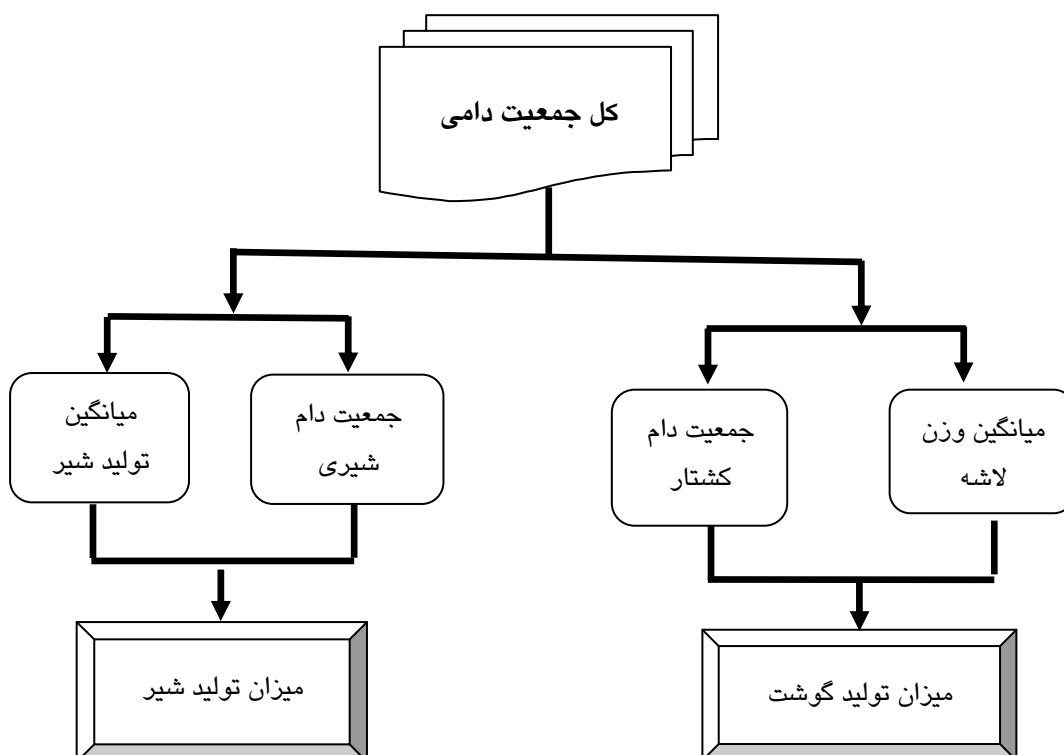
بررسی تولید گوشت قرمز و شیر خام

الف) مبنای اعلام آمار تولید فرآورده‌های دامی در وزارت جهاد کشاورزی

روش مطالعه برای اعلام آمار تولید گوشت و شیر در وزارت جهاد کشاورزی بر پایه برآورد جمعیت دامی قرار دارد و برای ایجاد روند افزایشی تولید، جمعیت دامی، بی‌توجه به شرایط محیطی، اعم از شرایط اقلیمی و بازار، همواره روند افزایشی خود را دارند. در آمار مرغ و تخم‌مرغ نیز آمارهای اعلامی وزارت جهاد کشاورزی صرفاً مبتنی بر برآورد و پیش‌بینی تولید جوجه یک روزه از طریق برآورد تولید تعداد تخم‌مرغ‌های نطفه‌دار تولیدی مزارع مرغ مادر و ظرفیت دستگاه‌های

تبدیل آنها به جوجه و به عبارت دیگر برآورد پتانسیل تولید، به عنوان تولید جوجه یکروزه در نظر گرفته شده و آن گاه تلفات اعلامی از سوی بیمه محصولات کشاورزی و یا سازمان دامپزشکی از آن کسر می شود.

نمودار ۱. فلوچارت میزان تولید گوشت و شیر

ب) بررسی آمار جمعیت دامی در آمارهای وزارت جهاد کشاورزی و مرکز آمار ایران

جدول ۲. تعداد دام به تفکیک نوع دام از سال ۱۳۷۸ الی ۱۳۹۰

(واحد: هزار رأس)

شتر	گاو و گوساله					بز و بزغاله	گوسفند و بیره	سال
	گاو میش	مجموع گاو	بومی	دورگ	اصیل			
۱۴۳	۳۵۷	۷۲۰۹	۴۸۰۴	۱۸۱۵	۵۹۰	۲۵۶۲۸	۵۱۸۵۷	۱۳۷۸
۱۴۴	۳۶۶	۷۲۸۸	۴۶۶۰	۲۰۰۹	۶۱۹	۲۵۵۵۱	۵۱۷۰۱	۱۳۷۹
۱۴۶	۳۷۴	۷۳۶۰	۴۴۹۴	۲۲۱۶	۶۵۰	۲۵۵۲۶	۵۱۶۵۰	۱۳۸۰
۱۴۷	۳۸۳	۷۴۴۵	۴۳۳۷	۲۴۲۵	۶۸۳	۲۵۵۵۱	۵۱۷۰۱	۱۳۸۱
۱۴۸	۳۹۲	۷۵۳۵	۴۱۸۵	۲۶۳۳	۷۱۷	۲۵۶۷۹	۵۱۹۵۹	۱۳۸۲
۱۵۰	۴۰۲	۷۶۳۱	۴۰۳۹	۲۸۳۹	۷۵۳	۲۵۷۵۶	۵۲۱۵۵	۱۳۸۳

شتر	گاو و گوساله					بز و بزغاله	گوسفند و بره	سال
	گاو میش	مجموع گاو	بومی	دورگ	اصیل			
۱۵۱	۴۱۶	۷۸۱۹	۳۸۹۷	۳۱۳۱	۷۹۱	۲۵۸۰۷	۵۲۲۱۹	۱۳۸۴
۱۵۲	۴۲۴	۷۹۱۰	۳۶۴۲	۳۴۳۸	۸۳۰	۲۵۸۳۳	۵۲۲۷۱	۱۳۸۵
۱۵۲	۴۳۵	۷۹۸۹	۳۳۷۰	۳۷۴۷	۸۷۲	۲۵۸۳۳	۵۲۲۷۱	۱۳۸۶
۱۵۳	۴۴۷	۸۱۰۹	۳۱۳۴	۴۰۶۰	۹۱۵	۲۵۸۰۷	۵۲۲۱۹	۱۳۸۷
۱۵۰	۴۵۹	۸۲۴۹	۲۹۱۵	۴۳۷۳	۹۶۱	۲۵۷۵۶	۵۲۱۱۴	۱۳۸۸
۱۵۵	۴۷۳	۸,۴۱۰	۲,۷۱۱	۴,۶۹۰	۱,۰۰۹	۲۵,۶۷۹	۵۱,۹۵۸	۱۳۸۹
۱۵۵	۴۸۷	۸,۵۸۸	۲,۵۲۲	۵,۰۰۶	۱,۰۶۰	۲۵,۵۵۱	۵۱,۶۹۸	۱۳۹۰

مأخذ: همان.

آمارهای منتشره از جمعیت دامی در وزارت جهاد کشاورزی که اساس برآورد تولید گوشت و شیر در این وزارتخانه است همواره ثابت و یا رو به افزایش است و این آمارها نشانگر آن است که تغییر شرایط اقلیمی، میزان تأمین خوراک دام از منابع داخلی و یا واردات و شرایط قیمت در بازار، هیچ‌گونه تأثیری بر آمار جمعیت دامی ندارد.

جدول ۳. مقایسه جمعیت دامی آمار وزارت جهاد کشاورزی و آمار مرکز آمار ایران در سال ۱۳۸۲

(واحد: هزار رأس)

شتر	گاو میش و بچه گاو میش	گاو و گوساله	بز و بزغاله	گوسفند و بره	شرح
۱۴۸	۳۹۲	۷۵۳۵	۲۵۶۷۹	۵۱۹۵۹	آمار وزارت جهاد کشاورزی
۱۳۹	۱۵۹	۶۰۱۰	۲۰۱۶۷	۳۷۱۳۷	آمار مرکز آمار ایران

مأخذ: همان و مرکز آمار ایران.

با توجه به اینکه آمار مرکز آمار ایران در سال ۱۳۸۲، برگرفته از نتایج سرشماری کشاورزی در این سال است به نظر می‌رسد که از دقت بیشتری برخوردار است و به‌خوبی تأثیر خشکسالی سال ۱۳۷۹ و روند ترمیم جمعیت دامی و گله‌ها را نشان می‌دهد. همچنین در چکیده نتایج آمارگیری از دامداری‌های کشور که در سال ۱۳۸۷ توسط مرکز آمار ایران منتشر شده است نیز می‌توان تأثیر خشکسالی بر کاهش تعداد دام و افزایش کشتار دام را مشاهده کرد.

تعداد انواع مختلف دام، در زمان آمارگیری، شامل ۵۰ میلیون رأس گوسفند و بره، بیش از ۲۲ میلیون رأس بز و بزغاله و ۷ میلیون رأس گاو و گوساله بوده است که نسبت به زمستان سال ۱۳۸۴ به ترتیب ۷/۱، ۱۲/۵ و ۶/۸ درصد کاهش داشته است.

تعداد دام فروخته شده برای کشتار در طی ۳۶۵ روز منتهی به روز آمارگیری، شامل بیش از ۱۵

میلیون رأس گوسفند و بره، ۵ میلیون رأس بز و بزغاله و ۱/۷ میلیون رأس گاو و گوساله بوده است. تغییرات تعداد دام در استان‌ها و اصلی‌ترین علت کاهش دام سبک را ناشی از کاهش بارندگی و تغییر وضع مراتع دانسته است و بارندگی مناسب را در افزایش نسبی تعداد دام سبک در برخی از استان‌ها و کمبود علوفه را در افزایش تعداد گاو و گوساله کشتار شده (به‌ویژه گاو بومی) در سال ۱۳۸۷ نسبت به سال‌های گذشته عامل مؤثر اعلام کرده است.

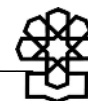
ج) مقایسه تعداد دام کشتار شده در آمارهای وزارت جهاد کشاورزی و مرکز آمار ایران

جدول ۴. تعداد دام کشتار شده با توجه به جمعیت دام با اعمال ضریب کشتار از سال ۱۳۷۸ الی ۱۳۹۰ (واحد: هزار رأس)

سال	گوسفند و بره بز و بزغاله	گاو و گوساله اصیل	گاو دورگ	درصد گاو بومی	گاو میش	شتر
۱۳۷۸	۱۶۵۹۴	۱۷۷	۵۲۶	۱۴۸۹	۸۶	۲۰
۱۳۷۹	۱۶۵۴۴	۱۸۶	۵۸۳	۱۴۴۵	۸۸	۲۰
۱۳۸۰	۱۶۵۲۸	۱۹۵	۶۴۳	۱۳۹۳	۹۰	۲۰
۱۳۸۱	۱۶۵۴۴	۲۰۵	۷۰۳	۱۳۴۴	۹۲	۲۱
۱۳۸۲	۱۶۶۲۷	۲۱۵	۷۶۴	۱۲۹۷	۹۴	۲۱
۱۳۸۳	۱۶۶۹۰	۲۲۶	۸۲۳	۱۲۵۲	۹۶	۲۱
۱۳۸۴	۱۶۷۱۰	۲۳۷	۹۰۸	۱۲۰۸	۱۰۰	۲۱
۱۳۸۵	۱۶۷۲۷	۲۴۹	۹۹۷	۱۱۲۹	۱۰۲	۲۱
۱۳۸۶	۱۶۷۲۷	۲۶۲	۱۰۸۷	۱۰۴۵	۱۰۴	۲۱
۱۳۸۷	۱۶۷۱۰	۲۷۵	۱۱۷۷	۹۷۲	۱۰۷	۲۱
۱۳۸۸	۱۶۶۷۶	۲۸۸	۱۲۶۸	۹۰۴	۱۱۰	۲۱
۱۳۸۹	۱۶۶۲۷	۳۰۳	۱۳۶۰	۸۴۰	۱۱۴	۲۲
۱۳۹۰	۱۶۵۴۳	۳۱۸	۱۴۵۲	۷۸۲	۱۱۷	۲۲

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

اساس محاسبه تولید گوشت قرمز در آمارهای وزارت جهاد کشاورزی بر جمعیت دامی و اعمال ضریب تبدیل به گوشت این جمعیت دامی قرار دارد. ضریب تبدیل به گوشت برای گوسفند و بره ۳۲ درصد، بز و بزغاله ۳۲ درصد، گاو و گوساله اصیل ۳۰ درصد، گاو و گوساله دورگ ۲۹ درصد، گاو و گوساله بومی ۳۱ درصد و شتر ۱۴ درصد در نظر گرفته می‌شود.

جدول ۵. آمار میزان کشتار دام در کشتارگاه‌ها طی سال‌های ۱۳۸۱-۱۳۹۱ (رأس)

سال	گوسفند و بره	بز و بزغاله	گاو و گاو میش	شتر	جمع
۱۳۸۱	۷۸۳۴۲۹۱	۲۳۱۸۶۹۹	۱۵۲۸۶۲۹	۶۸۷۷۳	۱۱۷۵۰۳۹۲
۱۳۸۲	۷۷۵۶۰۳۱	۲۴۶۰۶۹۳	۱۴۹۹۹۴۴	۵۰۵۰۷	۱۱۷۶۷۱۷۵
۱۳۸۳	۸۳۰۷۴۹۹	۲۳۲۵۳۴۷	۱۶۸۰۵۴۷	۲۵۷۶۸	۱۲۳۳۹۱۶۱
۱۳۸۴	۸۵۱۴۶۲۷	۲۲۳۴۱۹۹	۱۵۱۸۳۶۸	۱۶۲۲۵	۱۲۲۸۳۴۲۹
۱۳۸۵	۹۵۳۲۲۳۷	۲۷۸۳۷۸۳	۱۵۲۵۸۶۰	۲۴۴۳۹	۱۳۸۶۶۳۱۹
۱۳۸۶	۹۳۱۵۰۴۵	۲۴۲۷۷۴۰	۱۴۷۹۲۴۵	۲۹۱۸۸	۱۳۲۵۱۲۱۸
۱۳۸۷	۷۸۱۵۴۸۳	۲۳۱۶۷۲۴	۱۶۶۴۷۳۸	۳۳۴۰۶	۱۱۸۳۰۳۵۱
۱۳۸۸	۷۴۴۳۴۷۷	۱۹۰۷۱۷۱	۱۴۸۷۳۹۷	۴۴۴۸۲	۱۰۸۸۲۵۲۷
۱۳۸۹	۴۹۱۳۶۲۳	۱۷۶۴۹۷۸	۱۱۷۰۸۸۲	۲۹۲۵۷	۷۸۷۸۷۴۰
۱۳۹۰	۵۶۷۲۵۶۵	۱۸۴۲۱۰۳	۱۴۰۸۱۱۵	۲۶۶۵۴	۸۹۴۹۹۴۳۷
۶ ماهه ۱۳۹۱*	۳۲۷۸۷۹۰	۱۰۷۱۰۱۰	۸۲۱۶۲۶	۱۴۷۲۷	۵۱۸۶۱۶۳

مأخذ: مرکز آمار ایران.

* آمار ۶ ماهه سال ۱۳۹۰ از کشتارگاه‌ها اخذ شده است.

تعداد کشتار دام در آمارهای منتشره وزارت جهاد کشاورزی همواره واجد یک روند مشخص و از قبل پیش‌بینی شده است و میزان عرضه دام و تعداد کشتار، بی‌توجه به شاخص‌های مرتبط با عرضه خوراک دام و عوامل اقتصادی است و متأسفانه هیچ عامل تغییری، اعم از عوامل بازار و اقلیمی بر تولید و اعلام این آمارها مؤثر نیست. درحالی که در سال‌های خشکسالی مانند سال ۱۳۸۷، عرضه دام مولد در کشتارگاه‌ها افزایش می‌یابد در سال‌های بعد به دلیل حذف چشمگیر دام‌های مولد قاعداً باید شاهد کاهش تولید باشیم. این وضعیت در تغییرات تعداد دام کشتار شده در سال‌های مختلف در آمار کشتارگاه‌ها مشهود است. عوامل مذکور، علاوه بر تأثیر در میزان عرضه دام، بر قیمت‌های گوشت و واردات آن نمایان بوده‌اند.

د) بررسی میانگین وزن لاشه دام در آمارهای وزارت جهاد کشاورزی و مرکز آمار ایران

جدول ۶. میانگین وزن لاشه دام کشتار شده مبتنی بر آمار وزارت جهاد کشاورزی در سال‌های ۱۳۸۱-۱۳۹۰

(واحد: کیلوگرم)

سال	گوسفند و بره	بز و بزغاله	گاو و گوساله اصیل	گاو دورگ	گاو بومی	گاو میش	شتر
۱۳۸۱	۱۶/۶	۱۳/۱	۲۲۴/۵	۱۳۷/۹	۱۳۳/۰	۱۶۳/۲	۱۹۹/۸
۱۳۸۲	۱۸/۳	۱۳/۸	۲۲۳/۲	۱۶۵/۰	۹۶/۹	۱۸۰/۷	۱۹۸/۴
۱۳۸۳	۱۸/۷	۱۴/۰	۲۳۰/۲	۱۶۷/۶	۱۰۵/۵	۱۷۶/۲	۱۹۵/۷
۱۳۸۴	۱۹/۰	۱۴/۲	۲۲۷/۶	۱۶۷/۴	۱۰۵/۶	۱۵۰/۲	۲۴۳/۰

سال	گوسفند و بره	بز و بزغاله	گاو و گوساله اصیل	گاو دورگ	گاو بومی	گاو میش	شتر
۱۳۸۵	۱۹/۰	۱۴/۳	۲۳۲/۹	۱۷۱/۵	۱۰۸/۷	۱۷۶/۹	۱۹۳/۱
۱۳۸۶	۱۹/۸	۱۴/۹	۲۴۴/۶	۱۷۹/۵	۱۰۳/۸	۱۸۲/۰	۱۹۰/۵
۱۳۸۷	۱۹/۰	۱۴/۵	۲۳۳/۲	۱۸۰/۱	۱۰۷/۶	۲۰۵/۱	۱۸۹/۲
۱۳۸۸	۲۰/۰	۱۵/۰	۲۳۲/۴	۱۷۹/۸	۱۰۸/۱	۱۹۹/۷	۱۸۸/۰
۱۳۸۹	۲۰/۷	۱۵/۵	۲۳۷/۹	۱۸۳/۱	۱۰۹/۱	۲۱۱/۴	۲۳۵/۰
۱۳۹۰	۲۱/۰	۱۵/۸	۲۵۴/۷	۱۹۴/۹	۱۱۲/۲	۲۱۳/۹	۲۳۳/۴

مأخذ: برآورد کارشناسی مبتنی بر آمارهای وزارت جهاد کشاورزی.

جدول ۷. میانگین وزن لاشه دام کشتار شده در کشتارگاه‌ها در سال‌های ۱۳۸۱-۱۳۹۰

(واحد: کیلوگرم)

سال	گوسفند و بره	بز و بزغاله	گاو و گاو میش	شتر
۱۳۸۱	۱۶/۶	۱۳/۴	۱۴۳/۹	۲۰۳/۶
۱۳۸۲	۱۴/۸	۱۱/۸	۱۳۶/۰	۱۷۸/۲
۱۳۸۳	۱۵/۸	۱۳/۳	۱۲۷/۳	۱۹۴/۰
۱۳۸۴	۱۷/۱	۱۵/۷	۱۶۱/۴	۲۴۶/۴
۱۳۸۵	۱۹/۵	۱۴/۰	۱۶۵/۸	۲۰۴/۶
۱۳۸۶	۱۷/۳	۱۴/۰	۱۵۴/۸	۲۰۵/۶
۱۳۸۷	۲۱/۸	۱۴/۲	۱۶۶/۴	۲۰۹/۵
۱۳۸۸	۱۵/۳	۱۴/۲	۱۶۹/۴	۲۲۴/۸
۱۳۸۹	۱۸/۳	۱۴/۲	۱۹۳/۰	۱۷۰/۹
۱۳۹۰	۱۸/۴	۱۴/۷	۱۸۱/۱	۱۸۷/۶

مأخذ: برآورد کارشناسی مبتنی بر آمارهای مرکز آمار ایران.

در میزان تولید گوشت قرمز، علاوه بر تعداد دام کشتار شده، میانگین وزن لاشه دام از اهمیت برخوردار است. چنان‌که مشاهده می‌شود میانگین وزن لاشه در آمارهای وزارت جهاد کشاورزی، بدون تأثیرپذیری از هر عامل مرتبط با عرضه خوراک دام و تأثیر آن بر مدت نگهداری و تغذیه دام‌ها و در نتیجه بر میانگین وزن لاشه، همواره از روند روبه رشد برخوردار است. درحالی که این شاخص در آمارهای مربوط به کشتارگاه‌ها مبتنی بر واقعیات اقتصادی در پرورش دام، متغیر است.

هـ) بررسی آمار تولید گوشت در آمارهای وزارت جهاد کشاورزی و مرکز آمار ایران

جدول ۸. آمار تولید گوشت قرمز به تفکیک نوع دام مبتنی بر آمار وزارت جهاد کشاورزی

(واحد: هزار تن)

از سال ۱۳۸۱ الی ۱۳۹۰

سال	کل تولید	گوسفند و بره	بز و بزغاله	گاو و گوساله اصیل	گاو دورگ	گاو بومی	گاو میش	شتر
۱۳۸۱	۷۴۲	۲۷۵	۱۰۷	۴۶	۹۷	۱۹۸	۱۵	۴
۱۳۸۲	۷۵۲	۳۰۴	۱۱۳	۴۸	۱۲۶	۱۴۰	۱۷	۴
۱۳۸۳	۷۸۵	۳۱۲	۱۱۵	۵۲	۱۳۸	۱۴۷	۱۷	۴
۱۳۸۴	۸۰۲	۳۱۷	۱۱۷	۵۴	۱۵۲	۱۴۲	۱۵	۵
۱۳۸۵	۸۲۸	۳۱۸	۱۱۸	۵۸	۱۷۱	۱۴۱	۱۸	۴
۱۳۸۶	۸۶۷	۳۳۲	۱۲۳	۶۴	۱۹۵	۱۳۰	۱۹	۴
۱۳۸۷	۸۷۰	۳۱۸	۱۲۰	۶۴	۲۱۲	۱۳۰	۲۲	۴
۱۳۸۸	۹۰۱	۳۳۴	۱۲۴	۶۷	۲۲۸	۱۲۲	۲۲	۴
۱۳۸۹	۹۳۵	۳۴۴	۱۲۷	۷۲	۲۴۹	۱۱۴	۲۴	۵
۱۳۹۰	۹۷۹	۳۴۷	۱۲۹	۸۱	۲۸۳	۱۰۹	۲۵	۵
سهام از تولید ۱۳۸۱	۳۷/۱	۱۴/۴	۶/۲	۱۳/۱	۲۶/۷	۲/۰	-/۵	-/۵
سهام از تولید ۱۳۹۰	۳۵/۴	۱۳/۲	۸/۳	۲۸/۹	۱۱/۱	۲/۶	-/۵	-/۵

مأخذ: معاونت دام وزارت جهاد کشاورزی.

جدول ۹. آمار تولید گوشت قرمز در کشتارگاه‌ها به تفکیک نوع دام از سال ۱۳۸۱ الی ۱۳۹۰

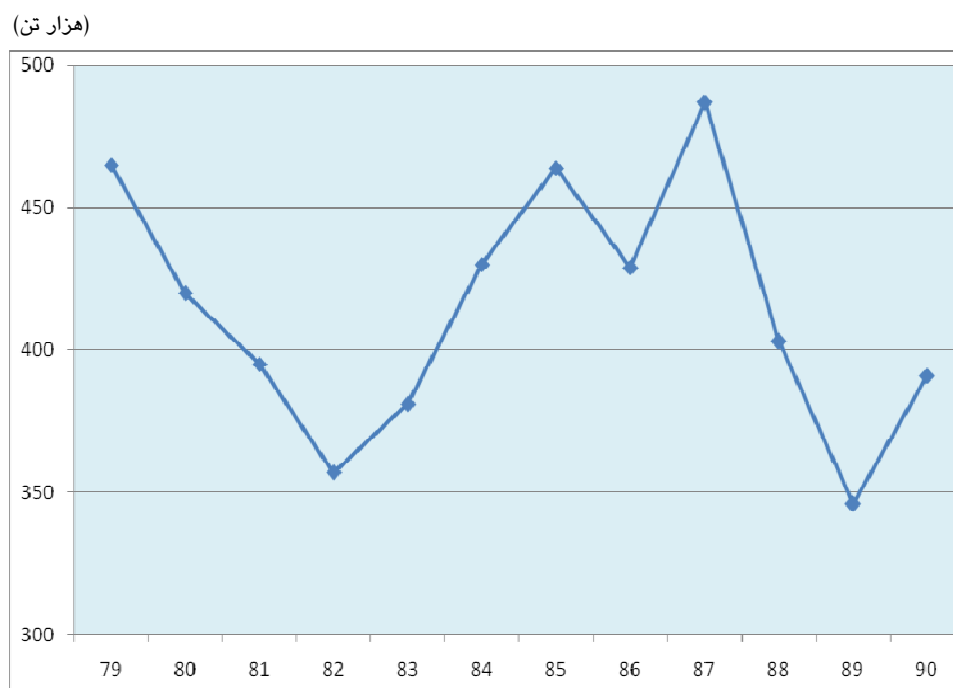
(واحد: هزار تن)

سال	گوسفند و بره	بز و بزغاله	گاو و گوساله	گاو میش و بچه گاو میش	شتر و بچه شتر	مجموع تولید
۱۳۸۱	۱۳۰	۳۱	۲۱۴	۶	۱۴	۳۹۵
۱۳۸۲	۱۱۵	۲۹	۱۹۸	۶	۹	۳۵۷
۱۳۸۳	۱۳۱	۳۱	۲۰۷	۷	۵	۳۸۱
۱۳۸۴	۱۴۶	۳۵	۲۳۷	۸	۴	۴۳۰
۱۳۸۵	۱۸۶	۳۹	۲۴۶	۷	۵	۴۶۴
۱۳۸۶	۱۶۱	۳۴	۲۲۳	۶	۶	۴۲۹
۱۳۸۷	۱۷۰	۳۳	۲۶۹	۸	۷	۴۸۷
۱۳۸۸	۱۱۴	۲۷	۲۴۷	۵	۱۰	۴۰۳
۱۳۸۹	۹۰	۲۵	۲۲۲	۴	۵	۳۴۶
۱۳۹۰	۱۰۴	۲۷	۲۵۰	۵	۵	۳۹۱

مأخذ: مرکز آمار ایران.

تأثیر خشکسالی و کاهش تأمین علوفه در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۷ و افزایش عرضه دام به کشتارگاه‌ها و کاهش عرضه دام و به‌ویژه دام سبک در سال‌های بعد از خشکسالی به‌خوبی در آمار کشتار این سال‌ها مشهود است. همچنین موضوع کاهش تولید گوشت گاو از آن جهت که بخش قابل توجهی از این تولید مربوط به دام‌های صنعتی است و می‌تواند بیانگر کاهش تولید جوانه و تلیسه و در نتیجه شیر تولیدی در کشور باشد، از اهمیت بیشتری برخوردار است.

نمودار ۲. مجموع تولید کشتارگاه‌های کشور در سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۹۰

مأخذ: مرکز آمار ایران.

جداول ۹ و نمودار ۲ بیانگر آن است که آمارهای تولید وزارت جهاد کشاورزی همواره روند روبه رشد دارند، اما آمار تولید گوشت قرمز در کشتارگاه‌ها در سال‌های مختلف، متفاوت است. اختلاف آمار تولید گوشت قرمز در کشتارگاه با آمار اعلامی وزارت جهاد کشاورزی، تحت عنوان کشتار غیررسمی است توجیه می‌شود.

جدول ۱۰. روند تولید گوشت گوسفند و بره کشتارگاهی و غیرکشتارگاهی در سالهای ۱۳۷۹-۱۳۹۰

سال	آمار وزارت جهاد کشاورزی (هزارتن)	آمار کشتارگاه (هزارتن)	آمار کشتار غیررسمی (هزارتن)	سهم کشتارگاه از تولید (درصد)
۱۳۷۹	۳۳۰	۱۸۰	۱۵۰	۵۴/۵
۱۳۸۰	۳۳۳	۱۴۱	۱۹۲	۴۲/۳
۱۳۸۱	۲۷۵	۱۳۰	۱۴۵	۴۷/۳
۱۳۸۲	۳۰۴	۱۱۵	۱۸۹	۳۷/۸
۱۳۸۳	۳۱۲	۱۳۱	۱۸۱	۴۲/۰
۱۳۸۴	۳۱۷	۱۴۶	۱۶۹	۴۶/۳
۱۳۸۵	۳۱۸	۱۶۶	۱۵۶	۵۲/۲
۱۳۸۶	۳۳۲	۱۶۱	۱۷۳	۴۸/۵
۱۳۸۷	۳۱۸	۱۷۰	۱۸۵	۵۳/۵
۱۳۸۸	۳۳۴	۱۱۴	۲۲۰	۳۴/۱
۱۳۸۹	۳۴۴	۹۰	۲۵۴	۲۶/۲
۱۳۹۰	۳۴۷	۱۰۴	۲۴۳	۳۰

مآخذ: مرکز آمار ایران و معاونت دام وزارت جهاد کشاورزی.

براساس آمار مرکز آمار ایران نسبت گوسفند و بره کشتار شده در کشتارگاهها به کل تولید اعلامی وزارت جهاد کشاورزی طی سالهای (۱۳۸۳-۱۳۸۷) حدود ۴۶ درصد است. طی سالهای (۱۳۷۹-۱۳۸۷) این نسبت به طور میانگین حدود ۵۴ درصد می باشد. این درحالی است که در سال ۱۳۸۹ این نسبت به حدود ۲۶ درصد کاهش یافته است. با توجه به اینکه دلایل و توجیحات فنی و اقتصادی مبنی بر تغییر گرایش و ذائقه مردم برای کشتار گوسفند و بره در مراکز غیرکشتارگاهی وجود ندارد می توان نتیجه گرفت که آمارهای ارائه شده از تولید می تواند مورد تردید قرار گیرد.

جدول ۱۱. مصرف سرانه گوشت قرمز براساس آمار وزارت جهاد کشاورزی طی سال ۱۳۷۹-۱۳۹۰

سال	آمار وزارت (هزار تن)	سهم کشتارگاه از تولید (درصد)	کشتار غیررسمی (هزار تن)	صادرات (هزار تن)	واردات* (هزار تن)	تراز وزنی تجارت خارجی (هزارتن)	تراز مصرف (هزارتن)	جمعیت (هزار نفر)	مصرف سرانه (کیلوگرم)
۱۳۷۹	۷۲۹	۶۳/۹	۲۶۴	۰	۲۱	-۲۱	۷۵۰	۶۴۲۱۹	۱۱/۷
۱۳۸۰	۷۴۳	۵۶/۴	۳۲۳	۰	۳۸	-۳۸	۷۸۱	۶۵۳۰۱	۱۲
۱۳۸۱	۷۴۲	۵۳/۲	۳۴۷	۰	۲۰	-۲۰	۷۶۲	۶۶۳۰۰	۱۱/۵
۱۳۸۲	۷۵۲	۴۷/۵	۳۹۵	۰	۶۲	-۶۲	۸۱۴	۶۷۳۱۵	۱۲/۱
۱۳۸۳	۷۸۵	۴۸/۴	۴۰۴	۴	۵۳	-۴۹	۸۲۴	۶۸۲۴۵	۱۲/۲
۱۳۸۴	۸۰۰	۵۳/۸	۳۷۰	۳۳	۲۲	۱۱	۷۸۹	۶۹۳۹۰	۱۱/۴
۱۳۸۵	۸۲۹	۵۶	۳۶۵	۵	۷۰	-۶	۸۹۴	۷۰۴۹۶	۱۲/۷
۱۳۸۶	۸۶۶	۴۹/۶	۴۳۷	۲۴	۸۸	-۶	۹۳۰	۷۱۵۳۲	۱۳
۱۳۸۷	۸۷۰	۵۵/۹	۳۸۳	۲۸	۹۶	-۶۸	۹۳۸	۷۲۵۸۴	۱۳

سال	آمار وزارت (هزار تن)	سهم کشتارگاه از تولید (درصد)	کشتار غیررسمی (هزار تن)	صادرات (هزار تن)	واردات* (هزار تن)	تراز وزنی تجارت خارجی (هزار تن)	تراز مصرف (هزار تن)	جمعیت (هزار نفر)	مصرف سرانه (کیلوگرم)
۱۳۸۸	۹۰۲	۴۴/۴	۴۹۹	۱۳	۱۵۲	۳۹-۱	۱۰۴۱	۷۳۶۵۱	۱۴/۱
۱۳۸۹	۹۳۴	۳۷	۵۸۸	۰	۲۶۱	۶۱-۲	۱۱۹۶	۷۴۷۳۵	۱۶
۱۳۹۰	۹۶۷	۴۰/۴	۵۷۶	۰	۱۸۱	-۱۸۱	۱۱۴۸	۷۵۱۵۰	۱۵/۳

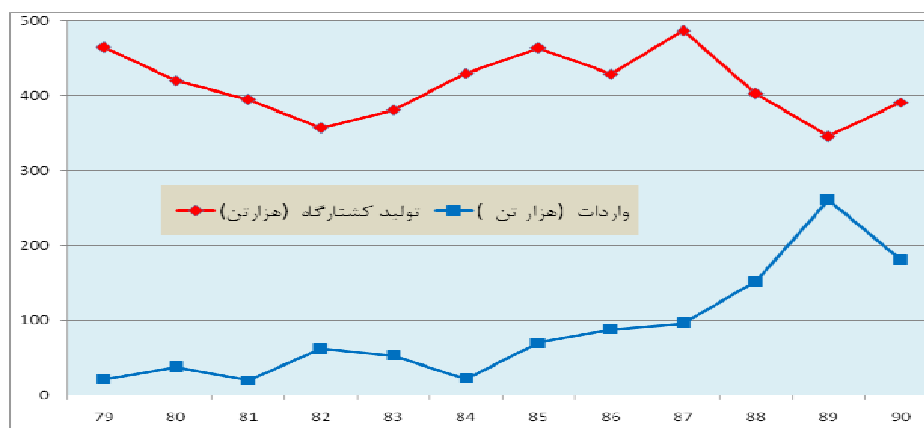
مأخذ: مرکز آمار ایران، گمرک جمهوری اسلامی ایران و برآورد کارشناسی.

* با توجه به اینکه در تولید گوشت گاو داخل کشور با استخوان منظور می‌شود و ۲۰ درصد آن را استخوان تشکیل می‌دهد. قریب به اتفاق گوشت گاو وارداتی بدون استخوان است و لذا با در نظر گرفتن ۱/۲۵ به مانند گوشت با استخوان داخل کشور مشابه‌سازی شده و همچنین صادرات و یا واردات دام زنده نیز با اعمال ضریب کاهش ۵۰ درصد به وزن دام زنده، لاشه گوشت با استخوان مشابه تولید کشتارگاه‌های داخل مشابه‌سازی شده است.

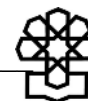
مجموع تولید گوشت قرمز کشتارگاه‌ها همراه با تراز وزنی تجارت خارجی این محصول از یک ثبات نسبی حکایت دارد و همزمان با افزایش واردات گوشت از تولید داخل کاسته شده است، البته افزایش هزینه‌های تولید در کشور همراه با شرایط ارزشگذاری پول ملی و تعرفه وضع شده بر واردات در ایجاد این وضعیت نقش‌های اساسی را ایفا کرده‌اند.

تلاش‌های صورت گرفته برای تنظیم بازار گوشت کشور به اتکا به واردات با حمایت جانبدارانه از مصرف‌کننده از طریق اجرای سیاست‌های ناکارآمد و پرهزینه مانند واردات، بخش وسیعی از منابع کشور را در اختیار واردات قرار داد و دامنه واردات هر سال گسترده‌تر و ضریب خوداتکایی در تولید گوشت قرمز را به شدت آسیب‌پذیر نمود به طوری که سهم واردات گوشت گاو از کل گوشت گاو تولید کشور به استناد آمارهای رسمی در سال ۱۳۸۶ حدود ۱۹ درصد بوده است این نسبت در سال ۱۳۸۹ بالغ بر ۴۷ درصد شده است و امروزه تقریباً همه مصرف گوشت قرمز در بسیاری از مراکز دولتی، دانشگاه‌ها، رستوران‌ها و بخش قابل توجهی از گوشت عرضه شده به بازار متکی به واردات است.

نمودار ۳. روند تغییرات تولید کشتارگاه‌ها و واردات گوشت قرمز در سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۹۰

مأخذ: همان و گمرک جمهوری اسلامی ایران.

نمودار ۳ نشان می‌دهد که با کاهش تولید در کشتارگاه‌ها، بر میزان واردات افزوده می‌شود و رابطه مستقیمی بین میزان واردات و میزان تولید برقرار است به‌گونه‌ای که با بروز خشکسالی در سال ۱۳۷۹ میزان تولید کشتارگاه‌ها افزایش داشته و واردات به کمترین مقادیر خود رسیده است و پس از آن تا چند سال برای ترمیم گله‌ها، تولید روند کاهشی داشته و بر میزان واردات افزوده شده است. چنین وضعیتی در سال ۱۳۷۸ و پس از آن نیز تکرار شده و با کاهش تولید در کشتارگاه‌ها، بر میزان واردات افزوده شده است.

علاوه بر تردیدهای جدی در آمارهای تولید محصولات دامی، آمار واردات گوشت کشور نیز همخوانی مناسب با آمارهای بین‌المللی ندارد. عدم همخوانی مشهود و قابل توجه بین آمارهای وارداتی کشور مبدأ (برزیل) و کشور مقصد (جمهوری اسلامی ایران) در خصوص میزان واردات گوشت یکی دیگر از تناقضات موجود بین آمارهای مختلف است.

جدول ۱۲. مقایسه آمار وارداتی و صادراتی گوشت گاو در سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۹۰ (تن)

سال	کل واردات گوشت گاو به کشور	آمار صادراتی برزیل به ایران	آمار وارداتی ایران از برزیل	درصد تفاوت آمار
۱۳۸۶	۶۵۰۱۰	۶۱۲۸۹	۳۵۸۹۱	۱۷۱
۱۳۸۷	۷۲۳۱۵	۸۲۲۲۰	۴۷۵۰۸	۱۷۳
۱۳۸۸	۱۰۸۶۰۹	۸۸۹۹۵	۶۵۲۴۲	۱۳۶
۱۳۸۹	۱۸۸۴۸۰	۱۹۱۱۸۱	۱۰۶۵۲۷	۱۷۹
۱۳۹۰	۱۳۵۵۳۲	۱۳۰۴۷۵	۵۶۶۷۴	۲۳۰
جمع واردات طی دوره	۵۶۹۹۴۶	۵۵۴۱۶۰	۳۱۱۸۴۲	۱۸۳

مأخذ: همان و اتحادیه صادرکنندگان گوشت برزیل.

به استناد گزارش اتحادیه صادرکنندگان گوشت قرمز در برزیل، این کشور طی سال‌های (۲۰۰۱-۲۰۰۷) حدود ۴۹۹/۵ هزار تن گوشت گاو به ایران صادر کرده است درحالی که آمار گمرگ جمهوری اسلامی ایران طی مدت مشابه این دوره (۱۳۸۶-۱۳۹۱) میزان واردات ایران از برزیل فقط ۲۷۲/۶ هزار تن ذکر شده است. به عبارتی بین این دو آمار حدود ۸۳ درصد اختلاف وجود دارد.

جدول ۱۳. آمار واردات گاو از پاکستان در سال ۱۳۸۹

آمار گمرگ جمهوری اسلامی ایران	آمار بازارچه‌های مرزی	اختلاف آمار گمرگ و بازارچه
۲۷۰۹ تن	۳۰۷۸۰ تن	(۱۱۳۶ درصد)
معادل (۱۵۰۵۰ رأس)	معادل (۱۷۱۰۰۰ رأس)	(۱۱۳۶ درصد)

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران، بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان.

از سوی دیگر به استناد آمار گمرگ جمهوری اسلامی در سال ۱۳۸۹ از کشور پاکستان حدود ۲۷۰۹ تن گاو زنده وارد کشور شده است این در حالی است که به استناد آمارهای منتشره از طریق بازارچه‌های مرزی در سال مذکور ۱۷۱ هزار رأس گاو عمدتاً به منظور کشتار در استان سیستان و بلوچستان و انتقال لاشه آن به تهران و شهرهای بزرگ صورت گرفته است. ۱۷۱ هزار رأس گاو وارداتی در این سال از نظر وزنی معادل ۳۰۷۸۰ تن است که با آمارهای رسمی حدود ۱۱۳۶ درصد تفاوت دارد.

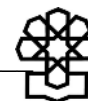
جدول ۱۴. برآورد کارشناسی گوشت قرمز تولیدی کشور در سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۹۰ (واحد: هزارتن)

سال	کشتار دام سبک در کشتارگاه	کشتار غیررسمی دام سبک*	کشتار دام سنگین در کشتارگاه	کشتار غیررسمی دام سنگین**	مجموع تولید کشتارگاه	مجموع کشتار غیررسمی	مجموع تولید
۱۳۷۹	۲۰۹	۲۰۹	۲۵۶	۴۵	۴۶۵	۲۵۴	۷۱۹
۱۳۸۰	۱۷۰	۱۷۰	۲۵۰	۴۴	۴۲۰	۲۱۴	۶۳۴
۱۳۸۱	۱۶۱	۱۶۱	۲۳۴	۴۱	۳۹۵	۲۰۲	۵۹۷
۱۳۸۲	۱۴۴	۱۴۴	۲۱۳	۳۸	۳۵۷	۱۸۲	۵۳۹
۱۳۸۳	۱۶۲	۱۶۲	۲۱۹	۳۹	۳۸۱	۲۱۷	۵۸۲
۱۳۸۴	۱۸۱	۱۸۱	۲۴۹	۴۴	۴۳۰	۲۲۵	۶۵۵
۱۳۸۵	۲۰۵	۲۰۵	۲۵۸	۴۶	۴۶۴	۲۵۱	۷۱۵
۱۳۸۶	۱۹۵	۱۹۵	۲۳۵	۴۱	۴۲۹	۲۳۶	۶۶۵
۱۳۸۷	۲۰۳	۲۰۳	۲۸۴	۷۱	۴۸۷	۲۷۴	۷۶۱
۱۳۸۸	۱۴۱	۱۴۱	۲۶۲	۶۵	۴۰۳	۲۰۶	۶۰۹
۱۳۸۹	۱۱۵	۱۱۵	۲۳۱	۵۸	۳۴۶	۱۷۳	۵۱۹
۱۳۹۰	۱۳۱	۱۳۱	۲۶۰	۶۵	۳۹۱	۱۹۶	۵۸۷

مآخذ: مرکز آمار ایران و برآورد کارشناسی.

* در برآوردها حدود ۵۰ درصد دام‌های سبک و ۱۵ درصد دام‌های سنگین در خارج از کشتارگاه کشتار می‌شوند. با توجه به اینکه از سال ۱۳۷۸ اختلاف قیمت گوشت گوسفند با گوشت گاو افزایش یافته است.

** میزان کشتار غیررسمی دام‌های سنگین افزایش یافته و جانشین بخشی از کشتار دام‌های سبک شده است، لذا از این سال به بعد ۲۰ درصد از تولید گوشت دام‌های سنگین به عنوان کشتار غیررسمی منظور شده است.

جدول ۱۵. برآورد اختلاف آمار کشتار غیررسمی اعلامی وزارت جهاد کشاورزی و کشتار غیررسمی

برآوردی در سالهای ۱۳۷۹-۱۳۹۰ (هزار تن)

سال	مجموع تولید کشتارگاه	کشتار غیررسمی برآوردی	آمار وزارت جهاد کشاورزی	کشتار غیررسمی وزارت جهاد کشاورزی	اختلاف آمار کشتار غیررسمی اعلامی وزارت جهاد کشاورزی و کشتار غیررسمی برآوردی
۱۳۷۹	۴۶۵	۲۵۴	۷۲۹	۲۶۴	۱۰
۱۳۸۰	۴۲۰	۲۱۴	۷۴۳	۳۲۳	۱۰۹
۱۳۸۱	۳۹۵	۲۰۲	۷۴۲	۳۴۷	۱۴۵
۱۳۸۲	۳۵۷	۱۸۲	۷۵۲	۳۹۵	۲۱۳
۱۳۸۳	۳۸۱	۲۱۷	۷۸۵	۴۰۴	۱۸۷
۱۳۸۴	۴۳۰	۲۲۵	۸۰۰	۳۷۰	۱۴۵
۱۳۸۵	۴۶۴	۲۵۱	۸۲۹	۳۶۵	۱۱۴
۱۳۸۶	۴۲۹	۲۳۶	۸۶۶	۴۳۷	۲۰۱
۱۳۸۷	۴۸۷	۲۷۴	۸۷۰	۳۸۳	۱۰۹
۱۳۸۸	۴۰۳	۲۰۶	۹۰۲	۴۹۹	۲۹۳
۱۳۸۹	۳۴۶	۱۷۳	۹۳۴	۵۸۸	۳۴۶
۱۳۹۰	۳۴۶	۱۷۳	۹۶۷	۵۷۶	۳۹۱

مأخذ: همان و وزارت جهاد کشاورزی.

تا سال ۱۳۷۸ کشتار غیررسمی، ۱۵ درصد از کل کشتار دام‌های سنگین برآورد می‌شد و با تغییر نسبت قیمت گوشت گوسفند به گوشت گاو، در برآوردها، بر میزان کشتار غیررسمی دام‌های سنگین افزوده شده و به ۲۰ درصد از کل کشتار این دام‌ها برآورد شده است. همچنین این نمودار تأثیر تفاوت قیمت گوشت قرمز و گوشت مرغ را بر کاهش مصرف سرانه گوشت قرمز و افزایش مصرف سرانه گوشت مرغ نشان می‌دهد.

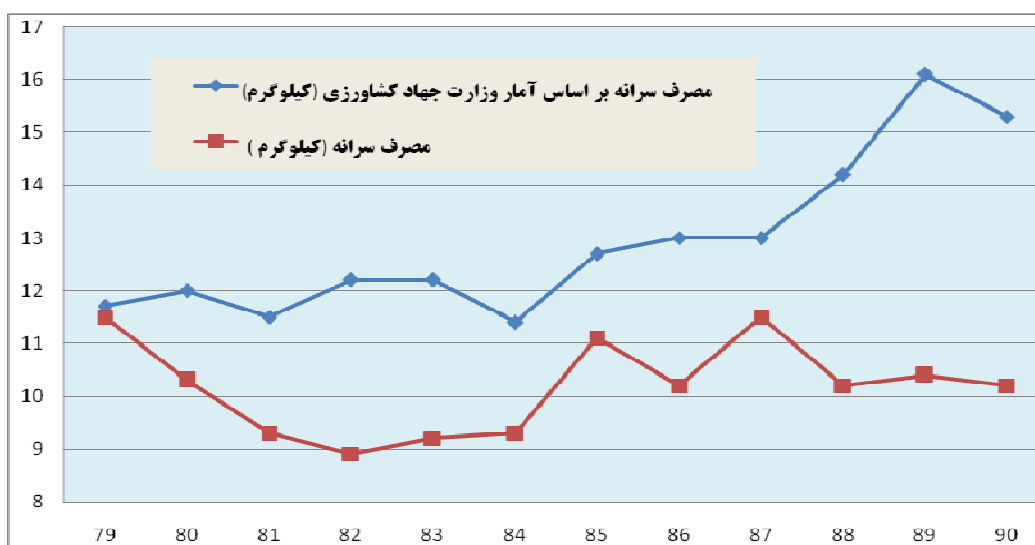
جدول ۱۶. برآورد مصرف سرانه گوشت قرمز در کشور در سالهای ۱۳۷۹-۱۳۹۰

سال	مجموع تولید برآوردی	تراز وزنی تجارت خارجی	تراز مصرف محاسبه شده	جمعیت	مصرف سرانه
	(هزار تن)	(هزار تن)	(هزار تن)	(هزار نفر)	(کیلوگرم)
۱۳۷۹	۷۱۹	-۲۱	۷۴۰	۶۴۲۱۹	۱۱/۵
۱۳۸۰	۶۳۴	-۳۸	۶۷۲	۶۵۳۰۱	۱۰/۳
۱۳۸۱	۵۹۷	-۲۰	۶۱۷	۶۶۳۰۰	۹/۳
۱۳۸۲	۵۳۹	-۶۲	۶۰۱	۶۷۳۱۵	۸/۹
۱۳۸۳	۵۸۲	-۴۹	۶۳۱	۶۸۳۴۵	۹/۲
۱۳۸۴	۶۵۵	۱۱	۶۴۶	۶۹۳۹۰	۹/۳
۱۳۸۵	۷۱۵	۵-۶	۷۸۰	۷۰۴۹۶	۱۱/۱
۱۳۸۶	۶۶۵	۴-۶	۷۲۹	۷۱۵۳۲	۱۰/۲

سال	مجموع تولید برآوردی	تراز وزنی تجارت خارجی	تراز مصرف محاسبه شده	جمعیت	مصرف سرانه
		(هزار تن)	(هزار تن)	(هزار نفر)	(کیلوگرم)
۱۳۸۷	۷۶۱	۶۸-	۸۲۹	۷۲۵۸۴	۱۱/۴
۱۳۸۸	۶۰۹	۳۹-۱	۷۴۷	۷۳۶۵۱	۱۰/۱
۱۳۸۹	۵۱۹	۶۱-۲	۷۸۰	۷۴۷۳۵	۱۰/۴
۱۳۹۰	۵۸۷	-۱۸۱	۷۶۸	۷۵۱۵۰	۱۰/۲

مأخذ: همان.

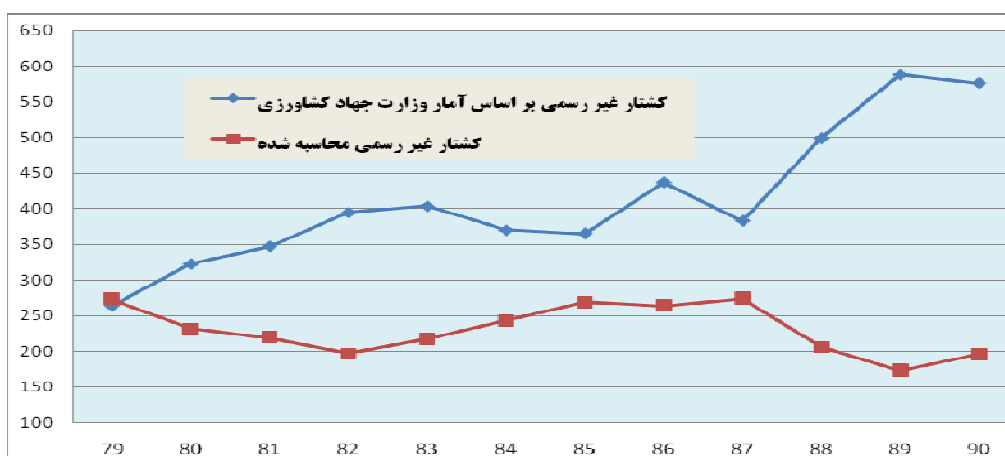
نمودار ۴. مقایسه مصرف سرانه محاسبه شده با مصرف سرانه مبتنی بر آمار وزارت جهاد کشاورزی (واحد: کیلوگرم)

مأخذ: مرکز آمار ایران، وزارت جهاد کشاورزی و برآورد کارشناسی.

نمودار ۵. آمار کشتار غیررسمی جهاد کشاورزی و آمار محاسبه شده

(واحد: هزار تن)

مأخذ: همان.

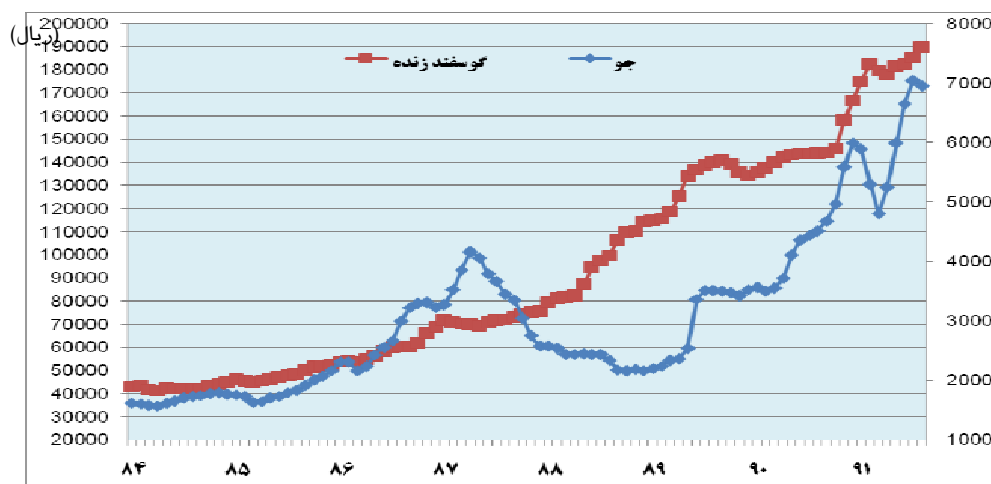
تقریباً همه اختلاف مصرف سرانه مبتنی بر آمار وزارت جهاد کشاورزی و مصرف سرانه محاسبه شده در آمار کشتار غیررسمی قرار دارد و آمار وزارت جهاد کشاورزی بیانگر آن است که میزان کشتارهای غیررسمی و خارج از کشتارگاه در کشور در حال افزایش است. نمودار ۵ نشان می‌دهد که در گذشته نیز بخشی از افزایش مصرف سرانه از طریق بیشتر نشان دادن میزان کشتار غیررسمی حاصل می‌شده که در چند سال اخیر بر شدت آن افزوده شده است.

و) بررسی رابطه قیمت جو و قیمت گوشت گوسفند و تأثیر آن بر وضعیت تولید دام

در بخش دامپروری قیمت علوفه به‌عنوان متغیر تأثیرگذار در هزینه‌های تولید (علوفه حدود ۷۰ درصد هزینه‌های تولید را شامل می‌شود) به‌شدت در فعالیتهای اقتصادی این بخش تأثیرگذار بوده و نسبت قیمت فروش دام زنده به علوفه به‌عنوان شاخص سودآوری و یا غیراقتصادی بودن فعالیت تلقی می‌شود. با توجه به شرایط اقلیمی و وابستگی دام سبک به مراتع، بروز پدیده‌های خشکسالی و ترسالی به‌شدت بر منافع تولیدکنندگان تأثیر می‌گذارد. از سوی دیگر در سال‌های اخیر حجم واردات نهاده‌های دامی از جمله جو عامل تأثیرگذار بر قیمت‌های علوفه بوده است، زیرا جو به‌عنوان علوفه پایه تلقی شده و قیمت آن، که متأثر از حجم تولید و واردات است بر قیمت سایر علوفه‌های مصرفی نیز سایه می‌اندازد.

نمودار ۶. روند قیمت ماهیانه یک کیلوگرم جو و یک کیلوگرم گوشت گوسفند

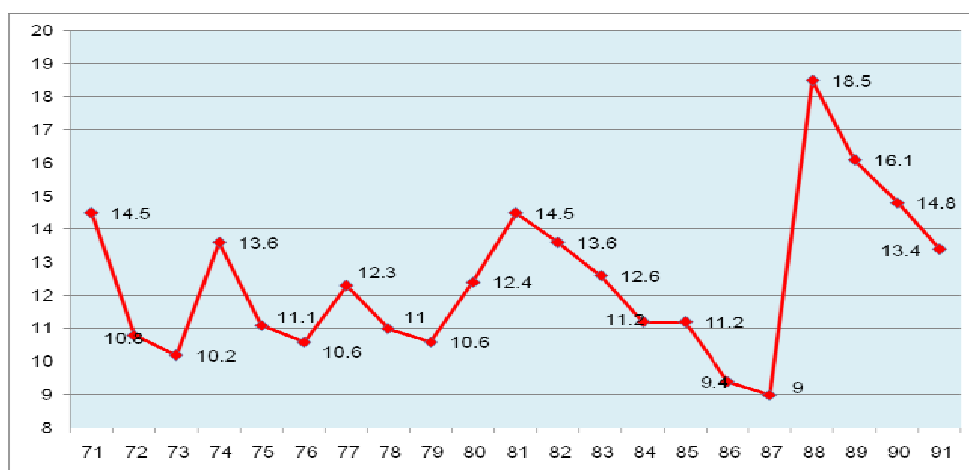
(فروردین‌ماه ۱۳۸۴ الی مهرماه ۱۳۹۱)

مأخذ: شرکت پشتیبانی امور دام وزارت صنعت، معدن و تجارت جمهوری اسلامی ایران.

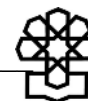
نمودار ۶ نشان می‌دهد که چگونه خشکسالی، با افزایش قیمت جو، متأثر از کاهش تولید به همراه بالا رفتن قیمت جهانی خوراک دام، در نیمه دوم سال ۱۳۸۶ و نیمه اول سال ۱۳۸۷ موجب شد که دام‌ها روانه کشتارگاه‌ها شوند و عرضه بالای دام برای کشتار، قیمت دام را در تابستان ۱۳۸۷ کاهش داد و پس از آن با کاهش قیمت خوراک دام در بازارهای جهانی و کاهش آثار خشکسالی، عرضه دام کاهش یافته و قیمت آن به واسطه کاهش عرضه، افزایش یافت. البته در سال ۱۳۸۸ بهترین وضعیت برای پرورش‌دهندگان دام و به‌ویژه دام سبک در سال‌های اخیر در کشور فراهم شد و در سال ۱۳۸۹ با افزایش تدریجی قیمت خوراک دام متأثر از افزایش قیمت‌های جهانی خوراک دام و خشکسالی سال ۱۳۹۰، به افزایش عرضه و کشتار دام منجر شد.

نمودار ۷. نسبت قیمت گوسفند زنده به قیمت جو در سال‌های ۱۳۷۱ تا مهرماه ۱۳۹۱

مأخذ: همان و برآورد کارشناسی.

طبق نمودار ۷ طی ۲۰ سال (۱۳۷۱-۱۳۹۱) نسبت قیمت گوسفند زنده به قیمت جو ۱۲/۵ برابر بوده است. به عبارتی فروشنده دام سبک به‌ازای فروش هر کیلو دام زنده قادر به تأمین ۱۲/۵ کیلو گرم جو بوده است، اما در سال‌های خشکسالی که همواره موجب افزایش قیمت علوفه و کاهش قیمت دام سبک می‌شود این نسبت به ضرر تولیدکننده تغییر یافته به‌گونه‌ای که در سال‌های خشکسالی مانند سال ۱۳۸۷ این نسبت ۹ برابر کاهش یافت که متعاقب آن دامداران اقدام به حذف دام‌های مولد و عرضه دام برای کشتار نمودند که تأثیر این اقدامات در سال‌های بعد از طریق افزایش قیمت گوشت پدیدار شد. همچنین در سال ۱۳۸۸ با بهبود شرایط اقلیمی، افزایش تولید و واردات نهاده‌های دامی از جمله جو سطح عمومی قیمت نهاده‌های دامی کاهش و نسبت قیمت دام زنده به جو به بالاترین میزان در ۲۰ سال اخیر یعنی به ۱۸/۵ برابر رسید که سالی طلایی و پرسود

برای دامداران سبک محسوب می‌شود. لکن در سال‌های بعد روند نزولی بوده به طوری که نسبت قیمت دام سبک به قیمت جو در ۸ ماهه سال جاری به ۱۳/۴ برابر کاهش یافته است.

(ز) بررسی تولید و مصرف شیر و تأثیر سیاست‌های اتخاذ شده بر آن

جدول ۱۷. تعداد دام شیری با توجه جمعیت دام و ضریب شیردهی از سال ۱۳۷۸ الی ۱۳۹۰

(واحد: هزار رأس)

سال	گوسفند شیرده	بز شیرده	گاو اصیل دوشان	گاو دو رگ دوشان	گاو بومی دوشان	گاو میش شیرده
۱۳۸۰	۹۵۵۵	۹۱۸۹	۲۸۰	۹۷۵	۲۰۲۲	۱۶۵
۱۳۸۱	۹۵۶۵	۹۱۹۸	۲۹۴	۱۰۶۷	۱۹۵۲	۱۶۹
۱۳۸۲	۹۶۱۲	۹۲۴۴	۳۰۸	۱۱۵۹	۱۸۸۳	۱۷۲
۱۳۸۳	۹۶۴۹	۹۲۷۲	۳۲۴	۱۲۴۹	۱۸۱۸	۱۷۷
۱۳۸۴	۹۶۶۱	۹۲۹۱	۳۴۰	۱۳۷۸	۱۷۵۴	۱۸۳
۱۳۸۵	۹۶۷۰	۹۳۰۰	۳۵۷	۱۵۱۳	۱۶۳۹	۱۸۷
۱۳۸۶	۹۶۷۰	۹۳۰۰	۳۷۵	۱۶۴۹	۱۵۱۷	۱۹۱
۱۳۸۷	۹۶۶۱	۹۲۹۱	۳۹۳	۱۷۸۶	۱۴۱۰	۱۹۷
۱۳۸۸	۹۶۴۱	۹۲۷۲	۴۱۳	۱۹۲۴	۱۳۱۲	۲۰۲
۱۳۸۹	۹۶۱۲	۹۲۴۴	۴۳۴	۲۰۶۴	۱۲۲۰	۲۰۸
۱۳۹۰	۹۵۶۴	۹۱۹۸	۴۵۶	۲۲۰۳	۱۱۲۵	۲۱۴

مآخذ: وزارت جهاد کشاورزی و برآورد کارشناسی.

اساس محاسبه تولید شیر در آمارهای وزارت جهاد کشاورزی بر جمعیت دامی و اعمال ضریب دام‌های شیرده در این جمعیت دامی قرار دارد. ضریب دام‌های شیرده برای گوسفند ۱۸/۵ درصد، بز ۳۶ درصد، گاو اصیل ۴۳ درصد، گاو آمیخته (دورگ) ۴۴ درصد، گاو بومی ۴۵ درصد در نظر گرفته می‌شود.

لازم به ذکر است که تعداد دام ماده گله‌ها، معادل ماده شیرده نیست و نسبت گاو شیری به گاو ماده از اهمیت زیادی برخوردار است. برای مثال، تعداد گاو دوشای اصیل حدود ۸۰ درصد و گاوهای خشک ۲۰ درصد ترکیب گله در گاوداری‌های شیری را تشکیل می‌دهند. این نسبت در گاوهای آمیخته و گاوهای بومی پایین‌تر نیز هست و این موضوع بر عملکرد شیر گاوهای بومی تأثیر منفی دارد. در سال ۱۳۸۹ سیصد هزار رأس گاو دوشای اصیل با تولید میانگین ۲۸ کیلو شیر در روز و مجموعاً ۷۵۰ هزار رأس گاو و گوساله اصیل در گاوداری‌های شیری نگهداری می‌شده‌اند. در این سال میانگین تولید گاوهای دورگ شیرده ۹/۵۴ کیلو شیر در روز و گاوهای بومی شیرده ۲/۳۵ کیلو بوده است.

جدول ۱۸. عملکرد دام شیری مبتنی بر آمار وزارت جهاد کشاورزی از سال ۱۳۸۱ الی ۱۳۹۰

(واحد کیلوگرم)

سال	گوسفند	بز	گاو اصیل	گاو دو رنگ	گاو بومی	گاو میش
۱۳۸۱	۳۱/۶	۴۰/۷	۵۹۱۷/۸	۱۶۲۶/۱	۷۶۹/۱	۱۳۴۱/۱
۱۳۸۲	۳۰/۰	۳۹/۹	۶۵۰۰/۰	۲۰۰۰/۰	۶۰۰/۰	۱۲۰۰/۱
۱۳۸۳	۳۰/۰	۴۰/۰	۶۶۴۹/۴	۲۰۷۹/۸	۶۰۰/۳	۱۲۳۲/۵
۱۳۸۴	۲۹/۸	۳۹/۷	۶۷۵۰/۴	۲۱۴۴/۲	۵۹۵/۹	۱۲۴۰/۲
۱۳۸۵	۳۰/۰	۴۰/۰	۷۱۰۰/۰	۲۲۰۰/۰	۵۹۶/۷	۱۲۸۱/۱
۱۳۸۶	۳۰/۰	۴۰/۰	۷۰۹۹/۴	۲۳۲۰/۰	۶۰۰/۱	۱۳۲۱/۸
۱۳۸۷	۳۰/۰	۴۰/۰	۷۵۲۱/۲	۲۳۹۹/۸	۴۹۹/۹	۱۳۴۷/۴
۱۳۸۸	۳۰/۱	۴۰/۰	۷۴۰۰/۲	۲۴۸۰/۱	۵۹۶/۹	۱۳۸۱/۵
۱۳۸۹	۳۰/۱	۴۰/۱	۷۰۴۸/۲	۲۳۱۲/۵	۶۴۱/۸	۱۳۴۰/۶
۱۳۹۰	۲۹/۸	۳۹/۷	۷۵۶۸/۰	۲۶۰۶/۹	۵۹۵/۶	۱۴۱۱/۲

مأخذ: همان.

در میزان تولید شیر، علاوه بر جمعیت دام شیر ده، میانگین تولید شیر از اهمیت زیادی برخوردار است. چنان‌که مشاهده می‌شود میانگین تولید شیر در آمارهای وزارت جهاد کشاورزی، بدون تأثیرپذیری از عوامل اقلیمی و قیمت خوراک دام که بر عرضه نوع و میزان خوراک دام و در نتیجه میانگین تولید شیر مؤثر است همواره از روند تقریباً ثابت یا رو به رشد برخوردار است.

جدول ۱۹. آمار تولید شیر به تفکیک نوع دام مبتنی بر آمار وزارت جهاد کشاورزی از سال ۱۳۸۳ الی ۱۳۹۰

(هزار تن)

سال	کل	گوسفند	بز	گاو اصیل	گاو دو رنگ	گاو بومی	گاو میش
۱۳۸۱	۵۸۷۷	۳۰۲	۳۷۴	۱۷۲۸	۱۷۳۵	۱۵۰۱	۲۲۶
۱۳۸۲	۶۳۱۶	۲۸۸	۳۶۹	۲۰۰۴	۲۳۱۷	۱۱۳۰	۲۰۷
۱۳۸۳	۶۷۲۰	۲۸۹	۳۷۱	۲۱۵۳	۲۵۹۸	۱۰۹۱	۲۱۸
۱۳۸۴	۷۱۷۹	۲۸۸	۳۶۹	۲۲۹۶	۲۹۵۴	۱۰۴۵	۲۲۷
۱۳۸۵	۷۷۴۱	۲۹۰	۳۷۲	۲۵۳۴	۳۳۲۸	۹۷۸	۲۳۹
۱۳۸۶	۸۳۱۲	۲۹۰	۳۷۲	۲۶۶۲	۳۸۲۵	۹۱۰	۲۵۳
۱۳۸۷	۸۷۷۲	۲۹۰	۳۷۲	۲۸۵۳	۴۲۸۷	۷۰۵	۲۶۵
۱۳۸۸	۹۵۵۳	۲۹۰	۳۷۱	۳۰۵۸	۴۷۷۲	۷۸۳	۲۷۹
۱۳۸۹	۱۰۲۴۲	۲۸۸	۳۷۰	۳۲۷۶	۵۲۸۳	۷۳۲	۲۹۳
۱۳۹۰	۱۰۸۲۱	۲۸۵	۳۶۵	۳۴۵۱	۵۷۴۳	۶۷۶	۳۰۲
							سهام از تولید ۱۳۸۱
							سهام از تولید ۱۳۹۰
							۳/۸
							۲/۸

مأخذ: معاونت دام وزارت جهاد کشاورزی.

در خشکسالی جمعیت دامی و به‌ویژه جمعیت دام سبک که بخش عمده خوراک این دام‌ها به مرتع وابسته است کاهش می‌یابد و اغلب چند سال بعد از خروج از خشکسالی و ترمیم گله‌ها به جمعیت قبل از خشکسالی برمی‌گردد، اما آمار وزارت جهاد کشاورزی نشان می‌دهد که تولید گوشت و شیر حتی در دام سبک، هیچ ارتباطی با خشکسالی و میزان تأمین خوراک دام و همچنین شرایط بازار ندارد و دامدارهای ما در هر شرایطی به تولید بیشتر گوشت و شیر ادامه می‌دهند. ضمناً میزان تولید گوشت گاوهای بومی کشور در ۶ ساله اخیر ۱۷ درصد و از تولید شیر آنها ۲۸ درصد کاسته شده است و به‌نظر می‌رسد ضمن کاهش کلی تعداد گاوهای بومی، از شیردوشی در گاوداری‌های بومی نیز به‌شدت کاسته شده است و تقریباً همه افزایش تولید شیر در کشور از طریق گاوهای اصیل و دورگ تأمین می‌شود.

جدول ۲۰. مقایسه میزان شیر تولیدی براساس آمار وزارت جهاد کشاورزی با آمار مرکز آمار ایران در سال ۱۳۸۲

شرح	گوسفند و بیره	بز و بزغاله	گاو و گوساله	گاو میش و بچه گاو میش	شتر
آمار وزارت جهاد کشاورزی	۲۸۸۳۷۰	۳۶۹۷۸۰	۵۴۵۱۰۰۰	۲۰۶۹۸۰	-
آمار مرکز آمار ایران	۶۱۴۷۹۶	۴۹۶۲۷۹	۴۷۶۸۵۰۰	۸۷۹۸۷	۱۶۷۲۶

مآخذ: معاونت دام وزارت جهاد کشاورزی و مرکز آمار ایران.

مجموع شیر تولیدی در سال ۱۳۸۲ در آمار وزارت جهاد کشاورزی ۶۳۱۶ هزار تن و در آمار مرکز آمار ایران ۵۹۸۴ هزار تن است. همچنین در سال ۱۳۸۷ مجموع شیر تولیدی در آمار وزارت جهاد کشاورزی ۸۷۷۲ هزار تن و در آمار مرکز آمار ایران ۶۸۰۰ هزار تن است که این اختلاف آماری در سال‌های مختلف، از اختلاف در تعداد جمعیت دامی آنها به‌ویژه در جمعیت گاو و گوساله ناشی می‌شود به‌نظر می‌رسد آمارهای منتشره از سوی مرکز آمار ایران که در آنها به تغییرات مؤثر بر محیط تولید توجه داشته و بهتر آنها را منعکس می‌کند بر آمارهای منتشره وزارت جهاد کشاورزی ارجحیت داشته باشد.

آمار دفتر حمایت از صنایع تبدیلی و تکمیلی محصولات کشاورزی معاونت آب و خاک و امور زیربنایی وزارت جهاد کشاورزی نشان می‌دهد که تعداد کارخانجات فعال در فرآوری شیر خام از ۶۱۴ واحد در سال ۱۳۸۴ به ۹۱۵ واحد در سال ۱۳۸۹ و ظرفیت اسمی جذب شیر خام آنها از ۶۳۳۰ هزار تن در سال ۱۳۸۴ به ۱۶۵۰۰ هزار تن در سال ۱۳۸۹ رسیده است. اما آمار اتحادیه‌های صنایع لبنی کشور، ظرفیت این صنایع بر پایه شیر خام دریافتی را سالیانه ۱۲ میلیون لیتر اعلام کرده‌اند.

جدول ۲۱. تولید بالفعل (ظرفیت عملی) صنایع لبنی کشور در سال ۱۳۹۰

ردیف	انواع تولیدات	میزان تولید (تن)	ضریب تبدیل ^۱	تولید برپایه شیر مصرفی (هزار تن)
۱	تولید پنیر UF	۱۶۴۳۱۴	۵/۲	۷۵۳
۲	تولید سایر پنیر	۱۰۴۳۱۸	۷	۷۳۰
۳	شیر پاستوریزه	۱۶۳۹۸۶۰	۱	۱۶۴۰
۴	شیر استریل	۶۰۰۰۰۰	۱	۶۰۰
۵	انواع ماست	۶۷۴۳۵۵	۱	۶۷۴
۶	دوغ	۴۸۷۱۴۱	۰/۵	۲۴۹
۷	کشک	۷۵۰۰	—	—
۸	انواع بستنی	۱۰۳۹۹۶	۰/۵	۵۲
۹	خامه صبحانه و قنادی	۱۰۹۴۷۰	—	—
۱۰	شیر خشک صنعتی	۲۶۱۷۱	۱۱/۶۶۷	۳۱۰
کل تولیدات بر پایه شیر		۵۰۰۰		

مأخذ: اتحادیه‌های صنایع لبنی کشور.

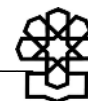
جدول ۲۲. مصرف سرانه شیر براساس آمار وزارت جهاد طی سال‌های ۱۳۸۴ - ۱۳۹۰

سال	آمار وزارت (هزار تن)	تراز وزنی تجارت خارجی (هزار تن)*	تراز مصرف (هزار تن)	جمعیت (هزار نفر)	مصرف سرانه براساس آمار وزارت جهاد کشاورزی (کیلوگرم)
۱۳۸۴	۷۱۷۹	-۱۰۴	۷۲۸۳	۶۹۳۹۰	۱۰۵
۱۳۸۵	۷۷۴۱	-۱۲۴	۷۸۶۵	۷۰۴۹۶	۱۱۲
۱۳۸۶	۸۳۱۲	۲۸	۸۲۸۴	۷۱۵۳۲	۱۱۶
۱۳۸۷	۸۷۷۲	۳۴	۸۷۳۸	۷۲۵۸۴	۱۲۰
۱۳۸۸	۹۵۵۳	-۶۳	۹۶۱۵	۷۳۶۵۱	۱۳۱
۱۳۸۹	۹۵۵۲	۱۸۸	۱۰۰۱۲	۷۴۷۳۵	۱۳۴
۱۳۹۰	۱۰۲۴۲	۶۶	۱۰۳۰۸	۷۵۱۵۰	۱۳۷

مأخذ: مرکز آمار ایران، معاونت دام و معاونت آب و خاک و امور زیربنایی وزارت جهاد کشاورزی و گمرک جمهوری اسلامی ایران. *به جهت امکانپذیر شدن مقایسه میزان واردات و صادرات شیر، انواع فرآورده‌ها بر پایه شیر خام تبدیل و محاسبه شده است، البته بخشی از واردات به شیر خشک‌هایی اختصاص دارد که به واسطه غیراستاندارد بودن امکان واردات رسمی ندارد و از طریق قاچاق واردات می‌شود و در این آمار در نظر گرفته نشده است. میزان مصرف صنعتی از آمار دفتر حمایت از صنایع تبدیلی و تکمیلی محصولات کشاورزی معاونت آب و خاک و امور زیربنایی وزارت جهاد کشاورزی استفاده شده است.

چنان‌که مشاهده می‌شود روند تولید شیر و مصرف سرانه آن بدون در نظر گرفتن تحولات

اقلیمی و علائم بازار همواره افزایشی است.

جدول ۲۳. مصرف سرانه شیر محاسبه شده طی سال‌های ۱۳۸۴ - ۱۳۸۹

سال	مصرف صنعتی* (هزار تن)	مصرف سنتی محاسبه شده (هزار تن)**	تراز وزنی تجارت خارجی (هزار تن)***	تراز مصرف (میلیون تن)	جمعیت کشور (هزار نفر)	مصرف سرانه برآورد شده (کیلوگرم)
۱۳۸۴	۴۲۰۰	۳۰۰۰	-۱۰۴	۷/۲	۶۹۳۹۰	۱۰۴
۱۳۸۵	۴۶۰۰	۳۰۰۰	-۱۲۴	۷/۶	۷۰۴۹۶	۱۰۸
۱۳۸۶	۵۱۰۰	۳۰۰۰	۲۸	۸/۱	۷۱۵۳۲	۱۱۳
۱۳۸۷	۵۰۰۰	۳۰۰۰	۳۴	۸	۷۲۵۸۴	۱۱۰
۱۳۸۸	۵۳۰۰	۳۰۰۰	-۶۳	۸/۳	۷۳۶۵۱	۱۱۳
۱۳۸۹	۵۶۰۰	۳۰۰۰	۱۸۸	۸/۸	۷۴۷۳۵	۱۱۸
۱۳۹۰	۵۰۰۰	۳۰۰۰	۶۶	۸/۱	۷۵۱۵۰	۱۰۸

مآخذ: مرکز آمار ایران، گمرک جمهوری اسلامی ایران و برآورد کارشناسی.

* میزان مصرف صنعتی از آمار دفتر حمایت از صنایع تبدیلی و تکمیلی محصولات کشاورزی معاونت آب و خاک و امور زیربنایی وزارت جهاد کشاورزی استفاده شده است و آن‌گاه با در نظر گرفتن برآورد آمارهای انجمن صنایع لبنی، اتحادیه فرآورده‌های لبنی، آمار سال‌های ۱۳۷۸ و ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ که حدود ۲۰-۱۰ درصد کمتر برآورد می‌شود اصلاح شده است.

** در این برآوردها با پذیرش صحت آمارهای تولید و خود مصرفی در سال ۱۳۸۴ و علیرغم افزایش تعداد، ظرفیت و پراکنش (پراکنش مناسب‌تر) صنایع لبنی حداکثر مصرف شیر به صورت خودمصرفی و تولید فرآورده‌های لبنی به شکل خانگی در محدوده ۳۰۰۰ هزار تن ثابت فرض شده است.

*** به جهت امکانپذیر شدن مقایسه میزان واردات و صادرات شیر، انواع فرآورده‌ها بر پایه شیر خام تبدیل و محاسبه شده است، البته بخشی از واردات به شیرخشک‌هایی اختصاص دارد که به واسطه غیراستاندارد بودن امکان واردات رسمی ندارد و از طریق قاچاق واردات می‌شود و در این آمار در نظر گرفته نشده است.

با توجه به افزایش ظرفیت و پراکنش بیشتر این کارخانجات انتظار می‌رود که از نسبت مصارف سنتی کاسته و به درصد فرآوری‌ها در واحدهای صنعتی افزوده و به‌ویژه از مصارف سنتی در خشکسالی‌ها به میزان قابل ملاحظه‌ای کاسته شود.

بنابر آمار ارائه شده از سوی مرکز آمار ایران، مجموع تولید شیر در سال ۱۳۸۷ معادل ۶۸۰۰ هزار تن بوده است لذا میزان خودمصرفی در سال مذکور حدود ۲۴۰۰ هزار تن برآورد می‌شود. اما به روال ارائه آمار تولید در دیگر محصولات دامی، روند روبه رشد تولید شیر از بالا نشان دادن آمار مصارف غیرصنعتی (خودمصرفی)، تولید فرآورده به شکل خانگی و عرضه در بازارهای محلی) و به‌عنوان جذب این افزایش تولید در مصارف سنتی توجیه شده است. درحالی که علائمی که نشانگر تغییر ذائقه مردم و گرایش بیشتر آنها به فرآورده‌های لبنی سنتی و خودمصرفی باشد، مشاهده نمی‌شود.

از میزان تقاضای بازار، آمار مستندی وجود ندارد. براساس فشار تقاضا بر عرضه فعلی و مبنای تولید و عرضه سال‌های ۱۳۸۷-۱۳۸۸، تقاضای داخلی و صادرات، حدود ۸/۵ میلیون تن انواع محصولات لبنی بر پایه شیر خام برآورد می‌شود.

هر چند آمار منتشره از طرف وزارت جهاد کشاورزی، میزان تولید شیر خام کشور در سال ۱۳۸۹ را ۱۰۲۴۲ هزار تن اعلام می‌کند، اما آخرین آمار منتشره توسط مرکز آمار ایران در سال ۱۳۸۹ حدوداً ۶۶۷۵ هزار تن تولید شیر خام سالیانه کشور اعلام کرده است و مصرف سرانه سالیانه لبنیات نیز توسط انستیتو تغذیه ۸۵ کیلوگرم تأیید شده است. این آمارها شامل تولیدات کارخانجات بزرگ و کوچک لبنی اعم از دولتی، خصوصی و تعاونی‌ها و صنوف ماست‌بند شهرها و خودمصرفی روستاییان بوده است.

با مبنا قرار دادن آمار تولید شیر منتشره توسط مرکز آمار ایران، مدیران گاوداری‌ها ۱۲ درصد کاهش تولید شیر خام و مدیران کارخانجات لبنی حدوداً ۱۸ درصد کاهش تولید شیرخام از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۱ را برآورد می‌کنند و حتی کارخانجات لبنی، میزان تولید کنونی شیر را ۵/۵ میلیون تن می‌دانند که به معنای کاهش مصرف سالیانه سرانه از ۸۵ کیلوگرم به ۷۳ کیلوگرم است.

بررسی صنعت طیور

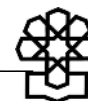
الف) تولید گوشت مرغ

جدول ۲۴. نتایج شاخص‌های ارزیابی عملکرد تولید در مزارع پرورش مرغ گوشتی در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۰

سال	درصد تلفات کل*	میانگین وزن زنده درب مرغداری (کیلوگرم)	میانگین وزن هر قطعه مرغ کشتار (کیلوگرم)*	میانگین سن کشتار (روز)	ضریب تبدیل دان به گوشت مرغ
۱۳۸۴	۹/۰۱	۲/۳۴۱	۱/۷۲	۵۲/۶۶	۲/۲۱
۱۳۸۵	۷/۸۹	۲/۳۹۴	۱/۸۰	۵۲/۰۶	۲/۱۴
۱۳۸۶	۷/۳۵	۲/۴۷۰	۱/۸۲	۵۲/۱۴	۲/۱۴
۱۳۸۷	۷/۷۴	۲/۴۹	۱/۹۲	۵۱/۸۸	۲/۱۲
۱۳۸۸	۸/۳۵	۲/۴۹۱	۱/۹۰	۵۰/۳۱	۲/۱۳
۱۳۸۹	۹/۵۵	۲/۵۱	۱/۸۸	۵۰/۸۶	۲/۱۳
۱۳۹۰	۹/۵۳	۲/۶۳۹	۲/۰۳	۵۱/۶۳	۲/۱۱

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی، نتایج حاصل از طرح ملی بهبود مدیریت پروژه ارزیابی عملکرد تولید در مزارع پرورش مرغ گوشتی.
* میانگین نرخ تلفات مرغ در کشورهای جهان ۴ تا ۴/۵ درصد است، در ایران این رقم حدود ۹ درصد است که در مرغداری‌های بالای یکصد هزار قطعه، به حدود ۳ درصد و کمتر از میانگین جهانی و در حدود کشورهای توسعه یافته است.

اجزای جدول ۲۴ برای تعیین شاخص تولید در مزارع پرورش مرغ گوشتی مورد استفاده قرار می‌گیرد که با توجه به روند مثبت به‌ویژه در شاخص ضریب تبدیل دان به گوشت و شاخص

میانگین وزن زنده درب مرغداری، شاخص تولید هر ساله بهبود می‌یابد. برآوردهای کارشناسی و همچنین بررسی میزان پرداخت خسارت بیمه، بیانگر آن است که در شرایط متعارف تلفات جوجه‌ریزی تا مرحله عرضه به بازار حدود ۱۱ درصد بوده و بروز سوانح و حوادثی مانند سرمای شدید و یا شیوع بیماری‌هایی مانند آنفلوآنزای حاد پرندگان، درصد تلفات را در برخی مناطق تا ۲۵ درصد افزایش می‌دهد. لذا نظر کارشناسی مؤید تلفات حدود ۱۸ درصد در برخی سال‌هاست.

جدول ۲۵. میزان کشتار مرغ مبتنی بر آمار وزارت جهاد کشاورزی در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۰

درصد کشتار غیررسمی به کل کشتار (میلیون قطعه)	تعداد کشتار غیررسمی از تولید مرغداری‌های صنعتی (میلیون قطعه)	تعداد مرغ کشتار شده در کشتارگاه (میلیون قطعه)*	تعداد کل کشتار نیمچه‌های گوشتی (میلیون قطعه)	تعداد تلفات (میلیون قطعه)	تعداد جوجه یکروزه گوشتی (میلیون قطعه)	سال
۵۳/۵	۳۹۷	۳۴۵	۷۴۲	۷۴	۸۱۶	۱۳۸۴
۴۳/۶	۳۴۰	۴۴۰	۷۸۰	۶۷	۸۴۷	۱۳۸۵
۳۹/۹	۳۳۵	۵۰۵	۸۴۰	۶۷	۹۰۷	۱۳۸۶
۳۷/۲	۳۱۴	۵۳۱	۸۴۵	۷۱	۹۱۶	۱۳۸۷
۳۳/۴	۲۹۱	۵۸۲	۸۷۳	۸۰	۹۵۳	۱۳۸۸
۳۴/۲	۳۰۹	۵۹۳	۹۰۲	۹۵	۹۹۷	۱۳۸۹
۳۶/۹	۳۳۴	۵۷۳	۹۰۷	۹۶	۱۰۰۳	۱۳۹۰

مأخذ: معاونت امور دام وزارت جهاد کشاورزی.

* صرفاً مرغ‌های کشتار شده در کشتارگاه، شامل: نیمچه‌های گوشتی، تخمگذار، مادر و اجداد گوشتی و تخمگذار است و مرغ‌های ضبط شده‌ای که امحا می‌شوند را شامل نمی‌شود.

البته در نظر نگرفتن شیوع بیماری‌های مختلف تنفسی و از جمله وقوع اپیدمی این بیماری‌ها در سال ۱۳۸۵ و تأثیر آن بر درصد تلفات و همچنین تولید گوشت مرغ نشانگر آن است که آمار تولید در این سال‌ها، تأثیر وقوع بیماری‌ها و علائم قابل مشاهده در بازار را منعکس نمی‌کند. اما برخلاف آمار روبه رشد اعلامی وزارت جهاد کشاورزی، آمار مرغ‌های کشتار شده در کشتارگاه‌ها نسبت به سال قبل از آن با کاهش روبرو بوده که منعکس‌کننده تأثیر وقوع این اپیدمی است.

آمارهای ارائه شده وزارت جهاد کشاورزی نشان می‌دهد که تعداد کشتار غیررسمی نیمچه‌های گوشتی تا سال ۱۳۸۸ با نرخ ۸ درصد روندی کاهشی داشته و دوباره در سال ۱۳۸۹ و شاید به جهت افزایش آمار تولید گوشت مرغ، بر آمار کشتار غیررسمی افزوده شده است. البته هیچ توضیح قابل قبولی برای این تغییر ذائقه به افزایش کشتار غیررسمی مرغ مشاهده نمی‌شود و با

توجه به گسترش کشتارگاه‌های صنعتی مرغ و قوانین و نظارت‌های موجود بر بازار، برآوردهای کارشناسی تداوم روند کاهش کشتار غیررسمی را تأیید می‌کند. اما برآوردهای کارشناسی نشان می‌دهد، کشتار غیررسمی مرغ در سال ۱۳۸۴ حدود ۲۵ درصد از کل تولید بوده که به‌طور میانگین سالیانه ۲ درصد کاهش یافته و در سال ۱۳۸۹ به ۱۵ درصد رسیده است.

جدول ۲۶. میزان تولید گوشت مرغ مبتنی بر آمار وزارت جهاد کشاورزی در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۰

(هزار تن)

سال	گوشت حاصل از نیمچه‌های گوشتی	گوشت مرغ چربی‌دار	گوشت مادر و اجداد گوشتی	گوشت مرغ بومی و سایر ماکیان بومی و صنعتی	جمع کل گوشت تولیدی
۱۳۸۴	۱۱۲۶	۲۹	۱۹	۶۳	۱۲۳۷
۱۳۸۵	۱۲۳۴	۴۰	۲۲	۶۴	۱۳۶۰
۱۳۸۶	۱۳۳۷	۲۶	۲۰	۸۵	۱۴۶۸
۱۳۸۷	۱۴۱۱	۳۳	۲۲	۱۰۰	۱۵۶۵
۱۳۸۸	۱۴۶۹	۳۱	۲۱	۸۹	۱۶۱۰
۱۳۸۹	۱۵۴۶	۳۲	۲۰	۱۰۰	۱۶۹۸
۱۳۹۰	۱۶۱۶	۳۲	۲۲/۷	۱۱۲/۹	۱۷۸۴/۶

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

جدول ۲۷. مصرف سرانه گوشت مرغ براساس آمار وزارت جهاد کشاورزی طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۰

سال	آمار وزارت جهاد کشاورزی (هزار تن)	تراز وزنی تجارت خارجی (هزارتن)	تراز مصرف (هزارتن)	جمعیت (هزار نفر)	مصرف سرانه براساس آمار جهاد (کیلوگرم)
۱۳۸۴	۱۲۴۸	۰	۱۲۴۸	۶۹۳۹۰	۱۸
۱۳۸۵	۱۳۶۰	-۳۳	۱۳۹۳	۷۰۴۹۶	۱۹/۸
۱۳۸۶	۱۴۶۸	۰	۱۴۶۹	۷۱۵۳۲	۲۰/۵
۱۳۸۷	۱۵۶۵	-۲۰	۱۵۸۵	۷۲۵۸۴	۲۱/۸
۱۳۸۸	۱۶۱۰	-۹	۱۶۱۹	۷۳۶۵۱	۲۲
۱۳۸۹	۹۸۱۶	-۴۵	۱۷۴۳	۷۴۷۳۵	۲۳/۳
۱۳۹۰	۱۷۸۳	-۵۰	۱۷۸۸	۷۵۱۵۰	۲۳/۸

مأخذ: مرکز آمار ایران، معاونت دام وزارت جهاد کشاورزی و گمرک جمهوری اسلامی ایران.

در آمارهای وزارت جهاد کشاورزی، تعداد جوجه یک روزه گوشتی با نرخ رشد ۱/۸۶ درصد از ۸۱۶ میلیون قطعه به ۱۰۰۳ میلیون قطعه رسیده است و با توجه به افزایش وزن هر قطعه کشتار شده که از حدود ۱/۷ به ۱/۹ کیلوگرم افزایش یافته است، نرخ رشد تولید گوشت مرغ ۲/۲ درصد در

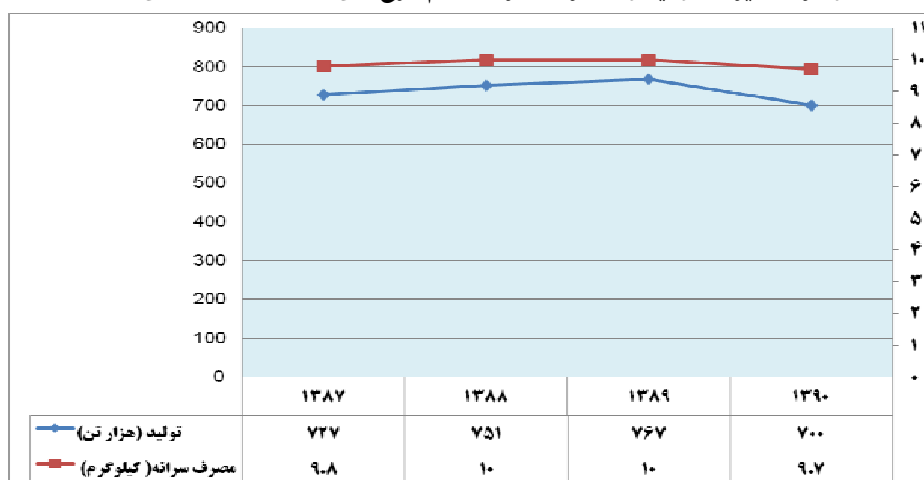
این سال‌ها بوده است و این موضوع نشان می‌دهد که آمارهای تولید گوشت مرغ اعلام شده وزارت جهاد کشاورزی صرفاً مبتنی بر برآورد و پیش‌بینی تولید جوجه یک روزه و کسر تلفات اعلامی ازسوی بیمه محصولات کشاورزی و یا سازمان دامپزشکی است. برآورد تولید جوجه یک روزه نیز از طریق برآورد تولید تعداد تخم‌مرغ‌های نطفه‌دار تولیدی مزارع مرغ مادر و ظرفیت دستگاه‌های تبدیل آنها به جوجه پتانسیل تولید جوجه یک روزه محاسبه می‌شود.

علاوه بر موارد ذکر شده روند افزایشی میانگین وزن هر قطعه مرغ کشتار شده نیز در افزایش بیش برآوردی تولید گوشت مرغ نقش ایفا می‌کند به گونه‌ای که در آمار وزارت جهاد کشاورزی، میانگین وزن هر قطعه مرغ کشتار شده از حدود ۱/۷ کیلوگرم در سال ۱۳۸۴ به حدود ۲ کیلوگرم در سال ۱۳۹۰ رسیده است.

با وجود ایرادات وارد شده بر آمارهای تولید گوشت مرغ اعلامی وزارت جهاد کشاورزی، برآوردهای کارشناسی انجام شده، تولیدی حدود ۱۵ درصد کمتر از آمار اعلامی را نشان می‌دهد. مراجعه به آمارهای سازمان خوارو بار جهانی فائو نیز نشان می‌دهد که در اغلب سال‌ها آمار این سازمان بین‌المللی و آمار وزارت جهاد کشاورزی حدود ۲۰-۱۰ درصد اختلاف دارند. اما روند روبه رشد تولید و مصرف گوشت مرغ، البته متکی به واردات خوراک طیور، در حال گسترش بوده است. هرچند واردات گوشت مرغ در سال ۱۳۸۹ بخش قابل ملاحظه‌ای از افزایش مصرف سرانه گوشت مرغ این سال را تشکیل می‌دهد اما در مجموع آمارها از افزایش مصرف سرانه گوشت مرغ در سال‌های اخیر حکایت دارد.

ب) تولید تخم مرغ

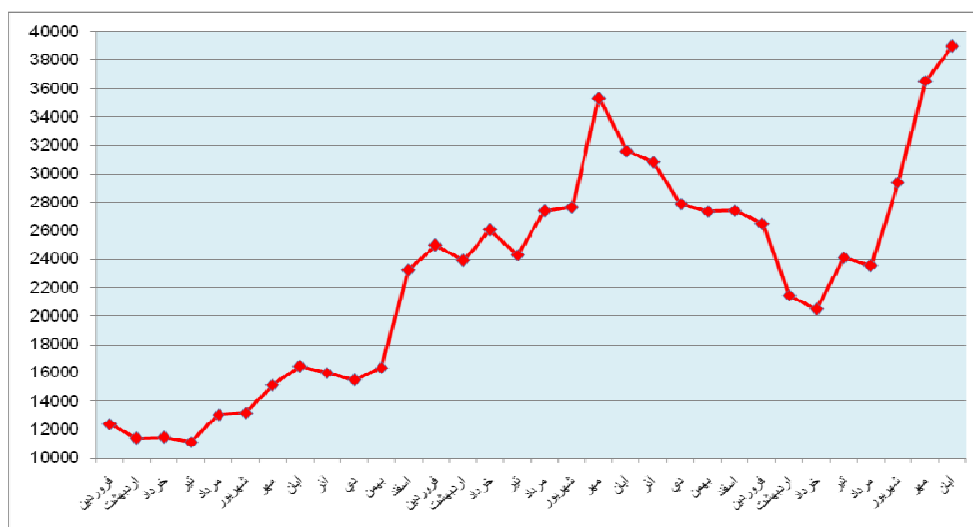
نمودار ۸. میزان تولید و مصرف سرانه تخم مرغ طی سال‌های ۱۳۸۷ الی ۱۳۹۰

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

آمارهای تولید تخم‌مرغ و سرانه مصرف آن، بدون توجه به علائم بارز در بازار ارائه می‌شود. برای مثال علائم بارز قابل توجه در بازار تخم‌مرغ کشور در سال ۱۳۸۹، عبارت از تلفات حدود ۲۵- درصد جمعیت پولت و مرغ تخمگذار در سه ماهه پایانی سال ۱۳۸۹، افزایش شدید قیمت‌ها، واردات محصول و کمبود تخم‌مرغ در بازار بوده است و این علائم از آثار و پیامدهای رشد تولید تلقی نمی‌شود. اما رشد آمار تولید تخم‌مرغ در این سال نیز همچنان صعودی است.

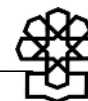
نمودار ۹. روند قیمت ماهیانه تخم‌مرغ از فروردین ۱۳۸۹ الی آبان‌ماه ۱۳۹۱

مأخذ: شرکت پشتیبانی امور دام وزارت صنعت، معدن و تجارت جمهوری اسلامی ایران.

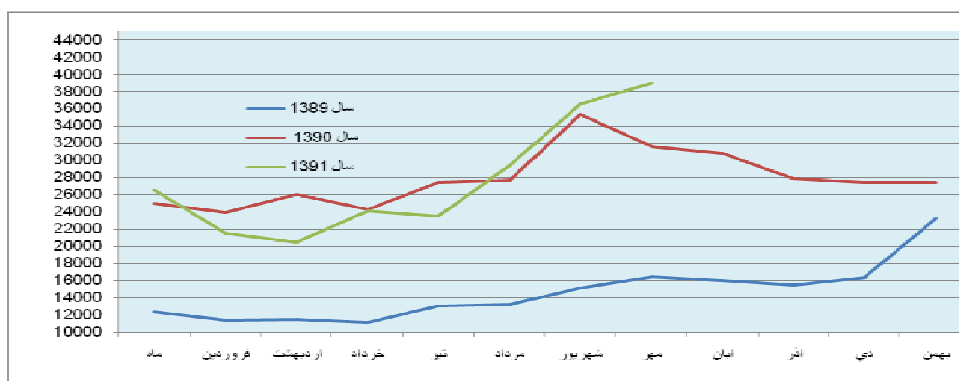
در سال ۱۳۸۹ صنعت طیور کشور در بخش تولید تخم‌مرغ به دلیل وقوع و شیوع بیماری‌های تنفسی طیور با چالش جدید مواجه شد. تأثیر بیماری بر امنیت غذایی و اقتصاد بسیار گسترده است. ضعف در هماهنگی جهت معدوم کردن دام و طیور آلوده و پرداخت خسارت لازم، سطح همکاری تولیدکنندگان را برای تأمین بهداشت گله به شدت کاهش داده، نحوه پرداخت خسارت در برخی از اپیدمی‌ها نیز موجب انتقادات و اعتراضات به عملکرد نهادهای مسئول و از جمله سازمان دامپزشکی شده است.

هزینه‌های درمان، معدوم کردن طیور، محدودیت تجارت و خدمات اضافی دارو و درمان، قرنطینه و آثار غیرمستقیم اشتغال، اختلال در صنایع، تجارت. تهدید امنیت غذایی و غیره بخشی از تبعات این بیماری بوده است. اما مشخصه بارز آن از طریق رشد شدید قیمت‌ها متجلی شد. در تیرماه ۱۳۸۹ میانگین قیمت عمده‌فروشی هر کیلو تخم‌مرغ حدود ۹۰۳۷ ریال بوده است، اما روند افزایشی قیمت تخم‌مرغ در ماه‌های بعد به دلیل بروز بیماری تنفسی و خروج تعداد قابل توجهی از

واحدهای مرغداری مبتلا به این بیماری در استان‌های قزوین، تهران، البرز و قم از چرخه تولید، استمرار یافته به طوری که قیمت تخم‌مرغ در اسفندماه ۱۳۸۹ با افزایش بی‌سابقه ۱۲۵ درصدی قیمت نسبت به تیرماه همان سال به رقم ۲۰۴۱۷ ریال برای هر کیلوگرم رسید.

نمودار ۱۰. مقایسه روند قیمت ماهیانه تخم‌مرغ در سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۱

مأخذ: همان.

جدول ۲۸. مقایسه روند تغییرات قیمت عمده‌فروشی تخم‌مرغ در سال‌های (۱۳۸۶-۱۳۹۱)^۱

۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	قیمت عمده‌فروشی تخم‌مرغ (ریال - کیلوگرم)
۲۳۵۹۷	۲۴۱۸۱	۱۲۳۶۸	۱۲۶۴۰	۱۲۵۹۰	۱۸۵۳۰	متوسط قیمت سالیانه
۳۴۱۰۶	۳۱۱۵۷	۲۰۴۱۷	۱۵۵۹۹	۱۵۴۶۳	۲۰۶۳۸	حداکثر قیمت سالیانه
۱۶۸۵۳	۲۰۷۶۶	۹۰۳۷	۱۰۹۵۳	۹۷۵۵	۱۷۱۹۲	حداقل قیمت سالیانه
۱۰۲	۵۰	۱۲۶	۴۲	۵۸	۲۰	درصد تغییرات (حداکثر / حداقل)

مأخذ: شرکت پشتیبانی امور دام و یافته‌های آمار.

جدول ۲۹. سهم تولید تعداد پولت و تخمگذار معدوم شده مهمترین استان‌های مبتلا

به بیماری تنفسی در سال ۱۳۸۹

نام استان	ظرفیت پرورش مرغ تخمگذار* (هزار قطعه)	سهم از کل ظرفیت کشور (درصد)	پولت و تخمگذار معدوم شده (هزار قطعه)
قزوین	۸۴۶۰	۱۰/۹	۵۸۸۵
قم	۵۶۸۵	۷/۳	۱۱۰۰
تهران و البرز	۲۳۳۸۷	۳۰/۲	۱۰۵۲۸
جمع	۳۷۵۳۲	۴۸/۵	۱۷۵۱۳

مأخذ: معاونت امور تولیدات دامی، وزارت جهاد کشاورزی، بیمه محصولات کشاورزی.

* حدوداً ۵۰ درصد ظرفیت پرورش تخمگذار کشور در ۴ استان قم، قزوین، البرز و تهران وجود دارد.

چهار استان قزوین، قم، تهران و البرز در مجموع حدود نیمی از ظرفیت تولید تخم‌مرغ کشور را تشکیل می‌دهند و در سه‌ماهه پایانی سال ۱۳۸۹ بیش از ۴۵ درصد از این ظرفیت از بین رفته، که در سال ۱۳۹۰ قابل ترمیم خواهد بود، اما در کوتاه‌مدت تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر تولید تخم‌مرغ کشور داشته و دارد. کانون‌های بیماری آنفلوآنزای مرغی در سال ۱۳۸۹ حدود ۳۰ درصد از تولید تخم‌مرغ کشور را نابود کرد و واردات تخم‌مرغ و افزایش حدود دو برابری قیمت آن را سبب شد. لازم به ذکر است که میزان مصرف تخم‌مرغ دهک دهم فقط حدود دو برابر میزان مصرف دهک اول است و در واقع با کاهش مصرف دهک‌های فقیرتر جامعه میزان افزایش قیمت ناشی از این مقدار کمبود عرضه در همین حد محدود باقی ماند.

به‌دنبال کاهش تولید تخم‌مرغ در کشور و با افزایش قیمت‌های داخلی در اسفندماه ۱۳۸۹ دست‌اندرکاران تنظیم بازار، تنها برای التیام بازار، تسکین موقت تورم را در واردات تخم‌مرغ خوراکی یافته و بعد از کنترل کیفیت تخم‌مرغ در ترکیه، به خرید تخم‌مرغ از این کشور اقدام کردند. اما این اقدام تأثیر قابل ملاحظه‌ای در جبران کمبود عرضه در بازار و در کاهش قیمت آن نداشت. با توجه به خروج تعدادی از مزارع تولیدی از چرخه تولید، روند افزایش بی‌سابقه قیمت‌ها از مردادماه ۱۳۸۹ تا پایان سال ۱۳۸۹ استمرار یافته و علیرغم صدور مجوز واردات تخم‌مرغ خوراکی، این راهکار نتوانست به‌عنوان عامل بازدارنده از روند صعودی قیمت تخم‌مرغ جلوگیری کند. بنابراین با توجه به وقوع بیماری و پیامدهای آن بر تولید، کاهش تولید و افزایش قیمت‌های داخلی امری طبیعی و معمول است، اما در چنین شرایطی اعلام آمارهای رسمی، تولید تخم‌مرغ و تأکید بر رشد ۲/۱ درصدی تولید تخم‌مرغ قابل تأمل است.

علائم بارز قابل توجه در بازار تخم‌مرغ کشور در سال ۱۳۸۹، عبارت از افزایش شدید قیمت‌ها، واردات محصول و کمبود تخم‌مرغ در بازار بوده است و این علائم از آثار و پیامدهای رشد تولید تلقی نمی‌شود.

ج) مشکلات صنعت طیور در کشور

۱. **ضریب تبدیل پایین:** وزن دان مصرفی به وزن مرغ زنده در ایران حدود ۲-۲/۱ است که در مقایسه با کشورهای پیشرفته که حدود ۱/۸ است بیانگر عملکرد پایین مزارع کشور است. البته مصرف پایین دان پلت فرمولیزه شده (جیره با فرمول بالانس) در بالا بودن میزان اتلاف دان و کاهش ضریب تبدیل آن تأثیر قابل توجهی دارد.

۲. **تلفات زیاد دوره پرورش و مصرف بالای دارو و واکسن:** تلفات عادی در سالن‌های پرورش جوجه گوشتی در صورت عدم وجود بیماری‌های شایع معمولاً ۱۰ درصد است که بیشتر آن در ده روز اول پرورش جوجه اتفاق می‌افتد که در مقایسه با کشورهای پیشرفته با تلفات ۲ درصد رقم

بالایی است و درمواقع شیوع بیماری‌های خطرناک (آنفلوانزا، نیوکاسل، گامتبورو، برونشیت، سی آردی و...) گاه ۳۰-۴۰ درصد تلفات داشته و در مواردی باعث معدوم شدن گله می‌شود.

در کشورهای پیشرفته به‌طور کلی واکسن استفاده نمی‌شود و در صورت نیاز اغلب یک واکسن استفاده می‌شود درحالی که در کشور ما مصرف واکسن گاه تا ۵ نوبت استفاده می‌شود. درخصوص مصرف دارو نیز، مصرف آن در کشورهای پیشرفته حداقل است و گاه اصلاً دارو مصرف نمی‌شود، ولی دارو و به‌ویژه آنتی بیوتیک‌ها در ایران در مقیاس بالا مصرف می‌شود.

۳. **بالا بودن سن کشتار:** سن نگهداری در ایران حدود ۵۰ روز است در صورتی که در کشورهای پیشرفته حدود ۴۰-۴۲ روز است لذا در ایران ۴ دوره پرورش و در کشورهای پیشرفته، ۵-۶ دوره جوجه‌ریزی دارند.

۴. **نوسان قیمت متأثر از نبود تقویم تولید متناسب با نیاز مصرف و تقاضا:** با وجود روند افزایشی در تولید سالیانه، نوسان‌های تولید ماهیانه فرآورده‌های طیور مشاهده می‌شود که ناشی از ضعف سیستم تولید در کشور است. با وجود تولید صنعتی طیور، شرایط محیطی و آب و هوایی بر تولیدات طیور به میزان قابل توجهی تأثیرگذار است به‌گونه‌ای که، هیچ‌گاه بیشترین تولید گوشت مرغ در ماه‌های خرداد، تیر، مرداد، شهریور و مهر وجود نداشته است و با آغاز فصل گرما تولید گوشت مرغ کاهش یافته و با شروع فصل سرما دوباره روند صعودی تولید آغاز می‌شود. بنابراین نزول و صعود تولید نشئت گرفته از فصل گرما و سرماست که مصرف و تقاضا را تحت تأثیر قرار می‌دهد. همچنین عوامل دیگری همچون نوسان‌های اعیاد، ماه مبارک رمضان و غیره بر تقاضای محصول تأثیرگذار هستند و موجب تغییر شدید قیمت گوشت مرغ در ایام مختلف سال می‌شود.

۵. **شرایط نامناسب نگهداری و تولید در بخش قابل توجهی از واحدهای مرغداری گوشتی کشور:** اعم از تهویه مناسب، استفاده از دارو و واکسن و... در واحدهای متوسط (۱۰-۵۰ هزار قطعه‌ای) که بیشترین سهم تولید و مصرف جوجه یک روزه را دارند، سبب افزایش قابل ملاحظه تلفات جوجه و افزایش هزینه‌های تولید می‌شود درحالی که سهم جوجه‌های تلف شده از کل در مرغداری‌های با ظرفیت بالای صد هزار قطعه ناچیز و در محدوده استاندارد کشورهای توسعه یافته است. لازم به ذکر است که از مجموع ۱۵ هزار واحد مرغداری گوشتی فعال کشور، بیش از ۵ هزار واحد آن غیراستاندارد هستند که به علت نداشتن شرایط مناسب پرورش طیور، گوشت مرغ با هزینه بالا تولید می‌کنند.

۶. **نبود تشکیلات منسجم در زنجیره تولید:** که سبب می‌شود هر شکل، مشکلات بخش خود را به بخش‌های پیشین و پسین منتقل کند. ضمن آنکه حلقه‌های مختلف صنعت طیور بدون اطلاع از وضعیت بخش‌های مرتبط خود، اقدام به پرورش و تولید می‌کنند.

۷. **حمایت ضعیف دولت از صنعت طیور:** حمایت‌های دولت دربرگیرنده منافع کل چرخه تولید و مصرف مرغ نیست که در صورت تحقق این هدف دستاورد بیشتری در تنظیم بازار خواهد داشت. هم‌اکنون، حمایت‌های دولت بیشتر به پرداخت یارانه به منظور خرید گوشت مرغ در شرایط رکودی بازار و عرضه آن زیر قیمت تمام شده به مصرف‌کنندگان، پرداخت تسهیلات به تشکل‌های مرغداری، پرداخت سهم قابل توجهی از حق بیمه مرغداری‌ها، اعمال معافیت‌های خاص در وضع حقوقی ورودی بالا و موانع غیرتعرفه‌ای در واردات نهاده‌ها و محصولات نهایی این صنعت و برخی اقدام‌های حمایتی است. ضمن آنکه دریافت عوارض و مالیات‌های گوناگون در مراحل مختلف تولید و فرآوری صنعت طیور که موجب افزایش قیمت تمام شده مرغ شده است.

۸. **نظارت ضعیف دولت بر زنجیره تولید:** نظارت بخش دولتی بر حلقه‌های اصلی صنعت طیور به خصوص دو بخش جوجه‌کشی (تعیین‌کننده قیمت جوجه یک روزه) و کشتارگاهی (تعیین‌کننده قیمت گوشت مرغ) بسیار ضعیف است و در کنترل کیفی و تعیین درجات مختلف گوشت مرغ در بازار مصرف که برحسب کیفیت براساس وزن، سلايق، کیفیت محصول ناشی از خوراک و سایر عوامل تولید و... کم‌توجهی می‌شود.

۹. **نوسان‌های قیمت اقلام خوراک دان:** به دلیل وابستگی بالا به واردات نهاده‌ها (کنجاله سویا حدود ۹۵ درصد و ذرت حدود ۵۰ درصد) به شدت متأثر از تغییرات قیمت این نهاده‌ها در بازار بین‌المللی و همچنین مواردی مانند تغییرات نرخ ارز و یا موضوعاتی مانند مشکلات تحریم‌ها موجب نوسان قیمت و اغلب روند افزایشی قیمت نهاده‌ها می‌شود.

۱۰. **وابستگی در تولید مرغ مادر و اجداد و جوجه یک‌روزه:** هرچند زنجیره کامل تولید طیور از مرغ لاین تا جوجه یک‌روزه در کشور وجود دارد، ولی نیاز روزافزون به تولید بیشتر و همچنین تأثیر نوسان قیمت جوجه یک روزه (به‌عنوان آخرین حلقه این زنجیره) و گاه مشکلاتی مانند بروز بیماری‌ها و... نیاز به واردات تخم‌مرغ و جوجه یک روزه در مراحل بالای زنجیره را ضروری می‌سازد که از مشکلات این صنعت به‌شمار می‌آید.

با وجود موارد فوق‌الذکر، در مجموع می‌توان ساختار بازار گوشت مرغ را رقابتی خواند، زیرا تعداد بنگاه‌های رقیب زیاد هستند و بزرگ‌ترین بنگاه موجود در این بازار سهمی به مراتب کمتر از ۱۰ درصد تولید را در اختیار دارد و با توجه به رقابتی بودن این بازار، ساختار تولید گوشت مرغ نمی‌تواند علت وجود نوسان در بازار آن باشد.

دسترسی به غذا و دانه ارزاقیت، یکی از عوامل اصلی توسعه صنعت طیور در دنیاست. وارداتی بودن قسمت اعظم خوراک دان مرغ، ضعف مدیریت واحدهای پرورشی و همچنین نوع تقاضای بازار

داخلی و میزان دسترسی به نهاده‌ای چون کنجاله سویا شاهد بالا رفتن هزینه تولید و کاهش امکان رقابت با محصولات مشابه خارجی، عمده واردی هستند که موجب کاهش و یا عدم امکان صادرات گوشت مرغ حتی به کشورهای همسایه شده‌اند. البته تولید بالای صنعت مرغداری در کشور، موجب بی‌نیازی از واردات مرغ شده است و واردات گوشت مرغ در برخی سال‌ها، صرفاً با توجیه تنظیم بازار صورت گرفته است. ضمن آنکه برای تنظیم بازار و حمایت از تولید داخلی در مواقعی که با زیاده‌ی تولید و یا کاهش قیمت به کمتر از قیمت تمام شده روبرو هستیم ضروری است که علاوه بر خرید تضمینی، در صورت نیاز، حتی با دخالت و حمایت دولت، از صادرات فرآورده‌های این صنعت حمایت شود.

خوراک دام نحوه مداخله و سیاست‌های اثرگذار دولت بر بازار

الف) پیش‌بینی میزان تولید خوراک دام

جدول ۳۰. پیش‌بینی میزان تولید داخل و نیاز به واردات خوراک دام و طیور در سال ۱۳۹۰

(واحد: هزار تن)

نوع علوفه	سال		نیاز واردات ۱۳۹۰	تولید داخل ۱۳۹۰	۱۳۹۰ (درصد خودکفایی)
	۱۳۹۰	۱۳۹۰			
انواع کاه	۹۵۹۳	۹۵۹۳	۰	۹۵۹۳	۱۰۰
پسچر	۲۶۰۲	۲۶۰۲	۰	۲۶۰۲	۱۰۰
علوفه باغات	۲۰۶	۲۰۶	۰	۲۰۶	۱۰۰
یونجه و سایر لگوم‌ها	۱۰۳۵۲	۱۰۳۵۲	۰	۱۰۳۵۲	۱۰۰
ذرت علوفه‌ای	۱۲۳۷۲	۹۶۸۳	۲۶۸۹	۷۸/۳	
علوفه مرتع*	۱۲۵۳۱	۱۲۵۳۱	۰	۱۲۵۳۱	۱۰۰
انواع کنجاله بدون سویا	۱۴۰۱	۵۶۰	۸۴۱	۴۰	
کنجاله سویا	۲۳۲۷	۱۶۹	۲۱۵۸	۷/۳	
دانه جو	۵۳۲۸	۴۲۹۰	۱۰۳۸	۸۰/۵	
ذرت دانه‌ای	۵۰۵۱	۲۸۹۵	۲۱۵۶	۵۷/۳	
گندم دامی	۱۱۱۰	۸۷۰	۲۴۰	۷۸/۴	
سبوس گندم	۱۸۸۴	۱۷۴۸	۱۳۶	۹۲/۸	
سایر دانه‌ها مازاد کارخانجات صنعتی*	۷۳۳۸	۵۹۰۰	۱۴۳۸	۸۰/۴	
مواد معدنی	۶۲۹	۶۲۹	۰	۱۰۰	
پودر ماهی	۱۲۹	۱۲۹	۰	۱۰۰	
دی کلسیم فسفات	۱۳۶	۸۹	۴۷	۶۵/۴	
متیونین	۱۴	۱۴	۰	۱۰۰	
لیزین	۹	۹	۰	۱۰۰	
مقدار کل**	۷۲۲۳۰	۶۱۴۸۷	۱۰۷۴۳	۸۵/۱	

مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی.

* سایر دانه‌ها و مازاد کارخانجات صنعتی شامل تفاله‌ها، بقایا، پسماندها، کنجاله‌ها، نان خشک، سایر دانه‌ها و... است.

** تغییر در مصرف هریک از اقلام علوفه‌ای به معنی تغییر در مصرف سایر اقلام پیشنهادی است.

در روند پیش‌بینی خوراک دام، کاهش خوراک دام با ارزش غذایی کم مانند کاه و همچنین کاهش استفاده از علوفه مراتع تا رسیدن به میزان توان تولید مراتع کشور براساس اعلام سازمان جنگل‌ها و مراتع، حد مجاز برداشت علوفه مرتعی ۱۱۱۵۴ هزار تن می‌باشد.

جدول ۳۱. پیش‌بینی درصد وابستگی در خوراک دام و طیور در سال ۱۳۹۰

(واحد: هزار تن)

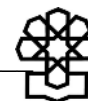
سال	نیاز به واردات ۱۳۹۰	تولید داخل ۱۳۹۰	۱۳۹۰ (درصد وابستگی)	۱۳۹۰ (درصد خودکفایی)
ذرت علوفه‌ای	۲۶۸۹	۹۶۸۳	۲۱/۷	۷۸/۳
انواع کنجاله بدون سویا	۸۴۱	۵۶۰	۶۰/۰	۴۰
کنجاله سویا	۲۱۵۸	۱۶۹	۹۲/۷	۷/۳
دانه جو	۱۰۳۸	۴۲۹۰	۱۹/۵	۸۰/۵
ذرت دانه‌ای	۲۱۵۶	۲۸۹۵	۴۲/۷	۵۷/۳
گندم دامی	۲۴۰	۸۷۰	۲۱/۶	۷۸/۴
سیوس گندم	۱۳۶	۱۷۴۸	۷/۲	۹۲/۸
سایر دانه‌ها مازاد کارخانجات صنعتی	۱۴۳۸	۵۹۰۰	۱۹/۶	۸۰/۴
دی‌کلسیم فسفات	۴۷	۸۹	۳۴/۶	۶۵/۴
مقدار کل	۱۰۷۴۳	۲۶۲۰۴	۲۹/۱	۷۰/۹

مأخذ: همان.

بخشی از خوراک دام به‌طور مستقیم وارد کشور می‌شود و بخشی از آن به‌طور غیرمستقیم مانند واردات دانه‌های روغنی وارد کشور می‌شوند که در فرآیند تولید کالای نهایی، بخشی از خوراک دام را نیز تأمین می‌کند.

این پیش‌بینی متکی بر وجود بیش از یکصد میلیون واحد دامی در کشور و همچنین نیاز مرغداری‌های گوشتی و تخمگذار است که حدود ۶۵ درصد خوراک دام را غذای خشبی و ۳۵ درصد آن غذای متراکم، شامل انواع کنجاله، ذرت دانه‌ای، جو، سیوس و گندم دامی می‌باشد.

البته این نیاز برای شرایط مطلوب در نظر گرفته شده و در عمل، میزان مصرف بیانگر شرایط واقعی تولید است که در صورت تأمین نشدن نیاز و تغییر در جیره دام و طیور به شکل کاهش تولید و تغییر در ضریب تبدیل و... می‌توان آثار آن را مشاهده کرد.

ب) وضعیت تولید خوراک دام

جدول ۳۲. میزان تولید خوراک دام در شکل غذای متراکم در سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۸۹

سال	جو	یونجه	گندم دامی*	شبدر	کنجاله	سایر علوفه‌ای	ذرت دانه‌ای	مجموع
۱۳۷۵-۱۳۷۶	۲۷۳۶	۴۶۱۳	۷۰۱	۸۷۹	۷۶	۲۷۰۴	۶۵۴	۱۲۳۶۲
۱۳۷۶-۱۳۷۷	۲۴۹۹	۴۵۲۵	۷۰۳	۱۱۲۳	۱۰۲	۳۸۱۸	۸۸۹	۱۳۶۶۰
۱۳۷۷-۱۳۷۸	۳۳۰۱	۴۸۵۰	۸۳۷	۱۵۱۹	۹۷	۳۷۳۰	۹۴۱	۱۵۲۷۵
۱۳۷۸-۱۳۷۹	۱۹۹۹	۴۰۲۹	۶۰۷	۱۳۳۸	۹۷	۳۵۰۵	۱۱۵۶	۱۲۷۳۱
۱۳۷۹-۱۳۸۰	۱۶۸۶	۳۸۵۹	۵۶۶	۱۴۵۱	۹۷	۳۲۸۸	۱۱۲۰	۱۲۰۶۶
۱۳۸۰-۱۳۸۱	۲۴۲۳	۳۲۵۷	۶۶۲	۱۰۰۶	۹۷	۳۱۴۸	۱۰۶۴	۱۱۶۵۷
۱۳۸۱-۱۳۸۲	۳۰۸۵	۴۰۶۸	۸۷۲	۷۵۶	۱۲۰	۵۱۳۳	۱۴۳۹	۱۵۴۷۲
۱۳۸۲-۱۳۸۳	۲۹۰۸	۴۵۷۴	۹۴۱	۴۸۰	۱۲۰	۵۴۱۲	۱۶۵۳	۱۶۰۸۷
۱۳۸۳-۱۳۸۴	۲۹۴۰	۴۳۶۷	۱۰۲۰	۹۲۵	۱۲۰	۶۱۷۱	۱۹۲۶	۱۷۴۶۹
۱۳۸۴-۱۳۸۵	۲۸۵۷	۴۷۶۲	۱۰۰۲	۱۳۴۱	۱۶۰	۸۳۷۹	۱۹۹۵	۲۰۴۹۶
۱۳۸۵-۱۳۸۶	۲۹۵۶	۵۱۷۳	۱۰۲۶	۱۰۹۳	۱۳۰	۸۵۴۸	۲۱۶۶	۲۱۰۹۳
۱۳۸۶-۱۳۸۷	۳۱۰۴	۵۲۷۵	۱۱۱۲	۷۹۵	۱۵۵	۹۱۵۹	۲۳۶۱	۲۱۹۶۱
۱۳۸۷-۱۳۸۸	۱۵۴۷	۴۸۲۸	۵۵۷	۸۴۲	۱۳۰	۹۴۱۱	۱۷۷۷	۱۹۰۹۳
۱۳۸۸-۱۳۸۹	۳۴۴۶	۵۲۰۹	۹۴۴	۱۶۰۹		۹۴۹۲	۱۶۴۳	۲۲۳۴۳
۱۳۸۹-۱۳۹۰	۳۲۱۰	۵۱۹۵	۱۰۵۲	۱۵۵۳		۱۰۰۹۸	۱۷۳۶	۲۲۸۴۳

مأخذ: همان.

* گندم دامی، برآورد کارشناسی است.

هنوز علوفه و خوراک دام جوابگوی جمعیت فزاینده دام نیست. بنابراین لازم است هر ساله میلیون‌ها تن خوراک دام از جمله جو، ذرت، سویا و برخی کنجاله‌ها وارد کشور شود. درصد بالایی از این خوراک دام به مصارف مرغداری‌ها می‌رسد. یکی از موضوعات مهم کشور تخریب مراتع است که نتیجه چرای مفرط دام است. برای جلوگیری از تخریب مراتع لازم است که جمعیت دام کاهش یابد و در عین حال برای اینکه کاهش دام از مراتع موجب کاهش تولید شیر و گوشت نشود لازم است که بهره‌وری دام بهبود یابد. در حقیقت علاوه بر تخریب فزاینده مراتع با توجه به محدودیت وسعت اراضی قابل کشت و منابع آب، بهره‌وری باید به‌عنوان کلید افزایش تولیدات گوشت قرمز و طیور مد نظر قرار گیرد.

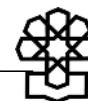
جدول ۳۳. آمار سطح و تولید عملکرد ذرت علوفه‌ای در کل کشور از سال زراعی ۱۳۷۹-۱۳۸۰ الی ۱۳۸۸-۱۳۸۹

سال زراعی	نام محصول	سطح (هکتار)		تولید (تن)		عملکرد	
		آبی	دیم	جمع	آبی	دیم	جمع
۱۳۷۹	ذرت علوفه‌ای	۴۸۱۱۷	۸۵	۴۸۲۰۲	۲۰۴۲۷۶۹	۲۲۴۳	۲۰۴۵۰۱۲
۱۳۸۰	ذرت علوفه‌ای	۶۹۸۶۹	۲۰	۶۹۸۸۹	۳۳۹۳۴۱۴	۱۰۱	۳۳۹۳۵۱۵
۱۳۸۱	ذرت علوفه‌ای	۸۰۷۱۷	۴۵۱۹	۸۵۲۳۶	۳۴۸۹۳۷۵	۳۳۳۲۴	۳۵۲۲۷۰۰
۱۳۸۲	ذرت علوفه‌ای	۹۵۸۱۹	۳۳۷	۹۶۱۵۶	۴۲۳۸۳۹۶	۳۹۱۵	۴۲۴۲۳۱۱
۱۳۸۳	ذرت علوفه‌ای	۱۳۱۹۹۶/۷	۲۲۶۴	۱۳۴۲۶۰/۷	۶۱۶۹۵۲۳	۲۱۴۳۸	۶۱۹۰۹۶۱
۱۳۸۴	ذرت علوفه‌ای	۱۳۶۲۵۷/۵	۱۲۵۴	۱۳۷۵۱۱/۵	۶۵۱۱۸۱۰	۹۷۲۳	۶۵۲۱۵۳۴
۱۳۸۵	ذرت علوفه‌ای	۱۶۷۹۲۹	۴۰۴۵	۱۷۱۹۷۴	۷۷۴۲۹۱۸	۵۷۸۸۴	۷۸۰۰۸۰۴
۱۳۸۶	ذرت علوفه‌ای	۱۷۸۰۱۱	۶۶۷۰	۱۸۴۶۸۱	۷۹۱۹۹۵۷	۱۱۳۷۷۲	۸۰۳۳۷۲۹
۱۳۸۷	ذرت علوفه‌ای	۱۶۴۱۱۲	۱۶۰۰۰	۱۸۰۱۱۲	۷۸۰۵۹۳۷	۸۱۵۸۰	۷۸۸۷۵۱۷
۱۳۸۸	ذرت علوفه‌ای	۱۵۹۱۱۱	۶۶۷۰	۱۶۵۷۸۱	۷۷۴۱۷۸۵	۱۳۶۹۴۹	۷۸۷۸۷۳۴

مأخذ: همان.

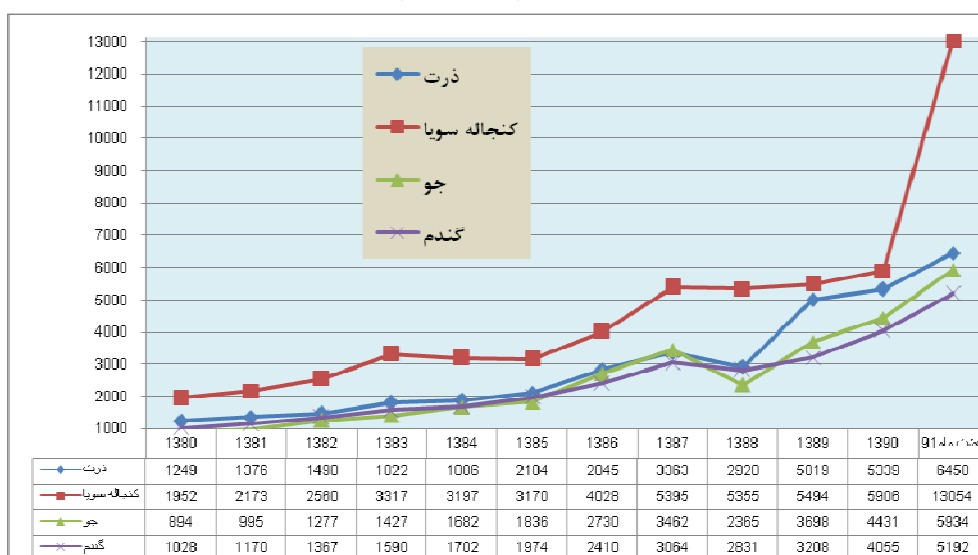
در طی سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۸۰ سطح زیرکشت ذرت علوفه‌ای روند صعودی داشته و از حدود ۷۰ هزار هکتار به حدود ۱۶۶ هزار هکتار افزایش یافته است که حدود ۲/۳۷ برابر شده و به موازات آن تولید از ۳۳۹۴ هزار تن به ۷۸۷۸ هزار تن افزایش یافته که ۲/۳۲ برابر رشد نشان می‌دهد و بیانگر آن است که افزایش تولید ذرت علوفه‌ای متأثر از افزایش سطح زیرکشت بوده و افزایش میزان عملکرد، تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر میزان تولید نداشته است.

یکی از دلایل عمده ثابت ماندن میزان عملکرد ذرت علوفه‌ای در ده سال گذشته ثابت بودن رقم مورد کشت است که تنها رقم ۷۰۴ در مزارع سراسر کشور کاشته شده و جایگزین بهتری نداشته است.

ج) قیمت خوراک دام

نمودار ۱۱. تغییرات مهمترین اقلام خوراک دام در سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۱

مأخذ: همان.

تا سال ۱۳۸۶ دخالت‌های دولت تأثیرات منفی قابل توجهی بر این بازارها نداشت، اما از این سال به بعد نحوه دخالت‌های دولت موجب به هم‌ریختگی بازارها و تأثیر نامناسب آن بر هزینه‌های تولید انواع خوراک دام و فرآورده‌های دامی داشته است.

قیمت نهاده‌های دامی در بازار داخلی عمدتاً از قیمت جهانی محصول و حجم واردات تأثیر می‌پذیرند. این تأثیر در زمان افزایش عمومی قیمت‌های جهانی سریع و پرشتاب و در زمان کاهش قیمت‌های جهانی، کند و تأخیری است.

اگرچه در برخی از نهاده‌های دامی از جمله جو حجم وابستگی به واردات این محصول در حدود ۱۵ درصد از کل نیاز می‌باشد، اما تأخیر در واردات، نوسان حجم واردات و یا تعدیل قیمت آن به شدت و با شتاب در قیمت داخلی جو و سایر اقلام علوفه‌ای از جمله یونجه، تفال‌ها، کنجاله‌ها، سبوس گندم و حتی گندم فوراً تأثیر می‌گذارد، زیرا جو به‌عنوان علوفه پایه تلقی شده و به دلیل قابلیت جایگزینی آن با سایر اقلام علوفه‌ای در جیره غذایی دام، قیمت سایر اقلام علوفه‌ای تغییر می‌یابد. ضمن اینکه تغییرات قیمت جو، در تغییر الگوی کشت محصولات زراعی از جمله جایگزینی کشت جو به جای سایر محصولات زراعی (به‌خصوص گندم) و یا برعکس صورت می‌گیرد و گاه مشکلاتی را در سال بعد به وجود می‌آورد.

د) واردات خوراک دام

جدول ۳۴. تولید و واردات سه محصول جو نرت و کنجاله از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۹

سال	جو وزن (هزار تن)		نرت وزن (هزار تن)		کنجاله تولید (هزار تن)	
	تولید	واردات	ضریب خودکفایی	واردات	تولید	ضریب خودکفایی
۱۳۷۵	۲۷۳۶	۳۱۵	٪۹۰	۱۴۴۶	۲۷۸	٪۲۹
۱۳۷۶	۲۴۹۹	۶۰۵	٪۸۱	۱۵۱۰	۳۹۱	٪۴۰
۱۳۷۷	۳۳۰۱	۲۰۷	٪۹۴	۸۰۶	۶۵۲	٪۲۹
۱۳۷۸	۱۹۹۹	۴۲۵	٪۸۲	۱۰۰۷	۷۵۲	٪۲۴
۱۳۷۹	۱۶۸۶	۱۱۰۰	٪۶۱	۱۲۲۹	۹۷۶	٪۲۰
۱۳۸۰	۲۴۲۳	۹۲۴	٪۷۲	۱۷۱۲	۱۱۹۷	٪۱۷
۱۳۸۱	۳۰۸۵	۲۵	٪۹۹	۱۷۰۵	۱۵۲۴	٪۱۴
۱۳۸۲	۲۹۰۸	۱۹۱	٪۹۴	۲۶۳۰	۱۳۵۰	٪۱۸
۱۳۸۳	۲۹۴۰	۷۱۱	٪۸۱	۲۰۰۰	۱۷۵۲	٪۱۸
۱۳۸۴	۲۸۵۷	۱۲۰۹	٪۷۰	۲۱۱۴	۱۰۳۷	٪۲۹
۱۳۸۵	۲۹۵۶	۳۷۵	٪۸۹	۲۹۰۹	۱۷۷۱	٪۱۹
۱۳۸۶	۳۱۰۴	۱۹۷	٪۹۴	۲۶۸۳	۲۱۸۴	٪۱۷
۱۳۸۷	۱۵۴۷	۱۳۳۴	٪۵۴	۳۳۹۷	۱۹۱۲	٪۱۷
۱۳۸۸	۳۴۴۶	۱۲۹۶	٪۷۳	۳۸۵۴	۲۴۳۲	٪۱۲
۱۳۸۹	۳۲۰۹	۳۷۱	٪۹۰	۳۹۳۴	۲۹۲۳	٪۱۰

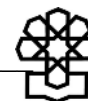
مأخذ: همان و گمرک جمهوری اسلامی.

جدول ۳۵. میزان واردات جو، نرت و کنجاله طی سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۹۰ (واحد: هزار تن)

سال	گندم دامی	جو	نرت	کنجاله	مجموع
۱۳۷۵	۰	۳۱۵	۱۴۴۶	۶۹۰/۰	۲۴۵۱
۱۳۷۶	۰	۶۰۵	۱۵۱۰	۳۹۱/۰	۲۵۰۶
۱۳۷۷	۰	۲۰۷	۸۰۶	۶۵۲/۰	۱۶۶۵
۱۳۷۸	۰	۴۲۵	۱۰۰۷	۷۵۱/۹	۲۱۸۴
۱۳۷۹	۰	۱۱۰۰	۱۲۲۹	۹۷۵/۹	۳۳۰۵
۱۳۸۰	۰	۹۲۴	۱۷۱۲	۱۱۹۷/۱	۲۸۳۳
۱۳۸۱	۰	۲۵	۱۷۰۵	۱۵۲۴/۳	۳۲۵۴
۱۳۸۲	۰	۱۹۱	۲۶۳۰	۱۳۴۹/۵	۴۱۷۱
۱۳۸۳	۰	۷۱۱	۲۰۰۰	۱۷۵۲/۲	۴۴۶۳
۱۳۸۴	۰	۱۲۰۹	۲۱۱۴	۱۰۳۶/۶	۴۳۶۰
۱۳۸۵	۱۵۰	۳۷۵	۲۹۰۹	۱۷۷۱/۴	۵۲۰۵
۱۳۸۶	۲۹	۱۹۷	۲۶۸۳	۲۱۸۴/۴	۵۰۹۳
۱۳۸۷	۱۶۹	۱۳۳۴	۳۳۹۷	۱۹۱۱/۹	۶۸۱۲
۱۳۸۸	۷۹۳	۱۲۹۶	۳۸۵۴	۲۴۳۲/۱	۶۱۹۷
۱۳۸۹	۱۰۴	۳۷۱	۳۹۳۴	۲۹۲۳	۷۳۳۲
۱۳۹۰*	۶۹	۱۱۳۱	۳۳۲۴	۲۰۶۶	۶۵۹۰

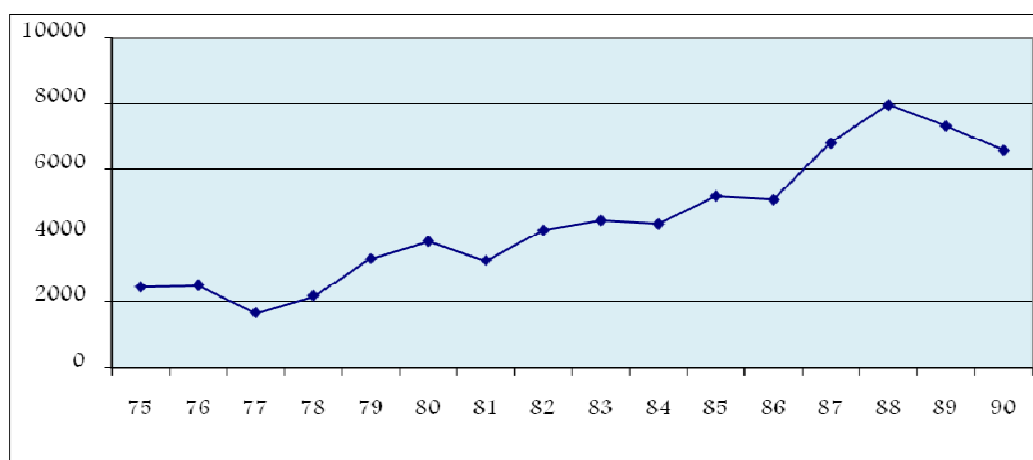
مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

* کاهش مجموع واردات و به‌ویژه کاهش واردات گندم دامی و نرت در سال ۱۳۹۰، متأثر از عرضه حدود یک میلیون تن گندم از سوی دولت به‌عنوان کمک به تأمین خوراک دامداری‌ها بوده است.

نمودار ۱۲. روند میزان واردات مجموع گندم دامی، ذرت، جو و کنجاله طی سالهای ۱۳۷۵-۱۳۹۰

(واحد: هزارتن)

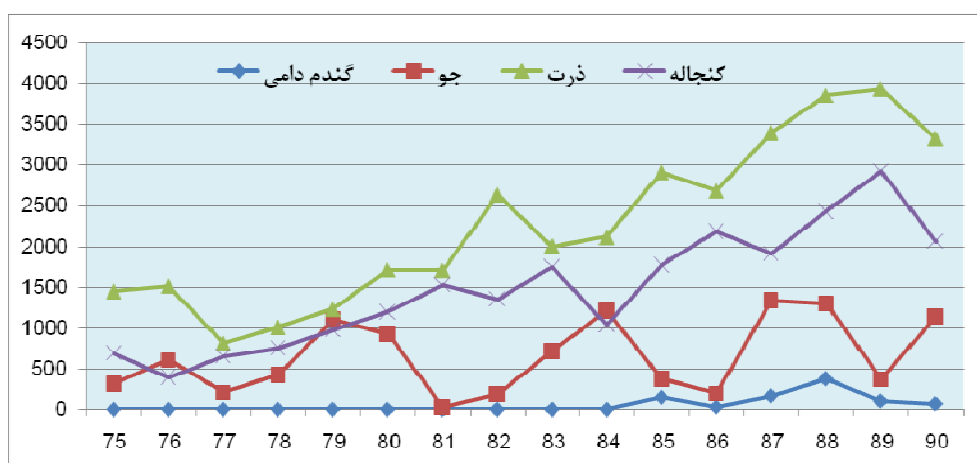

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی.

در سالهای ۱۳۸۰-۱۳۸۶ میزان واردات خوراک دام و طیور در حدود ۴ میلیون تن بوده است. چنانکه مشاهده می‌شود در سال ۱۳۸۰ به واسطه شدت خشکسالی میزان واردات افزایش داشته، ولی در سال ۱۳۸۱ با کاهش شدت خشکسالی و افزایش تولید داخل، از میزان واردات کاسته شده است. در سالهای ۱۳۸۷-۱۳۸۸ افزایش بی‌رویه واردات خوراک دام مشاهده می‌شود. یعنی در سال پس از خشکسالی شدید نیز به جای کاهش واردات با افزایش شدید واردات روبرو شده که نتیجه آن کاهش تولید داخل و برهم خوردن تعادل تولید و مصرف و قیمت خوراک دام و بروز آثار منفی آن می‌باشد.

نمودار ۱۳. روند میزان واردات ذرت، جو و کنجاله طی سالهای ۱۳۷۵-۱۳۹۰

(واحد: هزارتن)

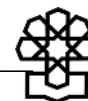

در سال ۱۳۸۸، علیرغم پیش‌بینی وضعیت مناسب تولید متأثر از بهبود شرایط آب و هوایی و افزایش سطح زیرکشت (به‌علت افزایش شدید قیمت تضمینی جو نسبت به قیمت تضمینی گندم) و تولید ۳۴۴۶ هزار تن، با واردات ۱۲۹۶ هزار تن جو به کشور، تعادل بازار داخلی به‌هم خورده و جو بین ۲۵ تا ۳۰ درصد کمتر از قیمت‌های تضمینی در بازار معامله شد. بدین ترتیب دولت ناچار به مداخله در بازار و خرید محصول جو به قیمت‌های تضمینی شده و حدود ۱۱۰۰ هزار تن جو داخلی را به قیمت‌های تضمینی خریداری کرده و سپس با قیمت ارزان‌تر روانه بازار کرد که هزینه‌های تحمیلی به دولت، ناشی از اجرای این سیاست بالغ بر ۱۱۰ میلیارد تومان برآورد می‌شود. تحمیل این هزینه بر دولت تنها بخشی از نتایج سیاستگذاری‌های غلط متولیان بازار است. صرف منابع ارزی برای واردات جو و تأثیر بر الگوی کشت جو برای سال زارعی ۱۳۸۸-۱۳۸۹ نیز از دیگر تبعات این سیاستگذاری می‌باشد.

در نمودار ۱۳ کاهش روند رو به رشد واردات خوراک دام در سال ۱۳۹۰ و در نتیجه کاهش واردات این کالاها متأثر از اعمال تحریم‌ها مشاهده می‌شود که این موضوع تا حدودی با تأثیر منفی در بخش عرضه خوراک دام، در افزایش قیمت آن و بالا رفتن هزینه‌های تولید نقش داشته است.

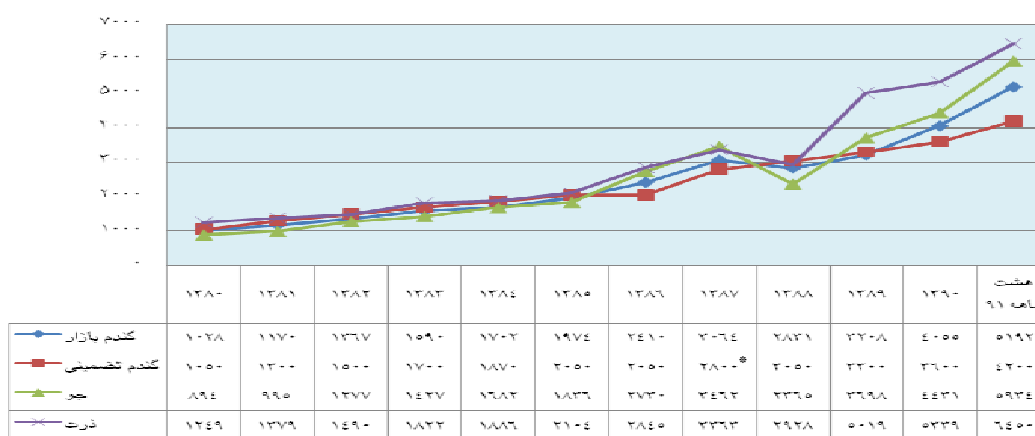
ه) نحوه تعیین قیمت تضمینی

بالا بودن قیمت محصولات علوفه‌ای همچون ذرت و جو در بازار در مقایسه با نرخ خرید تضمینی گندم در کشور، خطر استفاده از گندم خوراکی به‌عنوان گندم دامی در مرغداری‌ها و دامداری‌ها و افزایش واردات گندم که واجد بار سیاسی و امنیتی است را به‌دنبال دارد.

نمودار ۱۴. مقایسه قیمت گندم تضمینی با قیمت گندم، جو و ذرت در بازار در سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۱

(واحد: ریال)

مأخذ: شرکت پشتیبانی امور دام، وزارت جهاد کشاورزی.

* در سال ۱۳۷۸ برای افزایش خرید تضمینی گندم و کاستن از شدت واردات در این سال (که خشکسالی بود) قیمت خرید تضمینی به ۲۸۰ تومان افزایش یافت و در سالی که کل تولید کمتر از ۸ میلیون تن و امکان عرضه حدود ۵ میلیون تن گندم به بازار وجود داشت و قیمت خوراک دام نیز بالا بود، حدود ۴ میلیون تن خرید تضمینی صورت گرفت.

تعیین قیمت تضمینی محصولاتی مانند جو و گندم به عوامل متعددی بستگی دارد و تعیین دقیق قیمت تضمینی این محصولات در فرمولی، همراه با در نظر گرفتن نیاز کشور و قیمت سایر کشت‌های جایگزین آنها امکانپذیر است و ضروری است که در تعیین قیمت تضمینی به قیمت‌های داخلی و بین‌المللی این محصولات و کالاهای جانشین آنها در الگوی کشت و الگوی مصرف توجه شود.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که، قیمت تضمینی گندم همواره باید از قیمت گندم دامی و جو در بازار بیشتر باشد. همچنین ضروری است که قیمت خرید تضمینی گندم حداکثر ۱۰ درصد بالاتر از قیمت جو در بازار معین شود تا کشت محصول جو، دچار کاهش نشود.

و) تحلیل تغییرات قیمت خوراک دام و قیمت فرآورده‌های دامی

جدول ۳۶. روند تغییرات قیمت نهاده‌های منتخب در بخش دامپروری

نهاده منتخب (کیلوگرم - ریال)			سال
جو	کنجاله سویا	ذرت	
۳۴۶۲	۵۳۹۵	۳۳۶۳	۱۳۸۷
۲۳۶۵	۵۳۵۵	۲۹۲۸	۱۳۸۸
۳۶۹۸	۵۴۹۴	۵۰۱۹	۱۳۸۹
۴۴۳۱	۵۹۰۶	۵۳۳۹	۱۳۹۰
۵۹۸۴	۱۳۰۱۹	۶۵۱۰	متوسط هفت ماهه ۱۳۹۱

مأخذ: شرکت پشتیبانی امور دام کشور.

در اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها تلاش شد که قیمت نهاده‌های مورد نیاز بخش دام و طیور را از طریق ذخیره‌سازی و تنظیم بازار آن کنترل کنند، اما در اواخر سال ۱۳۹۱ به دلیل بروز برخی از مسائل اقتصادی و مدیریتی قیمت نهاده‌ها افزایش یافت که این موضوع عمدتاً ارتباطی به هدفمند کردن یارانه‌ها نداشته است.

جدول ۳۷. روند قیمت محصولات دامی

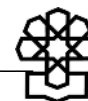
(کیلوگرم ریال)

سال	گوشت مرغ	گوشت گوسفند	گوشت گاو	مرغ زنده	گوسفند زنده	گاو زنده	شیر
۱۳۸۷	۲۴۳۶۴	۷۲۰۶۲	۶۸۹۶۱	۱۶۴۴۵	۳۱۱۱۴	۲۶۹۹۴	۴۵۲۷
۱۳۸۸	۲۵۸۰۹	۹۵۳۸۲	۸۱۶۹۰	۱۶۷۲۳	۴۳۷۹۵	۳۱۶۶۴	۴۸۹۹
۱۳۸۹	۳۱۱۹۳	۱۳۹۸۱۹	۱۰۶۸۲۹	۲۰۶۴۹	۶۳۵۱۷	۴۰۸۱۴	۴۸۷۸
۱۳۹۰	۳۲۱۷۴	۱۴۵۴۹۵	۱۱۳۵۳۵	۲۲۲۸۷	۶۵۷۸۷	۴۳۹۲۳	۴۹۸۴
۱۳۹۱	۵۱۳۶۹	۱۸۱۸۴۶	۱۶۷۰۷۸	۳۵۳۲۷	۸۰۳۶۷	۶۷۹۷۹	۷۸۷۳

مأخذ: همان.

روند تغییرات قیمت محصولات دامی در سال‌های بعد از هدفمند کردن یارانه‌ها را نمی‌توان صرفاً متأثر از سیاست‌های هدفمند کردن یارانه‌ها دانست، زیرا عوامل تأثیرگذار اصلی بر قیمت‌ها، موضوع تحریم‌های تجاری، افزایش شدید ارز و محدودیت‌های وارداتی بوده است و تفکیک میزان اثرگذاری هریک از این سیاست‌ها بر تغییرات قیمت‌ها امکانپذیر نیست.

با توجه به پیش‌بینی عرضه تولیدات دامی، به نظر نمی‌رسد که دسترسی به آنها کاهش یابد. اما این سطوح پیش‌بینی شده عمدتاً از طریق واردات خوراک دام و تولید علوفه‌های با کیفیت مثل یونجه قابل تحقق است. این حجم از واردات فشار سنگینی بر منابع ارزی کشور وارد خواهد کرد.

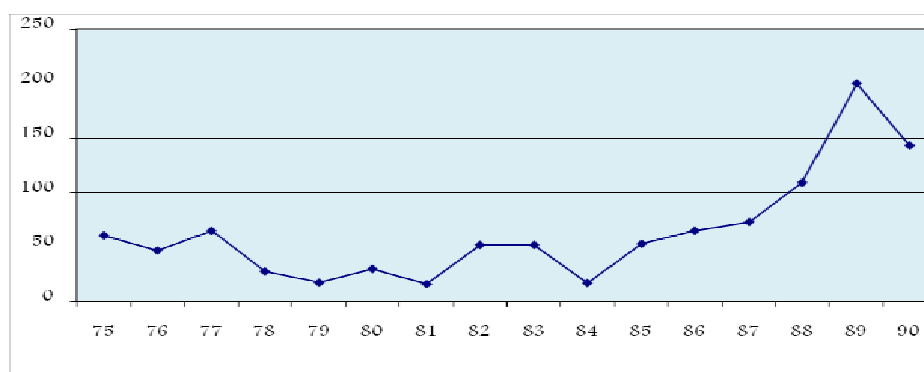

برخی از مهمترین دخالت‌ها و سیاست‌های اثرگذار دولت بر بازار فرآورده‌های دامی

الف) واردات بی‌رویه و آثار آن

نمودار ۱۵. روند میزان واردات گوشت قرمز طی سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۹۰

(واحد: هزارتن)

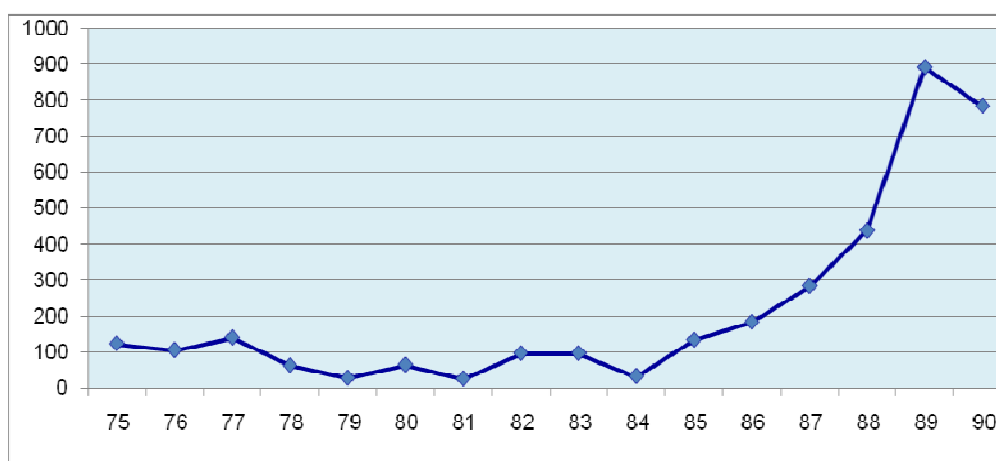

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

لازم به ذکر است که بیشتر گوشت قرمز وارداتی، گوشت بدون استخوان است و با توجه به اینکه آمار تولید گوشت گاو داخل کشور با استخوان منظور می‌شود و ۲۰ درصد آن را استخوان تشکیل می‌دهد، برای مشابه‌سازی آماری، ضروری است که ضریب $1/25$ برای آن در نظر گرفته شود.

نمودار ۱۶. روند ارزش واردات گوشت قرمز طی سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۹۰

(واحد: میلیون دلار)

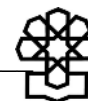
مأخذ: همان.

میزان واردات گوشت در سال‌های اخیر به شدت تحت تأثیر سیاست‌های تنظیم بازار محصولات پروتئینی قرار گرفته است. با کاهش تعرفه واردات گوشت به منظور تنظیم بازار و واردات بی‌رویه گوشت، عملاً تولید در کشور غیراقتصادی شد و بحران‌های ناشی از خشکسالی و افزایش قیمت علوفه نیز مزید بر علت شده و منجر به کاهش دام‌های مولد کشور شد و در نهایت افزایش بی‌رویه قیمت‌ها و واردات را در سال‌های اخیر به ارمغان آورده است.

همچنین حجم واردات در سال‌های مختلف تناسبی با نیاز داخلی نداشته و میزان واردات عمدتاً متأثر از قیمت‌های خارجی، میزان دسترسی به ارز و سیاست‌های اقتصادی دولت مانند هدفمند کردن یارانه‌ها و یا محدودیت‌های سیاسی داشته است.

واردات بی‌رویه مذکور، مشکلاتی را برای بخش تولید و مصرف فراهم آورده است که بخشی از دلایل آن عبارتند از:

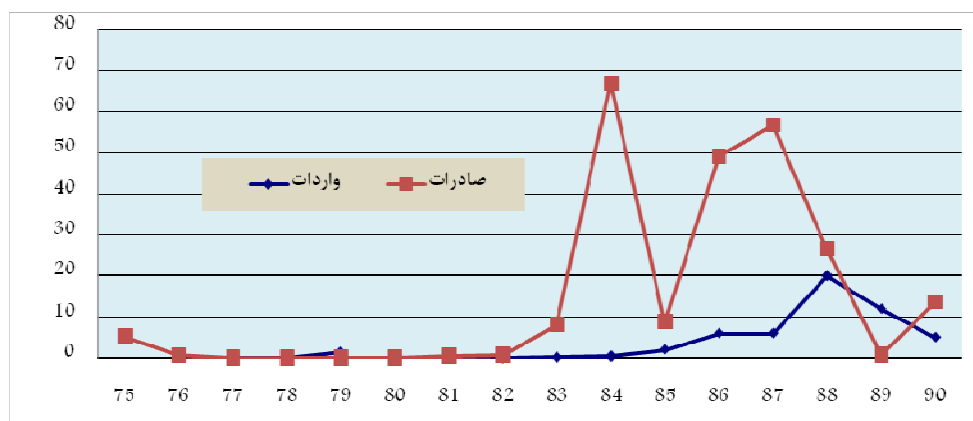
۱. انحراف در سیاستگذاری‌ها و روش‌های اجرایی ایجاد تنش و تعارض بین منافع گروه‌های ذینفع باعث آسیب به منافع کلیه بخش‌ها شده است.
۲. واردات موجب ایجاد تنگناهای بی‌رحمانه به تولید و سبب افت قیمت محصول تولیدی بدون توجه به هزینه تمام شده آن شده است.
۳. واردات موجب ترجیح ارزش‌های مادی بر ارزش‌هایی چون خودکفایی شد.
۴. گشودن بازارها، خودبه‌خود مشکل گرانی را حل نکرد و تلاش‌های انجام شده برای خودکفایی را از بین برد.
۵. سیاست‌های تجاری حاکم موجب شد، صنایع فرآوری به‌عنوان عنصر اصلی در انتقال منافع به تولیدکنندگان بخش، سیاست‌های متضاد در پیش بگیرند (اتکا به منابع وارداتی و عدم خرید تولید داخلی (مورد شیر)).
۶. تضاد منافع بین تولیدکننده و مصرف‌کننده موجب بی‌ثباتی و افزایش ریسک تولید شده و در حجم تولید سال‌های بعد تأثیر منفی گذاشت.
۷. رهیافت‌های خلق‌الساعه برای کنترل قیمت‌ها از طریق واردات، موجب تضعیف تولید شده و در بلندمدت هزینه‌های بیشتری را به مصرف‌کننده تحمیل خواهد کرد.
۸. سیاست‌های تجاری معمول حاکم بر بخش، لایه‌ای از عدم اطمینان (برای سرمایه‌گذاری و تولید) را به سیستم تولید تحمیل نمود.
۹. اتکا به واردات به منظور تنظیم بازار و ثبات قیمت‌ها، در بلندمدت هزینه‌های بیشتری از طریق افزایش قیمت‌ها به مصرف‌کننده تحمیل کرد.
۱۰. انحرافات قیمتی ناشی از واردات، تولید داخلی را دچار رکود نمود.

ب) واردات دام زنده همراه با کم‌توجهی به رعایت استانداردهای بهداشتی

نمودار ۱۷. روند میزان واردات و صادرات دام زنده طی سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۹۰

(واحد: هزارتن)

مأخذ: همان.

با توجه به تنوع نژاد و کیفیت دام کشور، بازارهای منطقه پتانسیل‌های بسیار خوبی برای صادرات دام زنده کشور هستند. براساس آمار سازمان دامپزشکی کشور در سال ۱۳۸۶ بیش از یک میلیون رأس دام سبک به‌صورت قانونی به کشورهای حوزه خلیج فارس صادر شده است. همچنین قیمت بالاتر دام سبک در کشورهای حوزه خلیج فارس و گوساله در کشور ترکیه، سبب خروج قانونی و غیرقانونی دام‌های نارس (حدود ۵۰ درصد وزن استاندارد) به این کشورها شد. اما میزان صادرات این محصول عمدتاً از قیمت‌های داخلی متأثر و در سال‌های خشکسالی، کاهش عرضه خوراک دام و افزایش قیمت آن موجب افزایش عرضه دام و کاهش قیمت دام زنده در داخل و امکان صادرات بیشتر فراهم شده و در سال‌های ترسالی افزایش عرضه خوراک دام و کاهش قیمت آن موجب کاهش عرضه دام و افزایش قیمت دام زنده در داخل شده و از میزان صادرات کاسته می‌شود.

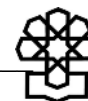
هزینه تمام شده گوشت گوساله کمتر از گوشت گوسفند بوده و از ضریب تبدیل بهتری برخوردار است در چند سال اخیر عوامل محیطی و شرایط اقلیمی و بیش از آن سیاست‌گذاری‌های دولت باعث کاهش تولید گوشت شده و بخشی از جبران آن از طریق واردات دام زنده صورت گرفت که تأثیر ناچیزی بر حل مشکلات ناشی از کمبود گوشت داشت، اما با انتقال بیماری تب برفکی نوع هندی به داخل کشور، موجب اشاعه بیماری، تلفات دام‌ها و کاهش تولید شیر و گوشت نیز شد.

سال ۱۳۸۵ نیاز به گوشت قرمز و گوشت مرغ وارداتی، در حد بخشی از مصرف واحدهای صنعتی (سوسیس، کالباس و فرآورده‌های گوشتی) و بخشی از مصارف دانشگاه‌ها و پادگان‌ها و مجموعاً در محدوده چند ده‌هزار تن در سال بوده است، اما از وقوع خشکسالی سال ۱۳۸۷ واردات گوشت و فرآورده‌های دامی با کاهش شدید تعرفه واردات و... از افزایش برخوردار شد و خشکسالی بهانه‌ای برای تشدید واردات گردید. مهمتر اینکه برای اولین بار واردات دام زنده از کشورهای پیرامونی در سال ۱۳۸۷ آغاز شد طی چند سال گذشته، صدور گوشت ۱۸ کشور به ایران که در تاریخ واردات گوشت بی‌سابقه بوده است صورت گرفت و واردات گوشت و دام زنده به نوعی ساختارمند شده است. ارمنستان، گرجستان، قزاقستان، ترکمنستان، افغانستان، تاجیکستان، پاکستان، هندوستان و... به کشورهای صادرکننده دام زنده و یا گوشت به ایران افزوده شدند.

به‌کارگیری اقدامات بهداشتی و قرنطینه‌ای مهمترین و اساسی‌ترین روش پیشگیری و کنترل بیماری‌هاست. اما در چند سال اخیر و به‌ویژه پس از وقوع خشکسالی سال ۱۳۸۷ به بهانه تأمین گوشت گرم مورد نیاز بازار و با کم‌توجهی به فرم ارزیابی خطر^۱ واردات دام زنده (اعم از قانونی و قاچاق) از کشورهای مختلف صورت گرفت و بدون توجه به پیامدهای ناشی از ورود دام زنده برای کشتار و به‌ویژه عوارض ناشی از انتقال بیماری‌ها که یک مورد برجسته آن انتقال دو سویه ویروس تب برفکی از هند و افغانستان به ایران و آسیب حدود ۲۵-۳۰ درصد گله‌های دام سبک و حدود ۱۰-۱۵ درصد گله‌های دام سنگین در سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ از جمله آنهاست میزان کاهش تولیدات دامی ناشی از وقوع همین بیماری چند برابر کل میزان واردات دام زنده در سال‌های اخیر به کشور برآورد می‌شود.

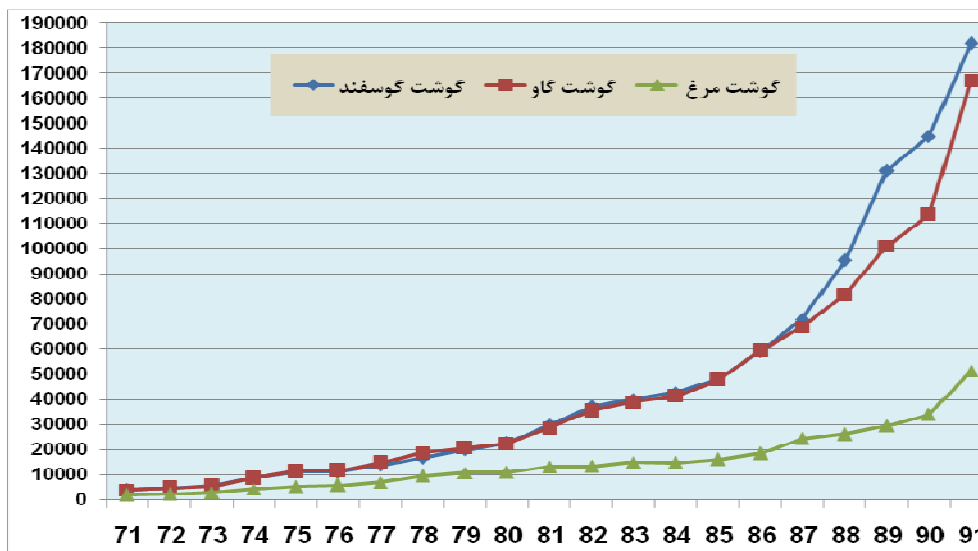
دست‌اندرکاران تنظیم بازار، تنها برای التیام بازار و تسکین موقت تورم با واردات بی‌رویه معمولاً به عقبه تولیدات داخلی ضربه وارد می‌کنند. همچنین دخالت‌های دستگاه‌های غیرمسئول، باعث اختلال در تصمیم‌گیری و ایفای وظایف قانونی سازمان دامپزشکی شد.

در مجموع بروز هر یک از بیماری‌های فراگیر مانند تب برفکی، آنفلوآنزای مرغی، مایکو پلاسما سینیویه و... خسارات سختی به تولید بخشی از فرآورده‌های دامی و طیور کشور در سه سال اخیر زده است که اغلب با کوچک‌نمایی از مشکلات و آثار آنها بر تولید صرفنظر شده است، مانند اینکه بروز تب برفکی حدود ۲۵-۳۰ درصد دام سبک و ۱۰-۱۵ درصد دام سنگین را نابود کرد که خسارات به‌طور رسمی ۵-۶ درصد اعلام شد، ولی این مشکلات بر هم انباشته شده‌اند و اکنون با مشکلات سیاستگذاری در عرصه تجاری و قیمتگذاری و سوداگری غیرمتعارف برخی واردکنندگان، مجموعه تولید و صنعت را به مشکلات بزرگ نزدیک کرده است.

ج) بررسی تأثیر سیاست‌های تنظیم بازار مبتنی بر واردات، بر قیمت گوشت گاو، گوسفند و مرغ

نمودار ۱۸. نمودار مقایسه قیمت گوشت گاو، گوسفند و مرغ طی سال‌های ۱۳۷۱-۱۳۹۱

مأخذ: شرکت پشتیبانی امور دام وزارت صنعت، معدن و تجارت جمهوری اسلامی ایران.

نمودار ۱۸ بیانگر افزایش مصرف سرانه گوشت مرغ در سال‌های اخیر و حتی جانشینی آن به جای بخشی از گوشت قرمز در سبد مصرفی خانوارهای ایرانی است و تا سال ۱۳۷۹ قیمت گوشت قرمز حدود دو برابر گوشت مرغ و مصرف این دو نوع گوشت با هم برابر بود. اما در ده سال اخیر قیمت گوشت قرمز به بیش از ۴ برابر گوشت مرغ رسیده و در نتیجه، نسبت مصرف سرانه گوشت مرغ و گوشت قرمز تغییر قابل ملاحظه‌ای داشته است و اکنون مصرف سرانه گوشت مرغ به دو برابر مصرف سرانه گوشت قرمز رسیده است. این موضوع افزایش قابل ملاحظه مصرف سرانه گوشت قرمز در چند سال اخیر را تأیید نمی‌کند.

تفاوت قیمت و افزایش قیمت گوشت گوسفند نسبت به گوشت گاو، تأثیر واردات با نرخ پایین ارز را نشان می‌دهد در مدت طولانی قیمت این دو کالا نزدیک به هم بود، ولی از سال ۱۳۸۶ (قبل از وقوع خشکسالی ۱۳۷۸) برای تنظیم بازار و با هدف ارزان کردن قیمت گوشت و به اصطلاح حمایت از مصرف‌کننده، واردات بی‌رویه گوشت قرمز، در کوتاه‌مدت به نفع مصرف‌کننده و در میان‌مدت به ضرر آن صورت گرفت، ولی اکنون با توجه به افزایش قیمت دلار و واردات گوشت به نرخ دلار

تعادلی (فقط دولت مقداری گوشت قرمز به قیمت ارز مرجع وارد می‌کند که در مواقعی مانند ماه محرم آن را کمی کمتر از نرخ ارز تعادلی در بازار به فروش می‌رساند)، اکنون قیمت این دو کالا به روال معمول خود باز گشته است.

بررسی قیمت‌های ماهیانه این دو کالا نشان می‌دهد که متأثر از کاهش تولید گوشت گاو، در آذر و دی ماه ۱۳۹۱، قیمت گوشت گوساله از گوشت گوسفند بیشتر بوده است. لازم به ذکر است که حتی در دامداری‌های گاو شیری نیز فروش گوشت به صورت فروش جوانه و فروش گاو، بخش قابل توجهی (تا حدود ۴۰ درصد) از درآمد آنان را تشکیل می‌دهد و بیانگر آن است که اعمال یک سیاست نادرست تا چه میزان بر درآمد و اقتصاد صنعت دامپروری کشور مؤثر است.

د) انتقال شرکت پشتیبانی امور دام به وزارت بازرگانی

شرکت پشتیبانی امور دام در اوائل ۱۳۷۰ با ادغام سه شرکت تهیه و توزیع علوفه، سهامی طیور ایران و گوشت ایران ایجاد شد. این شرکت‌ها همگی تابع وزارت کشاورزی سابق بوده که از تاریخ مذکور تابع وزارت جهاد سازندگی و سپس به وزارت جهاد کشاورزی شده است. مأموریت ذاتی این شرکت انجام تصدی‌های حمایتی از تولید گوشت قرمز، گوشت مرغ و تخم‌مرغ بوده که در حوزه تأمین و توزیع علوفه بین دامداران و مرغداران، خرید و ذخیره‌سازی تولید مازاد بر نیاز بازار گوشت، مرغ و تخم‌مرغ و توزیع آن در شرایط کمبود مواد پروتئینی در بازار انجام وظیفه می‌کرد و شرکت مذکور تا سال ۱۳۸۵ عملکرد و کارنامه درخشانی در افزایش تولید گوشت از طریق حمایت از دامداران صنعتی و نیمه‌صنعتی و پرواربندی‌های روستایی و عشایری ایفا می‌کرد. قراردادهای پیش‌خرید گوشت در مقابل تأمین نهاده‌ها یا منابع مالی، مهمترین ابزار شرکت در حمایت از دامداران و مرغداران و دستیابی به خودکفایی مواد پروتئینی در ایران بوده است.

در اواخر سال ۱۳۸۹ این شرکت با تصویب شورای عالی اداری به وزارت بازرگانی منتقل شد و در فاصله کوتاهی با چرخش سیاست‌ها، این شرکت که بازوی اجرایی تصمیمات کمیسیون تنظیم بازار بوده به روش‌هایی مانند خرید تضمینی و... بود، با تغییر رویکرد، عمده ظرفیت خود را در اختیار واردات مواد پروتئینی و نهاده‌های دامی قرار داد و به‌عنوان تسهیل‌گر تجار واردکننده نهاده‌های دامی و محصولات پروتئینی نقش ایفا کرد.

ه) شفاف نبودن مسئولیت‌ها و ضعف دستگاه‌های دولتی و تشکل‌های تولیدکنندگان بررسی‌ها نشان می‌دهد که سازمان‌ها و شرکت‌های دولتی ذیربط در عرصه تنظیم بازار نهاده‌ها عمدتاً انحصار تأمین و توزیع نهاده‌های دامی را برعهده داشته و یا در ایجاد انحصارات گروه کوچکی از واردکنندگان مؤثر بوده‌اند و به علت عدم توانایی‌های اداری، فقدان دانش تخصصی، انحصار در دریافت تسهیلات و منابع ارزی و یارانه‌ای و بانکی، نفوذهای سیاسی، ناسازگاری سیاست‌های اجرایی، عدم اجرا و یا اجرای ناقص برخی از سیاست‌ها و محدودیت‌های سیاسی، در سال‌های اخیر مشکلاتی را برای بخش تولید فراهم آورده و در تضعیف مشارکت و تشکل‌ها و اتحادیه برای ورود به عرصه فعالیت‌های تجاری و بازار اعم از نهاده‌ها و محصول نقش اساسی داشته است.

با وجود اینکه اکثر تولیدکنندگان زیربخش دام و طیور تحت پوشش تشکل‌ها و اتحادیه‌های تولیدی مربوطه قرار دارند ما به اعتبار بررسی‌های صورت گرفته ظرفیت‌ها و توانمندی‌های لازم برای مشارکت و تقبل مسئولیت‌های مختلف از جمله قبول بخشی از وظایف تصدیگری دولت در حوزه کاری خود را ندارند و هنوز بسترهای لازم برای تحقق این امر صورت نگرفته است. از جمله مسئولیت‌های قابل واگذاری به تشکل‌ها، امور مربوط به تهیه و تنظیم نهاده‌های مصرفی در حوزه بخش دام و طیور می‌باشد که با توجه به محدودیت‌های ساختاری در بخش تعاونی‌ها و تشکل‌های تولیدی از قبیل فقدان نقدینگی، نبود انبار و سردخانه، عدم آشنایی به سازوکار بازار و تجارت و شبکه‌های ارتباطی عملاً ورود تشکل‌ها به عرصه تأمین و تنظیم بازار محصول و نهاده‌ها را با مشکل مواجه ساخته و ورود موردی آنان به این بخش کم‌تأثیر و یا بی‌تأثیر بوده است.

و) تعدد مراجع تصمیم‌گیری در حوزه تجارت و بازرگانی و تنظیم بازار

ازسوی دیگر سرعت عمل و واکنش دستگاه‌های متولی تنظیم بازار نسبت به تغییرات قیمت نهاده‌ها عمدتاً تأخیری بوده است و علیرغم اینکه سوءظن شدید نسبت به مکانیسم تنظیم بازار با ساختار فعلی وجود دارد اصولاً کارکرد این دستگاه‌ها در خصوص نحوه عملکرد و هزینه‌کرد منابع و تأثیر کارکرد آنان بر بازار محصول و نهاده‌ها مورد ارزیابی و تحلیل قرار نگرفته است.

فارغ از عملکرد اجرایی دستگاه‌های مسئول در امر تنظیم بازار نهاده‌ها، در حوزه تنظیم بازار محصولات دامی (گوشت مرغ، قرمز و لبنیات) نیز تمامی تلاش‌ها معطوف به واردات این محصولات بوده و در برخی از سال‌ها علیرغم مازاد تولید داخلی (گوشت مرغ و لبنیات) فشار بر بخش عرضه از طریق واردات موجب تحمیل ضرر و زیان به تولیدکنندگان شده است. به عبارتی

ساختار معیوب در بخش عرضه (حلقه مفقود و پنهان) موجب مستهلک شدن تمامی تلاش‌ها برای ایجاد تعادل شده است. همچنین تعدد مراجع تصمیم‌گیری موجب، عدم شفافیت مکانیسم‌های دخالت، نظارت، اجرا، سیاستگذاری تجاری و تنظیم بازار و انحراف در سیاستگذاری‌ها و روش‌های اجرایی شده است.

ز) نحوه اجرای اصل چهل و چهارم قانون اساسی

قبلاً مراکزی نظیر گوشت فارس، مجتمع گوشت لرستان و مجتمع گوشت زیاران، بره‌های نر و گوساله‌های نر و سایر دام‌های حذفی را با قیمت مناسب از دامداران خریداری و پس از پروار نمودن آنها، ذبح، بسته‌بندی و به بازار عرضه می‌کردند که اغلب در اجرای اصل چهل و چهارم قانون اساسی به اشخاصی که اهلیت و سنخیتی با دام و دامداری نداشتند واگذار شد که اکنون تقریباً از رده تولید خارج شده‌اند و در حال حاضر بیش از ۳۰ درصد از واحدهای پرواربندی تعطیل و یا نیمه‌فعال بوده و سرمایه‌گذاری‌های انجام شده راکد و بلااستفاده مانده‌اند.

نکته مهمتر اینکه، در قبال هر ۱۰۰ هزار تن گوشت وارداتی تعداد ۶۰ هزار نفر به جمعیت بیکاران کشور اضافه می‌شود و آثار ناشی از عوارض اجتماعی افراد بیکار و مهمتر از آن به خطر افتادن استقلال اقتصادی و امنیت غذایی است که زیان‌های غیرقابل جبرانی محسوب می‌شوند.

ح) تغییر سریع تصمیمات در حوزه تجارت خارجی

تصمیمات آنی و بدون اطلاع صنعت تولید مرغ و تخم‌مرغ و... برای قطع یا صدور تعرفه صادرات که در شرایط مازاد تولید تأثیر بسزایی در تنظیم بازار داخلی داشته و باعث کاهش شدید قیمت و زیان صنعت تولید می‌گردد.

ط) کم توجهی به بخش غیردولتی در تصمیم‌سازی‌ها

عدم بهره‌گیری از توان علمی - فنی تشکل‌های تولیدی در تصمیم‌سازی‌های دولتی و محرمانه نگاه داشتن برنامه مصوب دولت برای توسعه تولید در برنامه پنج‌ساله از دید تشکل‌های صنفی و اقدامات یکسویه که باعث زیان شدید در صنعت شده است.

ی) کم توجهی به توسعه بازار محصولات دام و طیور

نبود بازار مدرن علیرغم تلاش برای تولید مدرن و رو به گسترش با حمایت‌های دولتی و عدم توجه به

حمایت از توسعه بازار و مدرن‌سازی آن و برون‌رفت از بازار عرضه سنتی محصولات دامی.

نتیجه‌گیری

شرایط سیاست‌گذاری حاکم بر بخش کشاورزی و به‌ویژه زیربخش دام و طیور، همراه با سیاست‌های تعرفه‌ای و پولی کشور، به کاهش مزیت رقابتی تولید محصولات دامی در کشور منجر شده است.

تلاش برای ایجاد ثبات نسبی در قیمت‌ها از طریق واردات، فرصت تأمین غذا از منابع داخلی و دغدغه‌های امنیت غذایی و خودکفایی را به مخاطره انداخته است. نبود قاعده‌مندی در سیاست‌های تجاری و عدم پیوند بین سیاست‌های تولید و تجارت، زندگی بخش وسیعی از فعالین در عرصه دام را تحت تأثیر قرار داده است. لذا دولت به‌عنوان عامل احیای فضای کسب‌وکار باید از اتخاذ سیاست‌های متضاد در این بخش جلوگیری کند.

همچنین بخش کشاورزی به‌طور مکرر شرایط خشکسالی را تجربه و به‌استناد آمارهای موجود این پدیده برای ظرفیت‌های تولیدی از جمله غلات، زیانبار بوده است و آثار آن در بخش دام از طریق کاهش علوفه مرتعی و افزایش قیمت علوفه و کاهش قیمت دام مضاعف بوده و قاعداً میزان تولید را حتی در سال‌های بعد تحت تأثیر قرار می‌دهد. اگرچه علائم این پدیده با ایجاد تغییر در میزان عرضه، سطوح قیمت‌ها، میزان واردات و حجم دام کشتار شده و غیره تجلی یافته است، اما آمارهای تولید، هیچ یک از این واقعیت‌ها را منعکس نمی‌کند. لذا روز به روز شائبه عدم همسویی و تضاد بین آمارهای ارائه شده در خصوص بخش تولید تقویت و قرائن و شواهد موجود، انحراف نظام آماری از واقعیت‌های موجود در بخش تولید را آشکارتر می‌کند. آمار مربوط به تولید زیربخش دام عمدتاً بدون توجه به ملاحظات بیرونی، صرفاً متناسب با روند اهداف و چشم‌انداز برنامه‌های توسعه شکل گرفته است تا تصویری مطلوب از عملکرد برنامه را ارائه کند. ارائه تصویری خوشبینانه از عملکرد و عدم توجه به واقعیت‌های محیطی به اندازه نگاه بدبینانه مضر است. همچنین عدم قطعیت و اطمینان در خصوص آمارها مختص به بخش تولید نبوده است، بلکه براساس مستندات موجود (در متن گزارش) حتی آمارهای ثبتی گمرک در خصوص واردات گوشت مورد تردید جدی است. این‌گونه تناقض‌ها در خصوص آمارها چشم ما را بر خطاها و شاید بر راه‌های درمان آن می‌گشاید.

آمارهای مربوط به تولیدات دام به‌گونه‌ای ارائه می‌شود که در صورت صحت آن، باید باورهای ملی برای دستیابی به خودکفایی تقویت شود در حالی که به استناد آمار، باشتاب گرفتن

حجم واردات گوشت قرمز (حدود ۲۳۰ هزار تن معادل لاشه) در سال ۱۳۹۰ رقم خود کفایی در این بخش دچار اختلال جدی شده و این میزان واردات برای ثبت نمره منفی در کارنامه متولیان بخش کافی است. علاوه بر جنبه‌های اقتصادی آن، تولید این میزان گوشت در کشور می‌توانست به ایجاد و یا پایداری حدود ۲۳۰ هزار شغل کمک کند که این فرصت و موقعیت از دست رفته است. استمرار این روند علائم رضایت‌بخشی از عملکرد بخش ارائه نمی‌دهد و تداوم واردات با روند فعلی مشکلات اساسی را ایجاد خواهد کرد علی‌رغم اطلاع نظام تصمیم‌گیری و اجرایی کشور از واقعیت‌های موجود اقدام مؤثری برای اصلاح ساختار صورت نمی‌گیرد.

وجود تردیدها و ابهامات جدی در صحت آمارهای تولیدی و عدم شفافیت در نحوه محاسبه این نوع آمارها منحصر به فرآورده‌های دام و طیور نیست، در سایر محصولات نیز تولید آمار بدون توجه به عوامل و پدیده‌های تأثیرگذار در تولید مانند بیماری‌ها، شرایط اقلیمی، شرایط بازار، قیمت‌ها و شرایط اقتصادی کشور و سیاست هدفمند کردن یارانه‌ها ارائه می‌شود. طبیعتاً افزایش تولید و یا کاهش تولید در هر محصول منشأ آثاری در جامعه خواهد بود و صحت و تحلیل مناسب آمار در عمر و عمق تصمیم‌گیری اثر دارد. وجود ناخالصی در آمار موجب انحراف در لایه‌های برنامه‌ریزی می‌شود. همچنین عدم ارائه آمارهای صحیح و دقیق، هر گونه برنامه‌ریزی در زمینه تولید، واردات و تنظیم بازار را با مشکل مواجه کرده است. اما به نظر می‌رسد مداخلت‌های سیاسی، اجتماعی، نقش کلیدی در عدم ارائه شفاف آمارهای تولیدی در بخش دارد.

در سال‌های اخیر عدم تناسب بین میزان تولید، قیمت‌های داخلی، حجم واردات و شکاف بین عرضه و تقاضا و حجم مصرف، وجود تعارض‌های عمیق بین آمارهای موجود را تشدید و آشکار کرده است از جمله این تعارض‌ها عبارتند از:

۱. عدم همخوانی بارز و مشهود بین آمارهای رسمی و آمارهای بخش تولید،
 ۲. عدم انطباق روند تولید با شرایط اقلیمی و پیامدهای ناشی از خشکسالی کشور،
 ۳. عدم تناسب آمارهای تولیدی با قیمت‌ها، حجم واردات و روند عرضه و تقاضای محصول،
 ۴. ناهمخوانی میزان تولید با میزان عرضه فرآورده‌های دامی به‌ویژه بعد از هدفمند کردن یارانه‌ها.
- به نظر می‌رسد چون برآورد جمعیت دامی بدون توجه به شرایط اقلیمی صورت می‌گیرد. بر تولید گوشت و شیر در این آمارها اشکال اساسی وارد است. همچنین شرایط سیاستگذاری و برنامه‌ریزی در بخش کشاورزی متأثر از عواملی مانند ارائه آمارها با مشکل مواجه شده است و با تکیه بر آمار و اطلاعات غلط تلاش می‌شود وضعیت این بخش را مطلوب جلوه دهند. به طوری‌که دیدگاه‌های مقامات وزارت جهاد کشاورزی در پاسخگویی به مشکلات بخش کشاورزی بر اساس این آمارها شکل می‌گیرد.

افزایش قیمت خوراک دام، همراه با کاهش تولید علوفه به‌ویژه در مراتع (متأثر از خشکسالی) تولید محصولات دامی و تولیدکنندگان این محصولات را با مشکلات بیشتری روبرو کرده است و در چنین شرایطی عرضه دام به کشتارگاه‌ها افزایش چشمگیری خواهد داشت که در کوتاه‌مدت با افزایش عرضه گوشت، ازسوی مصرف‌کنندگان مثبت ارزیابی می‌شود، اما آثار منفی آن بر عرضه گوشت داخلی در سال‌های بعد آشکار می‌شود و بر وابستگی کشور به واردات می‌افزاید. آمار تولید شیر و گوشت نه فقط با آمار کشتارگاه‌ها، بلکه با آمار تولید علوفه خشبی سازگار نیست. با توجه به اینکه علوفه خشبی وارداتی نیست، تولید این فرآورده‌های دامی باید با آمار مذکور در تعارض نباشد، لذا به‌نظر می‌رسد حداکثر تولید شیر با توجه به تولید علوفه خشبی حدود ۸ میلیون تن برآورد می‌شود.

فقدان آمارهای قابل اتکا در بخش تولید و تعارض بین آمارهای دستگاه‌های متولی امکان برنامه‌ریزی و سیاستگذاری مناسب را سلب و راه را برای اعمال سیاست‌هایی باز کرده‌اند که در بلندمدت به بدتر شدن اوضاع منجر می‌شود و ضدتوسعه تلقی می‌شود، ازجمله آن فراهم کردن زمینه واردات گوشت است که موجب آسیب زدن به بنیان‌های تولید شده و به‌نظر می‌رسد روند رشد تولید را متوقف کرده است. دامن زدن به واردات محصولات دامی زمینه بیشتری برای رکود و انزوای تولید فراهم و سال‌های بعد واردات آن را مضاعف کرد. تجربه سال‌های اخیر بیانگر بی‌حاصلی و زیانبار بودن این‌گونه سیاست‌هاست و راهکار پوشش این ناکارآمدی ارائه آمارهای غیرواقعی است.

در چنین شرایطی غفلت از جایگاه و منزلت بخش کشاورزی و رویکرد تأمین غذای ارزان‌قیمت از طریق حذف تعرفه‌ها و گشودن بازار از یک سو منشأ پیچیده شدن مشکلات پیشین و ازسوی دیگر موجب ظهور مشکلات جدید شده است.

به اعتبار چهار برنامه توسعه ظرفیت‌ها و توانمندی‌های بخش کشاورزی برای تأمین نیازهای کشور و برون‌رفت از این فضا وجود دارد، اما نوع سیاستگذاری‌ها و نحوه کارکرد نهادهای متولی بخش در ایجاد هماهنگی بین دستگاهی و عدم کارآمدی نهادهای مربوطه در ایفای نمایندگی از بخش تولید و تولیدکنندگان فرآیند دستیابی به این اهداف را به تأخیر می‌اندازد.

حساسیت جامعه نسبت به تغییرات قیمت محصولات پروتئینی و نحوه مداخله و مواجهه سیاستگذار برای کنترل نوسانات قیمت این محصولات، همواره پیامدهای منفی برای بخش تولید داشته است و اغلب دولت نیز در موقع افزایش قیمت کالاهای کشاورزی و به‌ویژه مواد پروتئینی با حساسیت بالایی وارد بازار می‌شود و با استفاده از ابزارهایی مانند واردات و حتی تعزیرات در صدد کنترل و کاهش قیمت برمی‌آید. اما در موقع کاهش قیمت‌ها و ضرر تولیدکنندگان حساسیتی نشان نمی‌دهد و یا بسیار کند و گاه غیرکارآورد بازار می‌شود. مقایسه تغییر شاخص بهای

تولیدکننده و مصرف‌کننده در سال‌های اخیر نشان می‌دهد که شکاف قیمتی بین قیمت پرداختی مصرف‌کننده و دریافتی تولیدکنندگان بخش کشاورزی و از جمله تولیدکنندگان پروتئین کشور، رو به افزایش است و سرعت رشد شاخص قیمت خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها برای مصرف‌کنندگان به مراتب بیش از رشد قیمت تولیدکنندگان بخش کشاورزی بوده که نشانگر کاهش کارایی بازار محصولات کشاورزی و فرآورده‌های غذایی است.

با وجود اینکه نرخ تورم در کشور متأثر از بسط پایه پولی است، اما عوامل دیگری نیز در گرانی برخی کالاها و محصولات نقش‌آفرین هستند. لذا در صورتی که قیمت فرآورده و یا کالای مورد مصرف بیشتر از افزایش قیمت عمومی کالاها بوده باشد باید علل آن را در زنجیره تولید و مصرف آن کالا جستجو کرد.

بخش مهمی از فشارهای هزینه‌ای، وارده بر خانوارها، ناشی از شرایط اقتصاد کلان است و بخش تولید نیز از این فشارها در امان نبوده است. در چنین شرایطی حمایت از مصرف‌کننده مورد توجه و تولید همواره در حاشیه قرار می‌گیرد. این وضعیت شرایط را در بلندمدت به ضرر مصرف‌کننده و تولیدکننده رقم می‌زند.

در سال‌های اخیر کشور از افراط و تفریط در حوزه تجارت محصولات کشاورزی بسیار ضربه خورده است. واردات منجر به سرکوب تولید در این بخش می‌شود و با هر اتفاقی اولویت‌های ما در بخش تولید تغییر می‌کند. تجربه سال‌های اخیر نشان می‌دهد که تنظیم بازار به اتکا واردات، موجب تضعیف ساختارهای تولید شده، وابستگی کشور به واردات را افزایش، تولید داخلی را مهجورتر و ناکارآمدی این‌گونه سیاست‌ها را هویدا ساخته است.

تجربه سال‌های گذشته نشان می‌دهد که تنظیم بازار و کنترل قیمت محصولات پروتئینی نه از مسیر واردات، بلکه از طریق رونق تولید داخلی امکان‌پذیر است و دخالت در حوزه تولید از طریق واردات نه تنها بازار آشفته‌تری را آشفته‌تر می‌کند، بلکه به سرکوب تولید می‌انجامد که با هر اتفاقی اولویت‌های کشور تغییر می‌کند.

با توجه به فضای حاکم بر بخش تولید از قبیل فشارهای هزینه‌ای، واردات بی‌رویه محصول و سرکوب قیمت داخلی و فشار بر تولید داخلی، این مسئله قابل پیش‌بینی بود که بخشی از ظرفیت‌های تولیدی از چرخه تولید خارج، میزان تولید کاهش و تعادل بین عرضه و تقاضا به هم خواهد خورد و این موضوع سبب افزایش قیمت‌ها با یک وقفه کوتاه‌مدت خواهد شد و این مسئله اکنون در بخش تولید اتفاق افتاده است. لذا با دستور نمی‌توان قیمت‌ها را کاهش داد. به جای کاهش دستوری قیمت‌ها، ضروری است که به بررسی دقیق‌تر عرضه و تقاضا پرداخته شود و هنگامی که عرضه در جامعه کمتر از تقاضاست نباید انتظار کاهش قیمت‌ها را داشت.

یک‌جانبه‌نگری در بخش تنظیم بازار (اتکای صرف به واردات محصول) بدون توجه به تنظیم بازار نهاده‌ها و قیمت تمام شده محصول از دلایل برهم خوردن نظم بازار و بروز گرانی‌های اخیر است و از ابتدای هدفمند کردن یارانه‌ها تنظیم بازار داخلی از طریق کنترل و سرکوب قیمت تولید داخلی و واردات بی‌رویه محصولات، اگرچه در کوتاه‌مدت تا حدودی نظر سیاستگذار را تأمین کرد، اما عملاً با کاهش ذخیره‌های وارداتی موج گرانی آغاز گردید این در حالی بود که در همین مدت بخش وسیعی از ظرفیت‌های تولید در عرصه تولید گوشت و شیر کشور از چرخه تولید خارج شده‌اند و امکان تأمین نیاز از منابع داخلی کمتر از گذشته است.

در هفته‌های اخیر نیز صحبت از انعقاد تفاهنامه‌ای بین تشکل‌های تولیدکنندگان گوشت قرمز و سازمان‌های مرتبط با تولید و تنظیم بازار این کالا برای تولید بیشتر و حصول به خودکفایی در این زمینه است. هر چند حصول به خودکفایی با توجه به ظرفیت‌های خالی واحدهای تولیدکننده و همچنین شرایط قیمت در بازار ممکن و قابل حصول است، اما این سؤال مطرح است که اگر خودکفایی با امضای یک تفاهنامه قابل حصول بوده است واردات سالیانه صدها هزار تن گوشت قرمز و خروج صدها میلیون دلار، وابستگی به خارج و تحمیل آثار مخرب واردات بر تولید داخلی با چه هدف و توجیهی صورت گرفته است؟ مسئولیت خارج کردن و معطل ماندن بخش قابل توجهی از ظرفیت تولید گوشت قرمز کشور در سال‌های اخیر، بر عهده چه کسی است؟

اگرچه وظیفه حاکمیت، تأمین نیاز غذایی کشور است، اما تأمین غذا به اتکای واردات همواره وابستگی را افزایش خواهد داد و کشورهایی که خواسته‌اند بازار داخلی خود را به اتکای واردات تنظیم کنند نه تنها توفیقی در این زمینه به دست نیاورده‌اند، بلکه در بلندمدت ساختار تولید داخلی خود را نیز از بین برده‌اند.

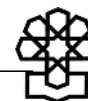
با تکیه بر شعار تولید ملی حمایت از کار و سرمایه داخلی، امکان تأمین نیاز داخلی در بخش دام و طیور وجود دارد، خودکفایی در این حوزه قربانی واردات بی‌رویه شده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که تنظیم بازار به اتکای واردات کوچک‌ترین کمکی در جهت توسعه کشور و ثمری برای بخش تولید نداشته باشد و آفت تولید است و دستاوردهای کشور در حوزه تولید را باچالش مواجه کرده است.

براساس فرمایشات مقام معظم رهبری «تا وقتی به کار و سرمایه ایرانی احترام نگذاریم، توسعه ملی شکل نمی‌گیرد و اگر تولید شکل نگیرد استقلال اقتصادی نخواهیم داشت و آنوقت استقلال سیاسی حرفی بیش نیست» حمایت از تولید ملی و ارتقای بنیه داخلی باید به عنوان یک اصل تلقی شود. اما مناسباتی که بر تولید کشاورزی حاکم است مناسباتی ناعادلانه است و سیاست‌های حاکم بر حوزه تجارت بخش کشاورزی ولو با حسن‌نیت این مناسبات ناعادلانه را تشدید کرده است.

دستیابی به خوداتکایی در بسیاری از محصولات از دستاوردهای مهم انقلاب است. واردات بی‌رویه محصولات غذایی، غفلت از این دستاوردهاست. ما می‌توانیم با حمایت از تولیدات داخلی چنین نیازهایی را در داخل تأمین کنیم.

پیشنهادها و راهکارها

۱. توسعه سطح دامداری وابسته به مراتع و یا صنعتی باید به نحوی انجام شود که از یک طرف با پتانسیل تولید خوراک دام، تولید مراتع و علوفه زراعی کشور و از طرف دیگر با رشد مستمر تقاضا به لحاظ افزایش مستمر درآمد هماهنگی داشته باشد.
۲. اگرچه ممکن است نیازی به واردات گوشت سفید و تخم مرغ نباشد، اما این افزایش تقاضا فشار زیادی بر منابع مالی کشور برای ورود خوراک و داروهای مورد نیاز طیور کشور وارد می‌آورد. بنابراین لازم است که تعامل بین واردات خوراک طیور و تولید محصول برای مواد غذایی و مواد خام صنایع مد نظر قرار گرفته و براساس آن ترکیب بهینه‌ای از تولید داخلی و واردات محصولات و تولیدات مختلف برای برآورد نیاز مواد غذایی و سلولزی کشور با هدف بهینه کردن کارآیی استفاده از منابع برنامه‌ریزی شود.
۳. تأثیر عوامل سیاسی و اجتماعی بر تولید و اعلام آمار، حذف و یا کاهش یابد و در اعلام آمارهای تولید به واقعیات مؤثر بر تولید، اعم از تغییرات اقلیمی و علائم بازار توجه شود و از اصرار بر اعلام آمار مبتنی بر رشد مداوم تولید در هر شرایط جلوگیری به عمل آید.
۴. اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها با جبران هزینه‌های ناشی از اجرای این قانون و به‌عبارت دیگر عدم کاهش یارانه بخش کشاورزی، از افزایش هزینه‌های تولید محصولات کشاورزی و به‌ویژه دامی کاهش می‌یابد.
۵. سیاستگذاری‌های تعرفه‌ای، قیمتگذاری محصولات دامی، میزان و زمان واردات و... با پایش تحولات بازار داخلی و خارجی محصولات دامی و خوراک دام صورت گیرد به گونه‌ای که از کاهش مزیت نسبی و مزیت رقابتی تولید محصولات دامی جلوگیری شود.
۶. ضروری است که دولت نسبت به نوسانات قیمت کالاها و ازجمله خوراک دام و فرآورده‌های دامی حساسیت نشان دهد و هم در موقع افزایش قیمت فرآورده‌های دامی و هم در موقع زیاده شدن و افزایش هزینه تولید در مواقع کاهش قیمت فرآورده، واجد این حساسیت باشد و اقدامات مورد نیاز را به‌عمل آورد و به‌عبارت دیگر در قبال تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان مسئول باشد.
۷. ضروری است که نهادهای نظارتی، مشکلات تولیدکنندگان را جدی بگیرند و اختیارات متولیان و

مجریان تنظیم بازار را که اجازه تکرار اشتباهات فاحش را می‌دهد رصد نمایند و چاره‌ای برای آن بیاندیشید، زیرا این ورطه فقط تولیدکنندگان را گرفتار نخواهد کرد، بلکه توده‌های عظیم مصرف‌کنندگان و به‌ویژه فقرا و محرومان نیز، بیشترین آسیب‌ها را با یک وقفه زمانی نه چندان دور مواجه خواهند شد.

۸. به‌منظور تأمین بخشی از نقدینگی مورد نیاز مرغداران، وجود صندوقی با هدف حمایت از مرغداران ضروری به‌نظر می‌رسد که بخشی از سرمایه آن از محل تسهیلات جدول ۶ تبصره «۲» قانون بودجه کل کشور و بخشی دیگر نیز با مصرف بهینه منابع در طرح ذخیره‌سازی گوشت مرغ و تخم‌مرغ قابل تأمین است.

۹. یکی از دلایل عدم استفاده کامل از ظرفیت‌های ایجاد شده، توسعه مزارع پرورش مرغ گوشتی در مناطقی از کشور است که به لحاظ آب و هوایی در ماه‌هایی از سال پرورش طیور به‌دلیل گرما و سرمای بسیار زیاد مقرون به صرفه نیست، لذا باید از توسعه این صنعت در مناطق فاقد شرایط آب و هوایی مناسب جلوگیری شود و برای واحدهای احداث شده نیز امکانات و تکنولوژی مورد نیاز تولید در شرایط مذکور فراهم آید.

۱۰. با توجه به کمبود منابع آب در ایران، لازم است که پژوهش‌ها و مطالعات درخصوص گونه‌ها و ارقام علوفه‌ای با بازده مناسب در آب کمتر و یا با طول دوره رشد کمتر صورت گیرد در این خصوص مطالعه و ترویج ارقام علوفه‌ای مانند سورگم ضروری می‌نماید.

برخی از مهمترین راهکارهای حصول به پیشنهادها عبارتند از:

- بازنگری در سیاست‌های حمایتی (یارانه پرداختی برای تأمین شیر خانوار)،
- احیای فضای کسب‌وکار و به‌کارگیری ظرفیت‌های خالی در بخش تولید به منظور تأمین نیاز کشور
- تقویت تشکل‌های تولیدی و استفاده از ظرفیت‌های بالقوه تشکل‌ها جهت تنظیم بازار،
- ایجاد پیوند و هماهنگی بین سیاست‌های حمایتی و تجاری در بخش تولید،
- ضرورت بازنگری در سیاست‌های تجاری و ایجاد محدودیت برای واردات بی‌رویه شیر و گوشت (تعرفه‌ها)،

- ضرورت قاعده‌مندی در رفتار و کردار و سیاست‌های اجرایی،

- استفاده از تجارب داخلی و خارجی،

- هماهنگی برنامه‌های توسعه تولید با بازار مصرف داخلی و صادرات،

- مدرن‌سازی بازارهای فروش محصولات دامی از طریق ایجاد کانون‌های شناسنامه‌دار و

عرضه کالا از طریق برندها و با نظام پخش مدرن و خروج از بازارها و روش‌های عرضه سنتی،

- حمایت از صادرات کالاهای دامی توسط برندها در بازارهای منطقه‌ای با برنامه مشخص برگرفته از آمارهای واقعی تولید و مصرف.

منابع و مآخذ

۱. نتایج تفصیلی سرشماری عمومی کشاورزی، مرکز آمار ایران، نتایج آمارگیری از مؤسسات جوجه‌کشی، مرکز آمار ایران، ۱۳۸۲.
۲. نتایج آمارگیری از گاو‌داری‌های صنعتی، مرکز آمار ایران.
۳. آمار تعداد دام و تولید شیر کشور، مرکز آمار ایران.
۴. نتایج آمارگیری از دامداری‌های کشور، مرکز آمار ایران.
۵. نتایج آمارگیری نمونه‌ای از مرغداری‌های پرورش‌دهنده مرغ گوشتی کشور، مرکز آمار ایران، ۱۳۸۸.
۶. نتایج سرشماری مرغداری‌های پرورش‌دهنده مرغ تخمگذار کشور، مرکز آمار ایران، ۱۳۸۸.
۷. آمار کشتار دام کشتارگاه‌های کشور، از سال ۱۳۷۲ تا ۱۳۸۸، مرکز آمار ایران.
۸. سالنامه بارزگانی خارجی گمرگ جمهوری اسلامی ایران سال‌های مختلف.
۹. آمار معاونت دام و وزارت جهاد کشاورزی.
۱۰. آمار معاونت آب و خاک و امور زیربنایی وزارت جهاد کشاورزی.
۱۱. آمار شرکت پشتیبانی امور دام وزارت صنعت، معدن و تجارت.
۱۲. برادران نصیری، مهران، وهب، میرباقری. تحلیل آمارهای تولید در بخش کشاورزی و عوامل مؤثر بر آن، دفتر مطالعات زیربنایی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۸.
۱۳. برادران نصیری، مهران، علیرضا، جیران، جهانبخش، امامی، بررسی بازار تولید و تجارت فرآورده‌های دامی، دفتر مطالعات زیربنایی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۹.
۱۴. برادران نصیری، مهران و دیگران. بررسی تولید و تجارت محصولات کشاورزی، دفتر مطالعات زیربنایی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۹.
۱۵. معماریان، حمیدرضا، مهران، برادران نصیری، الهه، سلیمانی. بررسی شیوع آنفلوانزای فوق حاد پرندگان، دفتر مطالعات زیربنایی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۰.
۱۶. برادران نصیری، مهران، محسن، صمدی. نحوه اجرای قانون خرید تضمینی با تأکید بر محصول گندم، دفتر مطالعات زیربنایی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۱.
۱۷. برادران نصیری، مهران، محسن، صمدی. علل گرانی فرآورده‌های دامی در سال ۱۳۹۰، دفتر مطالعات زیربنایی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۱.
۱۸. برادران نصیری، مهران، محسن صمدی. بررسی وضعیت تولید و تجارت گندم تولیدی کشور در سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱، دفتر مطالعات زیربنایی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۱.
۱۹. برادران نصیری، مهران. بررسی ضرورت تمرکز اختیارات مسئولیت‌ها و وظایف بخش کشاورزی در وزارت جهاد کشاورزی، دفتر مطالعات زیربنایی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۱.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۲۷۷۷

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی تولید محصولات دامی و تأمین خوراک دام (سیاست‌ها، مشکلات و چالش‌ها)

نام دفتر: مطالعات زیربنایی (گروه کشاورزی)

تهیه و تدوین‌کنندگان: مهران برادران نصیری، محسن صمدی، رمضانعلی ذبیحی

ناظران علمی: حسین صفایی، محمدرضا محمدخانی

مدیر مطالعه: کارگروه دام و طیور کمیسیون کشاورزی

مقتضای: یونس اسدی (نماینده مشکین‌شهر در مجلس شورای اسلامی)

ویراستار تخصصی: محمدحسن معادی رودسری

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. آمارهای دامی

۲. سیاست‌های محصولات دامی و خوراک دام

۳. محصولات دامی

۴. خوراک دام

۵. مشکلات و چالش‌های تولید محصولات دامی و تأمین خوراک دام

تاریخ انتشار: ۱۳۹۱/۱۱/۳